

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

OSMANLI ORDUSU'NDA MAKİNALI TÜFEK
KULLANIMINA GEÇİŞ (1908-1918)

RİDVAN TAŞKAYA

2501121409

DANIŞMAN

DOÇ. DR. GÜLTEKİN YILDIZ

İSTANBUL-2016

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : RIDVAN TAŞKAYA Numarası : 2501121409
Anabilim Dalı / Anasanat Dalı / Programı : TARİH Danışmanı : DOÇ.DR.GÜLTEKİN YILDIZ
Tez Savunma Tarihi : 27.06.2016 Saati : 16:00
Tez Başlığı : "Osmanlı Ordusunda Makinalı Tüfek Kullanımına Geçiş (1908-1918)"

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜNE OYBİRLİĞİ / GYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-PROF.DR.MAHİR AYDIN		Kabul
2-DOÇ.DR.GÜLTEKİN YILDIZ		Kabul
3-DOÇ.DR.HASİP SAYGILI		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-PROF.DR.ALİ FUAT ÖRENÇ		
2-YRD.DOÇ.DR.M.MERT SUNAR		

ÖZ

OSMANLI ORDUSU'NDA MAKİNALI TÜFEK KULLANIMINA GEÇİŞ (1908-1918)

RİDVAN TAŞKAYA

19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ordu envanterlerine giren makinalı tüfekler askerlerin ateş gücünü önemli oranda artırdığı gibi ordu teşkilatlarında da önemli değişikliklere sebep olmuştur. Bu durum Napolyon döneminden kalan taktik ve stratejilerin yıkılmasına neden olarak yeni bir savaş konseptinin oluşmasına zemin hazırlayan en önemli faktörlerden biri olmuş ve Birinci Dünya Savaşı'nın şeklini ve gidişatını değiştirmiş ve özellikle Batı Cephesi'nde büyük endüstriyel güçleri siperler kazmaya zorlayarak neredeyse savaş boyunca hareketsiz kalmaya mahkûm etmiştir. Bu önemli silahın Osmanlı İmparatorluğu'nda ki varlığı, kullanımı ve nasıl teşkilatlandığı üzerine ise bu zamana kadar kapsamlı bir araştırma yapılmamıştır. Genelkurmay'ın cephe kitaplarında ise daha çok istatistiksel veriler ve teşkilata dair bazı bilgiler bulunsa da bu silahın muharebelerde ki performansı ve nasıl kullanıldığı üzerine malumat kısıtlıdır. Gerek bu eksikliğin giderilmesi gerekse de savaşın gidişatını değiştiren bu silahın Osmanlı ordusunun muharebedeki performansına nasıl katkı sağladığı anlatılmaya çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Makinalı tüfek, Mitralyöz, Mitralyöz bölüğü, Maxim, Gatling, Osmanlı Askeri Gücü

ABSTRACT
THE TRANSITION TO USE OF MACHINE GUN IN OTTOMAN ARMY
(1908-1918)

RIDVAN TAŞKAYA

From the second half of the 19th century forward, machine guns entering into the military inventory significantly increased the firepower of military troops and they have led to significant changes in military organizations. This by resulting in the destruction of Napoleonic Era's tactics and strategy has been one of the most important factors that predispose to the formation of a new war concept and it changed the shape and course of the First World War and especially the great industrial powers on the western fronts are condemned to remain almost stationary during the war, forcing digging fenders. A Comprehensive search hasn't been made so far on the presence, use and organization of this important weapon in the Ottoman Empire. In front of the Turkish General Staff of the book although some statistical data and some information about the organization can be found in the books related to fronts in Turkish General Staff library, there is limited information about the performance of this weapon and how it used in the battle. In order to both overcome this gap in the literature and to explain how this weapon that changed the course of the war as well as how made contribution to the performance of the Ottoman Army in battle will be clarified.

Key words: Machine guns, Mitralleuse, Machine gun corps, Maxim, Gatling, Ottoman Military Power

ÖNSÖZ

Sanayi inkılabını ateşli silahlar teknolojisinde büyük ilerleme ve gelişmeye neden olmuştur. Bu devrimin bir ürünü olan mitralyözler 19.yy'ın ikinci yarısından itibaren ordularda kendine yer bulmuştur. Evvela İngilizlerin başını çektiği sömürge savaşlarında kullanılan makinalı tüfekler daha sonra nizami harplere dâhil olmuştur. Makinalı tüfekler iki nizami ordu arasında ilk defa 1904-1905 Rus-Japon Harbi'nde kullanılmış ve bu savaştan sonra bu silahların hızla diğer ordular içerisinde teşkilatlanmasına başlanmış ve mitralyöz birlikleri kurulmuştur.

Tezin giriş kısmında makinalı tüfeklerin tarihsel gelişimi ve arka planı işlenmiştir. Bu bölümde ilk makinalı tüfek yapma girişimleri, dönemin teknolojik ve teknik altyapısının bu girişimleri başarısızlığa uğratmasından bahsedildikten sonra sanayi devrimiyle birlikte karışık makinalı tüfek parçalarının yapılması ve toplu üretime geçilmesi anlatılmıştır.

Tezin birinci kısmında Osmanlı Devleti'nin yaptığı makinalı tüfek ithalatı, silah satın alımında etkili olan politik ve mali etkenler ile satın alırken karşılaştığı problemlerden bahsedilmiştir. Tezin ikinci kısmında mitralyöz bölüklerinin teşkilat ve teçhizatından bahsedilmiştir. Bu bölümde mitralyözlerin değişen ordu teşkilatı içerisinde ne şekilde yer aldığı ve zamanla bu durumun nasıl değiştiği anlatılmıştır. Üçüncü kısım makinalı tüfeklerin savaşta nasıl kullanılması gerektiğinin ve savaşlarda nasıl kullanıldığının taktik ve stratejik boyutuyla anlatıldığı tefekkürât bölümüdür.

Her şeyden önce tez boyunca gösterdiği büyük sabır ve engin yardımları için Doç. Dr. Gültekin Yıldız'a teşekkürü bir borç bilirim. Tezin yazımında Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Harbiye Müzesi Arşivi, İstanbul Üniversitesi Merkez ve Edebiyat Kütüphaneleri ve Beyazıt Devlet Kütüphanesi'nden yararlanılmıştır. Belgeleri temin etmemde yardımcı olan kütüphane personeline teşekkür ederim. Ayrıca göstermiş oldukları sabır ve maddi manevi desteklerinden dolayı sevgili aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Rıdvan TAŞKAYA

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
GRAFİKLER.....	viii
TABLolar.....	ix
KISALTMALAR.....	x
GİRİŞ.....	1

1. BÖLÜM

TECHİZAT ve TEKNOLOJİ TRANSFERİ: İTHAL EDİLEN MAKİNALI TÜFEKLER

1.1. Osmanlı Ordusunun Makinalı Tüfeği Tanınması	22
1.2. Makinalı Tüfek Alımları	24

2. BÖLÜM

TEŞKİLAT, TECHİZAT VE TEFEKKÜRAT: ORDUDA MİTRALYÖZ BÖLÜKLERİ

2.1. Teçhizat	50
2.2. Teşkilat	53
2.2.1. Piyade Mitralyöz Bölükleri Ordu Kuruluşuna Dahil Oluşu	56
2.2.2. Süvari Mitralyöz Bölükleri Ordu Kuruluşuna Dahil Oluşu	76

3.BÖLÜM

TEFEKKÜRÂT

3.1. Savaşlarda Makinalı Tüfeğin Kullanımı.....	77
---	----

SONUÇ	99
--------------------	-----------

BİBLİYOGRAFYA	102
----------------------------	------------

RESİMLER	110
-----------------------	------------

EKLER	131
--------------------	------------

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1.1: Vickers Firması'nın Yıllara Göre Mitralyöz Üretim Miktarı.....	19
Grafik 1.2: 1915-1918 Arası Almanya'dan Alman Mitralyözler.....	49
Grafik 1.3: Osmanlı Devleti Mitralyöz Alımı.....	49
Grafik 1.4: Osmanlı Ordusunda Kullanılan Mitralyöz Sistemleri	51
Grafik 1.5: 1914 Yılı Orduların Mitralyöz Mevcudu	75

TABLO LİSTESİ

Tablo 1.1: Mösyö Nordenfelt'in Mitralyözler İçin Kabul Ettiği Fiyatlar	30
Tablo 1.2: Mösyö Nordenfelt ile Yapılan Kontratonun Özeti.....	32
Tablo 1.3: Balkan Harbi Öncesi Osmanlı Devleti'nin Ordularında Kurduğu Mitralyöz Bölüklerinin Dağılımı	74

KISALTMALAR LİSTESİ

a.e	Aynı eser
a.g.e	Adı geçen eser
BEO	Babıali Evrak Odası Evrakı
BOA	Başbakanlık Osmanlı Arşivi
Çev.	Çeviren
DH. İ. UM	Dahiliye Nezareti İdare-i Umumiye Evrakı
Ed.	Editör
EHU	Erkân-ı Harbiye-i Umumiye
Haz.	Yayına hazırlayan
HR. İD.	Hariciye Nezareti İdare
HR. SFR	Hariciye Nezareti Sefaret
HR. SYS	Hariciye Nezareti Siyasi
HR. TO	Hariciye Nezareti Tercüme Evrak Odası
İ. DH	İrade Dahiliye
İ. HUS	İrade Hususi
İ. MMS	İrade Meclis-i Mahsus
İ.TAL	İrade Taltifat
s.	Sayfa
Y. A. HUS	Yıldız Sadaret Hususi Maruzat Evrakı
Y. MTV	Yıldız Mütenevvi Maruzat Evrakı
Y. PRK. ASK	Yıldız Perakende Evrakı Askeri Maruzat
Y. PRK. TŞF	Yıldız Perakende Evrakı Teşrifat-ı Umumiye Dairesi
y.y	Yayın yeri yok

GİRİŞ

Ortaçağın sonlarındaki ateşli silah teknolojisinin ilk zamanlarından beri, sürekli mermi ateşleyebilen bir silahın, asker yığınlarının yerini alması fikri, birçok kişinin hayallerini süslüyordu. Fakat erken dönem ateşli silahlar teknolojisi, bu fikirlerin gerçekleşmesi için yeterli değildi. Sürekli ateş baskısına dayanabilecek metaller henüz yapılamamıştı. Ayrıca üretim teknikleri, böyle karmaşık bir mekanizmanın gerekli parçalarını üretmek için yeterince ileri değildi¹. Bu yüzden başarısız girişimler birbirini izleyecekti.

Bu doğrultuda ilk girişim *ribauldequin*'di. Bu hantal, acayip alet paralel katmanlar üzerinde uzanan değişik sayıda namludan meydana geliyor ve bu namlular bir veya iki nişancı tarafından hemen hemen aynı anda ateşlenebiliyordu. Bu silahla ilgili ilk kayıt 1339 yılına aitti ve silah çok geçmeden popülerlik kazanacaktı. 1382'de Ghent Ordusu'nda bu silahlardan 200 tane vardı. 1411 yılında Burgonya Ordusu bu silahlardan 2000 tanesine sahip olmakla ünlenmişti. 1457 yılında Venedikli General Colleani, Picardini Muharebesi'nde bu silahı zırhlı süvarilerine seyyar yardımcı kuvvet olarak kullanmıştı². Fakat bu silahın büyük sıkıntıları vardı. Aksiliklerin dışında bütün namluların ateşlendiği varsayılsa bile yaylım ateşinin³ ilk etkisi, her bir namluyu doldurma süresinin aşırı uzaması nedeniyle boşa gidiyordu. Silahın yoğunlaştırılmış ateşi dağıtmaktaki yeteneğiyle kazandığı avantajları, sürdürülebilir ateşi devam ettirmekteki yetersizliği nedeniyle etkisiz kalıyordu. Ayrıca silah o kadar hantaldı ki bu aleti muharebe meydanında istenilen noktaya götürmek neredeyse imkânsızdı⁴.

17 Mayıs 1626'da İngiltere'de İskoçyalı William Drummond, bir tekerin dişlileri gibi birbirine bağlı, 50 msket tüfeğinin montalanmasıyla yapılmış bir

¹ James H. Willbanks, **Machine Guns: An Illustrated History of Their Impact**, Weapons and Warfare, Ed. by. Spencer C. Tucker, California, ABC-CLIO, Inc., 2004, s.21.

² John Ellis, **The Social History of Machine Gun**, New York, Pantheon Book, 1975, s. 10.

³ Bir anda veya ekseriya komutla yapılan atış. (**İngilizce-Türkçe Askeri Terimler Sözlüğü**, E.U. Basımevi, Ankara, 1956, s.475)

⁴ Ellis, **a.g.e**, s.11.

makinalı tüfegin patentini aldı. Lakin böyle bir silahın gerçekten yapılıp yapılamadığına dair bir kayıt yoktur⁵. Yaklaşık 40 yıl sonra 1663'te Dudley Palmer isimli bir İngiliz mucit, bir yaylım ateşi silahını (*volley fire weapon*) çalıştırmak için baruttan üretilen gazın ve geri tepme gücünün kullanılmasının mümkün olabileceğini Londra'daki kraliyet topluluğuna (Royal Society) bir belge sunarak iddia etti⁶. Fakat maalesef Palmer, teknik anlamda zamanının 200 yıl ilerisindeydi. Çünkü o zaman hiçbir silahın fişek yatağı düzgünce sıkıştırılamıyordu, bu durum sızan tüm gazların etkili bir şekilde hapsedilmesini imkânsız kılıyordu. Böyle bir silahın yapıldığına dair de herhangi bir ipucu yoktur⁷.

James Puckle isimli İngiliz, 1718'e gelmeden mekanik makinalı tüfek evriminin önemli adımlarından birini atmayı başardı. O sene Puckle "Defence Gun" yani savunma silahı diye adlandırdığı alete bir patent aldı. Bunun el tahrikli döner tip ilk makinalı tüfek patenti olup olmadığı tarihçiler arasında hala bir tartışma konusudur; fakat *Puckle Silahı*'nın önemi bu zamana kadar bulunmuş en saf tasarımı temsil etmesinden ileri geliyordu. Bu silah temel olarak bir namlu ve döner fişek yatağından meydana geliyordu. Her fişek yatağı namluyla aynı hizaya geldiğinde silah ateşleniyordu. Eğer elde birkaç dolu fişek yatağı varsa kesintisiz *ateş sürati*⁸ sağlanabiliyordu⁹. Puckle Silahı tripod üzerine monta edilmiş ve şaşırtıcı derecede modern bir görünümdeydi. Puckle, 1717 yılında silahını İngiliz Teçhizat Kurulu'na (Board of Ordnance) sunduğu zaman kurul silahtan pek de etkilenmedi. Bu silah 1722'de düzenlenen halk duruşmasında, yağmurlu ve fırtınalı bir havada 7 dakikada 63 atış yapabildi. Silah çeşitli boyutlarda satışa sunulmasına, hatta oldukça tuhaf bir yargıyla kâfir olarak nitelendirdiği Türklere karşı kullanılması için dörtgen mermi önermesine rağmen, Hristiyanlar için yuvarlak mermi düşünmüştü, James Puckle bu silahla zengin olamadı. Mantagu Dükü'nün bu silahtan iki tane aldığına dair deliller olsa da savaşta kullanıldığına dair bir kayıt yoktur¹⁰.

⁵ Martin Pegler, **The Vickers-Maxim Machine Gun**, Oxford, Osprey Publishing, 2013, s.8.

⁶ Willbanks, **a.g.e**, s.22.

⁷ Ellis, **a.g.e**, s.13.

⁸ Her dakikada atılan mermi sayısı. (**İngilizce-Türkçe Askeri Terimler Sözlüğü**, s.351)

⁹ Ellis, **a.g.e**, s.13.

¹⁰ Willbanks, **a.g.e**, s.23.

Genel olarak bu tip düzeneklerin pek çok engelleri vardı. Bu engeller; öncelikle çakmak tüfeğin mekanizması kendinden kurmalıydı fakat güvenilir değildi, namlu ve ateşleme deliğinde pisenme sık sık oluyordu ve dörtlü atış (av tüfeği gibi etki sağlaması için her mermi aslında 4 parçaya ayrılıyordu) ateşinin isabetini yuvarlak namlu boyunca göze almak zordu. Her şeye rağmen Puckle'ın silahı mükerrer ateşli tüfek yapımında ilk gerçekçi girişimdi¹¹.

1807'de Reverend Fosthy tarafından müsademe sisteminin (percussion system) icadıyla süratli ateş silahının temel problemlerinden biri çözüldü. Bu çözüm, silah teknolojisindeki gelişmeler için önemli bir adım oldu. Zaman ilerleyip daha fazla teknolojik gelişmeler meydana geldikçe, mucitler süratli ateş silahının gelişimi için farklı yaklaşımlar denemeye devam etti. Bunlardan biri Joseph G. Chambers tarafından icat edilen *Swivel Gun*'dı. Bu silah her biri 32 msket içeren 7 namluya sahipti. Birleşik Devletler hükümeti, Chambers'ın silahını satın aldı ve birkaçını 1812 *Savaşı'nda*¹² 1814 yılında Great Lake'te İngiliz kuvvetlerine karşı kullandı. 1824 yılında "Jacop Perkins'in Buhar Silahı" patenti alındı. Perkins, patlama tehlikesi olmaksızın yararlı buhar basıncı üreten, taşınabilir ve geliştirilmiş bir buhar jeneratörü icat etti. Bu jeneratörü buharla çalışan silah fikrine uyguladı. Silahın 1826'da tamamlanmış tasarımını kraliyet teçhizat kuruluna gösterdi. Silah dakikada 60 atış yapabiliyordu. Silahın potansiyeline rağmen, Perkins kurulu ikna edemedi, bu yüzden ordusuna tek bir silah satabildiği Fransa'ya gitti¹³.

Sanayi Devrimi Dönemi'nde meydana gelen temel değişimler, üretim ve finansal uygulamalar dâhil, makinalı tüfek gelişimini önemli ölçüde hızlandırdı. Makinalı tüfek terimini kullanan ilk patent, Birleşik Devletler tarafından 1829 yılında Samuel L. Farries'e verildi.¹⁴ Aslında "makine" ve "tüfek" kelimelerinin makinelili

¹¹ Pegler, **a.g.e.**, s.10.

¹² Veya 3 yıl savaşı. Amerika Birleşik Devletleri ile Büyük Britanya ve İrlanda Birleşik Krallığı'nın Kuzey Amerika'daki kolonileri ve Amerikan yerlisi (Kızılderili) müttefikleri arasında iki buçuk yıl süren askeri çatışmalar dizisidir. (https://tr.wikipedia.org/wiki/1812_Sava%C5%9F%C4%B1)

¹³ Willbanks, **a.g.e.**, s.24-25.

¹⁴ **A.e.**, s.25.

tüfek şeklinde bir deyim olarak yerleşmesi Birinci Dünya Savaşı'nda olmuştur. Bundan önce daha çok otomatik tüfek tabiri kullanılmıştır¹⁵.

Fişek evriminde müsademe kovanlarının¹⁶ iyileştirilmesi ve devam eden ilerlemeler yeni gelişmelere neden oldu. Ezra Ripley, çevirmeli bir makinalı tüfeğin patentini almak için Samuel Colt ve İngiliz Ely Kardeşler tarafından geliştirilen kâğıt fişekğin avantajını kullandı. Kolu hızlı çevirmesiyle bir atış (veya bütün bir yayılım ateşi) için nişancıya izin veren bütün bir ateşleme mekanizması sayesinde, sürekli yayılım ateşini gerçekleştirdi. Silah merkezî bir eksen etrafında bir namlu serisinden meydana geliyordu. Fakat Birleşik Devletler askeri gözlemcilerinin Ripley prototip değerlendirmesi namlunun aşırı ısınması ve cephanenin yeniden teçhizi hakkında ciddi şüpheler içeriyordu. Nihayetinde Birleşik Devletler Ordusu Ripley'in icadı ile ilgilenmedi¹⁷.

İç savaş döneminin en etkili yayılım ateşi silahı, 1861 yılının sonlarında, New York'taki Billingham Şirketi tarafından yapılmış Billingham-Requa Batarya Silahıydı. Joseph Requa tarafından dizayn edilen bu silah adeta 14.yy *ribauldequin* silahının canlanmış şekliydi. Silah hafif tekerlekli bir arabanın üzerinde yan yana montalanmış 25 tüfek namlusundan meydana geliyordu. Billingham-Requa Batarya Silahı kendisinden sonraki standartlar nedeniyle ilkel görünmesine rağmen, bahsetmeye değer birkaç sıra dışı özelliği vardı. Requa, silahın doldurulmasındaki kaçınılmaz uzun bekleme sorununu kendi arkadan dolmalı silahını yapması sayesinde çözdü. Fişek bağı¹⁸ doldurma özelliği ve hızlı kilitleme ve açma anlamına gelen *mekanizma tertibatı*¹⁹, yeterli bir atış sıhhatine olanak sağladı. İç savaş çıkmadan kısa bir süre önce silah New York'ta gösterildi ve bir kısmı Kuzey ve Güney

¹⁵ Michael S. Nielberg, **Dünya Tarihinde Savaş**, Çev: Tanju Akad, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2011, s.88.

¹⁶ Bazı ateşli silahların ateşlenmesinde kullanılan ve yüksek süratli infilak maddesini ihtiva eden küçük madeni kovan. (**İngilizce-Türkçe Askeri Terimler Sözlüğü**, s.314)

¹⁷ Willbanks, **a.g.e.**, s.26.

¹⁸ Bir tüfek veya toplu tabancada, fişeklerinin mekanizma yatağına veya tabancanın topuna doldurulmasını kolaylaştırmak için yapılan ve fişekleri ihtiva eden madeni bağ. Bu terimi karabina, tabanca veya otomatik tüfeklerin şarjörleri manasına gelen "magazine" ile karıştırmamak gerekir. (**İngilizce-Türkçe Askeri Terimler Sözlüğü**, s.95)

¹⁹ Mekanizmalı silahlarda bir atımlık cephaneyi namluya süren, ateşleyen ve boş kovayı dışarı atan ve yenisini namluya süren müteharrik parçaları ihtiva eden mekanik tertibat. (**İngilizce-Türkçe Askeri Terimler Sözlüğü**, s.67)

Konfederasyonları tarafından satın alındı ve bunlar silahı özellikle köprü ve benzeri yerlerdeki hassas noktalarını korumak için kullandılar. Tüm bu faydalarına rağmen bu silahın kendine has bazı sorunları vardı ve bu sorunlar nedeniyle hızı ateş teknolojisinde bir ileri sıçrayışa neden olamadı. Ayrıca, böyle bir silahın muharebe meydanında en iyi şekilde nasıl kullanılabileceği tam bir muammaydı. Silah 1863 yılında Londra’da seçilmiş teçhizat komitesine (The Ordnance Select Comitee) sunuldu; fakat katılan gözlemciler silahla ilgilenmediler. Komite silahın piyade için yararını sorguladı ve mevcut olan herhangi bir sahra topuna alternatif olamayacağını düşündü²⁰.

Silahlar ve gelişimleri üzerinde uzman olan Ian V. Hogg, komitenin bu kısa raporunun erken makinalı tüfek gelişiminin yüzleştiği en büyük problemi işaret ettiğini belirtmektedir. Bu problem şuydu; “Bu silahlar muharebede nasıl kullanılacak?”. Çoğu askeri gözlemci mevcut makinalı tüfekleri topçu silahı olarak görüyordu ve cepheye aynı anlayışla (düşman ateşinden korumak için uzaklık ayarlama) ele alınmasına uğraşıyordu. Hogg’a göre bu sorunlu kullanılma metodu erken makinalı tüfek gelişiminin en büyük freni olmuştur. Çok az gözlemci bu silahların potansiyelini ve silahlı saldırının doğasını nasıl değiştirebileceğini anladı²¹.

1859 yılında Belçikalı Joseph Montigny içi yuvarlak çelik kaplamalı 37 namluya sahip işleyen bir makinalı tüfek üretti. Bu silahta 11mm’lik pirinç kaplama, iğne ateşlemeli fişeklerin kullanıldığı önceden doldurulmuş bir *kama gövdesi*²² mevcuttu. Ne yazık ki bu silahın tüm namluları aynı anda ateşleniyordu. Sonraki modelleri kademeli olarak ateşlense de etkisi sınırlıydı. Silah teorik olarak dakikada 250 atış yapabiliyordu; fakat büyük bir tekerlekli araba üzerine montelenmiş olarak ağırlığı 900 kg idi ve aşırı derecede hantaldı²³.

Kuzey ve güney konfederasyonları arasındaki savaş, otomatik silahlara olan ilgiyi yeniden arttırdı. Amerika İç Savaşı (1861-1865) ateşli silahlar tasarımında büyük

²⁰ Willbanks, **a.g.e**, s.27.

²¹ **A.e**, s.28.

²² Ateşli silahlarda namlunun arka kısmını kapayan müteharrik çelik gövde. (**İngilizce-Türkçe Askeri Terimler Sözlüğü**, s.71)

²³ Pegler, **a.g.e**, s.10.

gelişmelere sahne oldu. Savaş askerlerin yivsiz çakmaklı tüfek veya müsademeli ağızdan dolmalı tüfekleri ile başladı ve metalik fişeklerin, arkadan dolmalı, mükerrer ateşli ve makinalı tüfeklerin kullanımıyla sona erdi. Çatışma yılları döneminde, jenerasyonlarını bugüne taşımak için temelleri atılmış 2 makinalı tüfek ortaya çıktı. İlki *Agar/Ager* diğeri ise *Gatling*'di²⁴.

Agar, pek bilinmemesine rağmen modern silahın pek çok özelliğinin birleştiği tek namlulu ve tarihte ticari olarak satılan ilk makinalı tüfektir. Bu silah, Wilson Agar tarafından dizayn edildi. Silah .58 kalibre kol çevirmeli olarak yapıldı. Dakikada 250 atış yapabilmekteydi. Agar silahı Başkan Lincoln'a sunulduğu zaman başkan bu silahtan o kadar etkilendi ki hemen oracıkta tanesi 13.000 dolardan 10 tane sipariş etti. Fakat silahın atış sürati, namlunun çabucak aşırı ısınması problemini ortaya çıkarıyordu ve düzenli cephane takviyesini sürdürmek zordu. Agar'ın çabuk değişen ayrı namlu donanımına ve atış hızını 110 ile sınırlamasına rağmen silah tamamıyla memnuniyet verici olmadı. 60 tane satın alınmasına rağmen sadece bir kaçı Kuzey Konfederasyon ordusu tarafından kullanılmıştır. Bu silah, üstündeki besleme hunisinin kahve öğütücüye benzetilmesi sebebiyle "Agar Kahve Öğütücü" olarak da bilinir²⁵.

Tarihin en ünlü ve başarılı makinalı tüfeklerinden biri Richard Jordan Gatling tarafından icat edildi. Gatling ilk silahını icat etmesinin nedenini 1877 yılında yazdığı bir mektupta şöyle açıklıyor: *"Benim adımla taşıyan silahımı icat etmeye nasıl giriştiğimi bilmek belki ilginizi çeker... 1861 yılında, savaşın başlangıcındaki olaylar sırasında... neredeyse her gün birliklerin cepheye gittiğini ve yaralı, hasta ve ölü olarak döndüklerine şahit oldum. Yaralı ve hastaların çoğu hayatlarını kaybetti, savaştan değil, hastalık ve askeri hizmetleri sırasındaki hastalık olayları nedeniyle. Eğer bir asker 100 asker kadar iş görmesine izin veren ateş süratine sahip bir makina icat edersem, bu durumun önemli ölçüde büyük ordulara olan ihtiyacın yerine geçeceğini ve sonuç olarak savaş ve hastalığa maruz kalmanın azalacağını düşündüm"*²⁶. 1861 yılında Agar ve Ripley'in silahlarının en iyi özelliklerini bu silahların kusurlarının üstesinden gelerek kullandı. Başarılı tasarımı nedeniyle Gatling

²⁴ Pegler, **a.g.e.**, s.10.

²⁵ **A.e.**, s.11.

²⁶ Ellis, **a.g.e.**, s.27.

genelde modern mekanik makinalı tüfeğin atası olarak bilinir. Gatling seri ateşli silahta çoklu patlamadan kaynaklanan ısı yığılması probleminin tamamen farkındaydı. Bunun üstesinden gelebilmek için, silahını sırayla ateşleyen 6 namluyla dizayn etti. Dakikada toplam 600 atışı, her bir namlu dakikada 100 atış yapabiliyordu, garantiye alan bu tasarım namluların soğumasına imkân veriyordu. 1862 Kasımında patent alan bu ilk Gatling silahı, ağırlıkta benzer bir şekilde huni biçiminde bir çelik konteynir cephaneliğine sahipti ve döner bir iskelette merkezi eksen etrafında montalanmış 6 namludan meydana geliyordu. Namlular kol tahrikliydi. Gatling silahının Kuzey ordusunda resmen test edilmesi için ayarlamalar yaptı. Fakat silahların yapıldığı fabrikanın yangında kül olması nedeniyle silahlar ve tüm çizimler kayboldu²⁷.

Fakat mucit caymadı ve yeniden silah yapmak için gerekli parayı toplamayı başardı. Bu sefer, yerine rim-fire²⁸ fişek kullanarak metal silindirlere kaldırdı. Bu durum yeni silahı doldurması kolay ve daha güvenilir yaptı. Silah dakikada 200 atış yapabiliyordu. Fakat kuzey ordusu silahı 2 nedenden ötürü benimsemedi. İlki, ordunun teçhizat şefi Albay John W. Ripley'in geleneksel silahlardan herhangi bir kaymaya karşı gösterdiği dirençti. İkincisi ise Gatling'in güneye sempatisi olduğu şüphesiydi. Amerikan İç Savaşı'nda Gatling silahının tek kullanımı General Benjamin F. Butler tarafından tanesi 1000 dolardan 12 tane alınıp ve sonra Petersburg'da, Virginia, konfederasyon birliklerine karşı kullandığı zaman meydana geldi²⁹.

1864 yılında Gatling her namluyu kendi fişek yatağıyla düzenleyerek silahı tamamıyla yeniden dizayn etti. Böylece ayrı silindirlere ile bunların beraberinde getirdiği gaz sızıntısı problemini ortadan kaldırdı. Şimdi silah, üstündeki bir şarjörden center fire³⁰ fişeklerle besleniyordu. Bu sistemin en büyük avantajı mekanik işi 6 namlu arasında bölmesiydi ki böylece mekanizma uygun bir hızda çalışıyordu. Bu

²⁷ Willbanks, **a.g.e.**, s.30.

²⁸ Mermi tabanın kenarına vurmak için ateşme iğnesi kullanılan bir ateşli silah fişek çeşidi. (https://en.wikipedia.org/wiki/Glossary_of_firearms_terms)

²⁹ Willbanks, **a.g.e.**, s.31.

³⁰ Kapsülün kovanın tam ortasında bulunduğu bir fişek türü. Rim-fire fişeginin aksine kapsül ayrıdır ve değiştirilebilir bir bileşimdir. Tüm modern tabanca, tüfek ve av tüfekleri cephaneleri center-firedir. (https://en.wikipedia.org/wiki/Glossary_of_firearms_terms)

sefer Gatling, silahın güvenilirliğini geliştirerek ve atış süratini dakikada 300'e çıkararak makinalı tüfeğin dizaynını önemli ölçüde düzeltti³¹.

Bundan sonra Gatling, Birleşik Devletler hükümetine silah satmak için çabalarını artırdı. Sonunda Birleşik Devletler ordusu o yıl test düzenlemek için Gatling ile anlaştı. Sonuçlardan memnun olan ordu 1866 yılında 1 inç kalibreli 50 tane (6 namlulu) ve 0,50 inç kalibre 50 tane (10 namlulu) silah siparişi vererek Gatling silahını resmen kabul etti. Gatling, Colt's Patents Fire Arms Company ile silahları üretilip 1867 yılında teslim etmek için kontrat yaptı. Birleşik Devletler ordusunun Gatling silahını kabul etmesine rağmen askerler arasında bu silahın en iyi şekilde nasıl kullanılacağı hakkında görüş ayrılığı vardı. Bu konuda 2 grup vardı. İlk grup, silahın topçu ateş desteği olarak kullanılması gerektiğine inanıyor, diğer grup ise silahın sokak savunması ve köprü müdafaası için kullanılmasını savunuyordu. Görüldüğü üzere doktrin ve taktikler teknolojik gelişmelere ayak uydurmakta geç kalıyordu ve bu durum ordular içinde Gatling ve sonraki makinalı tüfekler içinde tekrarlanan bir tema olacaktı³².

Savaşın geriye kalan bölümünde Birleşik Devletler ordusunun silaha ambargo koyması ve iç savaşın sona ermesi nedeniyle Gatling ve Colt's Firearms Şirketi silahlarını satmak için Avrupa'da ordu testlerine girerek okyanus ötesiyle ticaret yapmaya başladılar. İngiliz ordusu Gatling silahını 1870 yılında Woolwich'te test etti. İngilizler Gatling silahının isabeti, ekonomikliği ve 2,5 dakikada 1925 atış yapmasından oldukça etkilendiler. Testler o kadar iyi gitti ki İngilizler .42 kalibre Gatling'i ordu için .65 kalibreyi de kraliyet donanması için kabul etti³³. Bir kaç yıl sonra, Mısır, Çin ve çoğu Güney Amerika ülkesi dâhil Avrupa'daki büyük orduların çoğu Gatling silahını satın aldı. Rus hükümeti Türkiye ile savaşmak için 400 Gatling siparişi verdi. Bir Rus general silahların üretimini denetlemek, onaylanması ve kargolanmasından önce ürünleri kontrol etmek için Birleşik Devletlere gönderildi. Rus general büyük bir kurnazlıkla, silahlar Rusya'ya gönderilmeden önce orijinal Gatling isim levhasını kendi isim levhasıyla değiştirdi. Doğal olarak, bazı Ruslar Richard

³¹ Willbanks, **a.g.e.**, s.31.

³² **A.e.**

³³ **A.e.**, s.32.

Gatling'in Rus mitralyözü olarak adlandırılan Gorloff modelinin önemli parçalarını çaldığını iddia eder. Çalışmalarına 30 yıl boyunca devam eden mucit, Avrupa ve Güney Amerika boyunca birçok sunumda bulundu. 1880'lerin ortasında dünyadaki neredeyse bütün ulusların silahlı kuvvetleri envanterlerinde Gatling silahını barındırıyordu³⁴.

Gatling silahının ateş gücü artırılmasına rağmen teknik ve taktik açıdan sıkıntıları vardı. Çoklu namlular aşırı ısı yığılmasını önliyordu, fakat aynı namlular ağırlıkları nedeniyle sorun çıkarıyordu. Silahın en iyi kullanımı savunma pozisyonundaydı çünkü çok ağır ve saldırıda kullanılmak için oldukça hantaldı. Bu sebepten ötürü, Gatling silahı piyade ve süvari birliklerine dağıtılmak yerine bataryalarda kullanılması için genellikle topçu sınıfına sürüldü. Lakin bu silah tarihte kara baruttan dumansız baruta, el gücünden tam otomatığe ve en sonunda dakikada 3000 atışa olanak sağlayan elektrikli sisteme geçen tek silah oldu³⁵.

Yaylım ateşi (*volley fire*) sisteminin mükemmelleştirilmesine yönelik en iyi girişimlerden biri İsveçli mühendis Helge Palmcrantz tarafından yapılmıştır. Mucit silahı yaparken nişancıya devamlı ateş inkânı veya arzu edildiği takdirde her seferinde tek namludan ateşlemeye izin veren bir mekanizmadan esinlenmiştir. Kilitleme (*locking*) ve ateşleme öndeki mekanizma ve kış tarafındaki manivela sayesinde yapılır. Çoğu mucit gibi Helge Palmcrantz da silahını üretecek sermayeden yoksundu. Bu yüzden İsveçli komisyoncu Thorsten Nordenfelt'e yaklaşmak zorunda kaldı. Nordenfelt aynı zamanda Londra'da banka işleri yürütüyordu. O, ürünlerini düzenlemede ona yardımcı olabilecek yetenekli insanlarla tanışmak için her türlü gayreti gösteren kurnaz bir işadamıydı. Nordenfelt çeşitli kalibrelerde bir ila on iki arasında değişen namlulu versiyonlarda silah ve top mermisinden tüfek mermisine kadar cephane imal etmekteydi³⁶.

³⁴ Willbanks, **a.g.e**, s.33.

³⁵ **A.e**, s.34.

³⁶ George M. Chin, **The Machine Gun: History, Evolution, and Development of Manuel, Automotic and Aierborne Repeating Weapens**, Washington, The Superintendent of Documents U.S Government Printing Office, 1951, s.110.

İngiltere'nin bu tip silahları kendi topraklarında üretilmediği müddetçe göz önüne almadığını idrak eden Nordenfelt'in ilk hamlesi Britanya Adası'nda bir fabrika inşa etmek oldu. Nordenfelt'in satış temsilcisi ve pek çok örnekte bizzat kendisi ürününün teşhir edilmediği hiç bir sergiye izin vermedi. Eğer mümkünse uzun bir gösteri, "Nordenfelt Sistemi'nin" basitlik ve güvenilirliğini tanıtmak için düzenlenirdi. İngiliz Hükümeti'nin Small Bore Makinalı Tüfek Komitesi 1880 yılında bir makinalı tüfeği değerlendirmeye layık görmek için 3 temel şart arıyordu. Bunlar:

1. Dakikada 400 atış yapabilmek.
2. Namlunun arka kısmı ateşlendiğinde güvenli kalması için saniyenin 3'te 1'i kadar kapalı kalması veya tecrübe komitesinin düşüncesinde fazla zaman, gecikmeli fişek patlamasından korunmayı garanti altına almalıydı.
3. Silahın aralıksız 1000 atım yapması komite için memnuniyet verici bir ölçü olarak belirlenmiştir. Fakat bu durum namlunun aşırı ısınmasına sebebiyet vermemeliydi.

Bu özellikler Palmcrantz Sistemi'nde vardı. Bu durum Nordenfelt tarafından kullanıldı. Tecrübelerinin çoğunda 12 namlulu tüfek kalibresindeki silahı kullandı. Böylece silahı kolaylıkla dakikada 400 atış yapabildi. 1000 atımlık *ateş darbesi*³⁷ (burst) problemini her bir namlunun kabaca 83 atış yapması sayesinde çözdü. Böylece namluların aşırı ısınma problemi meydana gelmedi. Fakat zaman gösterecekti ki bu silah dizaynına kadar daha tasarım aşamasındayken modası geçmişti³⁸.

Çok namlulu Nordenfelt mekanizmalarından birinin tarifi diğer 18 çeşit Nordenfelt silahını da tarif etmeye kâfidir. Çünkü aralarındaki tek fark büyüklük, namlu sayıları ve kalibrelerinden ileri gelmekteydi. Silahı çalıştıran parçalar temelde hepsinde aynıdır. Bütün Nordenfelt silahlarını 3 grupta toplayabiliriz. Bunlar:

i. Tüfek Kalibresindeki Makinalı Tüfekler

- a. Hafif Makinalı Tüfekler: Ağırlığı 68 kg'dan azdır. Tek bir askerle veya at üzerinde taşınabilir.

³⁷ Bir otomatik silahın tetiğini bir defa çekme neticesinde birbiri ardınca ateşlenen mermilerden mürekkep küme. (İngilizce-Türkçe Askeri Terimler Sözlüğü, s.74)

³⁸ Chin, a.g.e, s.110.

- b. Ağır Makinalı Tüfekler: Ağırlığı 68 kg'dan fazladır. *Toparlağa*³⁹ monta edilerek istenilen yere götürülebilir.
- ii. Bir İnç Kalibreli Makinalı Tüfekler: Bu silah özellikle torpidobot savunması için tasarlanmıştır. 4 namluludur.
- iii. Hızlı Dolar Shell Silahları (Rapid Loading Shell Guns)
 - a. Hafif silahlar 1½ inçtir. 37 mm ve daha küçüktür.
 - b. Ağır silahlar 1½ inç ve 37 mm'den fazladır⁴⁰.

Nordenfelt'in çok namlulu silahları çağının Amerikan dizaynı silahları ile karşılaştırıldığı zaman tamamıyla hantal bir mekanizmaydı. Avrupa'da askeri yetkililer makinalı tüfeğe hala piyade veya süvari hücumundan korunmak amacıyla topçuya destek veya yardımcı olarak bakıyorlardı. Bu yüzden hücumu durdurmak için en iyi yolun yaylım ateşi (volley fire) olduğu konusunda ısrar ettiler. İngiliz Donanması ise bu görüşte değildi. Tıpkı Amerikan donanması gibi cesaretli davrandı ve donanımlı gemiden ateşlenebilen veya karaya çıkarılabilen sürekli ateş kapasitesine sahip daha hafif bir silah geliştirdi. İngiliz donanması zaten o zamana kadar dizayn edilmiş en iyi el tahrikli silahı –Gardner- kullanıyordu. Donanma gibi kara ordusu da Nordenfelt silahını reddetti ve silah sönmeye yüz tuttu. Yine de Nordenfelt silahı üretti ve bir nişancının kullanılıp taşıyabileceği tüfek çaplı ilk hafif makinalı tüfeği İngiliz ordusuna verdi⁴¹.

Birleşik Devletler'de bir yüzbaşı olan William Gardner ve Francis Pratt ilk mekanik makinalı tüfeğin en iyi örneklerinden birini ürettiler. Gardner silahı orijinalinde bir düzlem üzerinde yan yana montalanmış iki (daha sonraki modelleri beş) namludan oluşuyordu. Gardner silahı hem tek başına hem de kolun ne kadar hızlı çevrildiğine bağlı olarak dakikada 120 atış yapabiliyordu. Gardner silahının en azından kendi dönemindeki diğer hızlı ateş silahlarına göre avantajı taşınabilir olmasıydı. 1000 atımlık mermi ve tripod ile 90 kg'dan azdı ve at üzerinde taşınabiliyordu. William Gardner, silahını Washington Donanma Körfezi'nde Birleşik Devletler donanmasına sundu. Donanma tam anlamıyla Gardner silahıyla ilgilenmedi, sadece birkaç tane satın

³⁹ Arkasına bir top veya cephane arabası bağlanıp çekilen 2 tekerlekli araç. (**İngilizce-Türkçe Askeri Terimler Sözlüğü**, s.246)

⁴⁰ Chin, **a.g.e.**, s.111.

⁴¹ **A.e.**, s.115-116.

aldı, çünkü teçhizat kurulu açıkçası Gatling silahının ihtiyaçlarına yeterli olduğunu düşünüyordu. Mucit silahını İngiliz amiralliğine ve ordusuna göstermek için İngiltere'ye gitti. Her iki serviste silahtan etkilendi. Kraliyet Donanması 1881 yılında Gardner silahını kabul etti ve genel olarak 1884-1885 yılında Mısır ve Sudan'da yürüttüğü operasyonlarda çok değerli bulduğu torpidobotlarında bu silahı kullandı. İngiliz ordusu cephede kullanmak için tripod versiyonunu benimsedi; bu silahlar sahil güvenlik kalelerine konuldu ve 1926 yılına kadar hizmette kaldı⁴².

Hiram Steven Maxim, otomatik ve makinalı tüfek sözcüklerini birleştiren ilk kişiydi. 5 Şubat 1840'ta Birleşik Devletler'de doğdu. Bulabildiği her bilimsel kitabı okuyan kendi kendini eğitmiş biriydi. Kendisinin ilk gerçekçi girişimi, henüz 12 yaşındayken, her seferinde kendini yeniden kurmak için saat mekanizması kullanan, bir fare kapanydı. Mükemmel bir şekilde çalışmasına rağmen seri üretime geçirilemedi. Çünkü çok pahalıydı. Maxim bu durumdan önemli bir ders aldı. Teknik başarılar daima ekonomik gerçekler ile uyum sağlamak zorundaydı.⁴³ Çeşitli işlerde çalıştıktan sonra 1865 yılında otomatik aydınlatmalı gaz makinası üreten Boston'daki bir şirkete girdi. Daha sonra New York'ta kendi işi "The Maxim Gas Machine Company" kurdu.

Makinalı tüfek işine girmesi tanıdığı bir arkadaşının verdiği tavsiye sayesinde oldu. Maxim Temmuz 1915'te The Times'a gönderdiği mektupta ilk defa otomatik ateş problemiyle neden boğuştuğunun izahatını verdi: *'1882 yılında, Birleşik Devletler'den tanıdığım bir Amerikan Yahudisi ile tanıştığım Viyana'da idim. O bana: "Kimya ve elektriği boş ver! Büyük bir servet yapmak istiyorsan, bu Avrupalıların kolaylıkla birbirlerini gırtlaklamalarına imkân veren bir şey icat et."* dedi.⁴⁴ Aslında Maxim makinalı tüfek fikrine yabancı değildi. Maxim 1854 yılında manivela tahrikli otomatik tüfek için bir tasarım yaptı. Bu durum mekanik bir merak olmasına rağmen, babası mantıklı bir noktaya işaret ederek onu uyardı. Mevcut teknoloji ile sonuçlanan

⁴² Willbanks, **a.g.e.**, s.41.

⁴³ Pegler, **a.g.e.**, s.13.

⁴⁴ Ellis, **a.g.e.**, s.34.

silah oldukça karmaşık ve pahalı olacaktı. Bu yüzden de askeri bir silah olarak kullanılamayacaktı⁴⁵.

1880'ler otomatik ateş konsepti için daha elverişliydi. Bu nedenle Maxim Londra'ya gitti, bir atölye açtı ve çalışmaya başladı. Bu oldukça akıllıca bir hareketti çünkü Birleşik Devletler barış dönemindeydi ve ordu yerel silah tasarımcılarını pek teşvik etmiyordu. Fakat Avrupa başka bir durumdaydı. Fransa-Prusya Savaşı 10 yıl önce bitmiş ve ortalık daha tam sakinleşmemişti. Avrupa ayrılmış türlerin kaynayan kazanıydı ve hiç kimse gelecek çatışmanın ne zaman patlayacağından emin değildi. Bu yüzden Avrupa, yeni bir silah geliştirmeye başlayacaklar için avantajlı bir yerdi⁴⁶.

1883 ve 1885 yılları arasında Maxim neredeyse makul otomatik ateş metotlarının hepsinin patentini aldı. 16 Temmuz 1883 yılına kayıtlı ilk patenti, ateşli silahlar için kullanılan fişeklerde bir buluşun geliştirilmesi içindi. Daha sonra Maxim bu ilk patentin, ateşlendiği zaman omuzda çürükler bırakan Springfield tüfeği ile atış talimi yaptığı zamanki gözlemlerinden çıktığını söylemiştir. Maxim, tüfeği ateşlediği zaman büyük miktarda enerjinin serbest kaldığını gördü. Aslında çok az miktar bir enerji merminin namludan çıkmasına yarıyordu. Geri kalan enerji tüfegin geri tepmesine gidiyordu. Maxim bu enerjinin yararlı bir amaç için kullanılabileceğini düşündü. Buna göre, Maxim silahın tüm çalışma döngüsünü harekete geçirmek için geri tepme kuvvetinin⁴⁷ büyük güç avantajını kullanmaya başladı. Bu prensibi kullanarak, mucit, döner bir şarjör sayesinde beslenen tamamıyla otomatik bir tüfek yaptı.

Tüfeğini çalıştıran aynı geri tepme mekanizmasını kullanarak kol tahrikli makinalı tüfeği gerçek bir otomatik silaha dönüştürmeye çalıştı. 1880'lerde dumansız barutun bulunması Maxim'in fikirlerini gerçeğe dönüştürmesine yardım etti. Kısa geri

⁴⁵ Pegler, **a.g.e.**, s.14.

⁴⁶ Willbanks, **a.g.e.**, s.45-46.

⁴⁷ Bir silah ateşlenince merminin ileri doğru hareketine karşı bir reaksiyondan ve sıcak gazlardan ileri gelen geri tepme hareketi. Barut gazının basıncı ile geriye doğru hareket eden namlu, fişek yatağı ile doldurma tertibatını ve ateşleme tertibatını çalıştırır. Geri tepmeli silahlar uzun geri tepmeli ve kısa geri tepmeli olmak üzere 2 gruba ayrılır. Uzun geri tepmeli silahlarda namlu ile kama gövdesi veya kapak takımı aynı mesafe kadar beraberce geri teper. Kısa geri tepmeli silahlarda ise, namlu, kama gövdesi ile kısa bir mesafe beraberce geri teper ve kama gövdesi veya kapak takımı açılınca namlunun hareketi durur. (**İngilizce-Türkçe Askeri Terimler Sözlüğü**, s.354-355)

tepme sistemi olarak bilinen prensibi kullanmasıyla, Hiram Maxim 1884 yılında çalışan ilk modelini sundu. Makinalı tüfek 27 kg'dan biraz daha ağırdı ve İngiliz Ordusu için .45 kalibre Martini-Henry fişek yatağına sahipti. Daha önce geliştirilmiş herhangi bir silahtan önemli ölçüde farklıydı ve makinalı tüfek evriminde muazzam bir sıçramayı temsil etti.

Bundan önce, tüm makinalı tüfekler ya bir kol aleti ile operatör tarafından mekanik beslenme sayesinde ya da silahın üzerindeki yer çekimi beslemeli bir huni sayesinde teker teker fişek yatağına düşen fişekler sayesinde dolduruluyordu. İstisnalar hariç neredeyse bu tür silahların hepsi 2'den 20'ye kadar sayıları değişen namlulardan oluşuyordu. Maxim'in icadı, kendi kendine dolduran ve boşaltan tek namlulu bir silahın üretimi, makinalı tüfekte devrim yaptı. Maxim'in icadı ile mekanik makinalı tüfekler arasındaki en büyük fark tüm cephane bitene kadar tetiğe basılırken silahın kendisinin doldurup ateşlemesiydi. Artık mermi yağmuru saçmak için nişancının yapması gereken tek şey tetiğe basmaktı. İlerleyen süreçte hızlı şekilde ateşleme özelliği ile Maxim eski ısı yığılması problemiyle yüzleşti. Bunun üstesinden gelebilmek için Maxim, ısıyı suya iletme ve namluyu soğutmak için namlunun etrafını saran bir su zarfı⁴⁸ icat etti. 600 atm yapıldıktan sonra su kaynamaya başlayıp buharlaşıyordu. Su soğutmaya ek olarak mucit silahını tekerlekli araba yerine tripod üzerine montaladı⁴⁹.

Handikaplarına rağmen temel dizayn güvenilir ve genel olarak performansı iyiydi. Bu durum, hisse satın alan bir kısım zengin sermayedarların desteklemesi ile 5 Kasım 1884'te Maxim Silah Şirketi'nin kurulması için yeterli ilgiyi meydana getirdi. Zengin sermayedarların arasında Albert Vickers'ta vardı⁵⁰.

Ocak 1885'te, Maxim silahını Cambridge Dükü Lord Wolseley'e gösterdi. Dük silahtan etkilendi, fakat Wolseley'in partisindeki diğer gözlemciler Maxim'e dizaynını basitleştirip ve ağırlığını hafifletinceye dek silahını satma konusunda zorluklar

⁴⁸ Bir mekanizma veya cihazın, işlerken etrafının soğuması için yapılan ve içine su konulan zarf. Su ile soğutulan makinalı tüfeklerin namluları etrafında bulunan soğutma zarfı. (**İngilizce-Türkçe Askeri Terimler Sözlüğü**, s.478)

⁴⁹ Willbanks, **a.g.e.**, s.47.

⁵⁰ Pegler, **a.g.e.**, s.17.

yaşayacağını anlattı. Maxim'de dizaynından memnun değildi. Silahın *fişek şeridi*⁵¹ fazla ağırlık yapıyor ve *besleme tertibatını*⁵² sıkıştırıyordu. Geri tepme yayı güvenilirmezdi ve fişekler sık sık patlamıyordu. Ayrıca Maxim ateşleme süratini otomatik sınırlayabilecek bir metot bulma ihtiyacı hissetti. Bunun üzerine Maxim atölyesine döndü ve kendini silahını geliştirmeye, basit, hafif ve daha güvenilir yapmaya adanmıştı. 3 ay içinde, orijinal dizaynın reformunu tamamladı. Silah ağırlığı 18 kg'm biraz üzerindeydi, yine tahrik edici güç olarak geri tepmeyi kullandı. Bu geliştirilmiş dizayn o kadar etkiliydi ki II. Dünya Savaşı'na kadar bazı ordularda büyük bir değişiklik olmadan hizmet etti⁵³.

Mart 1887'de İngiliz Hükümeti 6 silahlık bir sipariş verdi ve ondan sonraki sene Hiram Maxim ve Albert Vickers İsviçre'nin Thun kentine makinalı tüfek testleri için geldiler. Sonuçlar gözlemci subayları hayrete düşürdü. Subaylardan biri yaklaşıp Maxim'e şöyle dedi:” *Dünyada üretilen hiç bir silah bu kadar kısa zamanda bu kadar çok insan ve at öldüremez*”. Bunu takip eden diğer sunum Viyana'da idi. Sunumun ardından Feldmareşal Arşidük William Franz-Karl (1827-94) alışılmadık bir biçimde sessizdi. En sonunda Maxim'e döndü ve kafasını sallayarak :” *Gördüğüm veya hayal ettiğim en korkunç alet*” diye mırıldandı. Arşidük belki de bu yeni silahın korkunç potansiyelini anlayan ilk kişiydi. Buna rağmen finansal açıdan sunum yetersiz bir başarıya sahipti, çünkü sonuç İtalya'dan 26 Avusturya'dan 131 siparişti.

Açıkçası, bu çapta bir siparişi bile büyük üretim tesisleri olmaksızın karşılamak küçük Maxim Silah Şirketi için imkânsızdı. Bu yüzden Hotton Garden Atölyesi gönülsüzce boşaltıldı ve gerekli silahların üretilmesini sağlamak için Maxim Nordenfelt Şirketi ile anlaştı. Silah için teklifler gelmeye de devam etti. İngiltere, Almanya, Fransa, Avustralya ve İspanya savunma bakanlıkları sipariş için sıraya girdi. Almanya'dan gelen sipariş Hiram Maxim'in başarısı için çok önemliydi, çünkü 1888 yılında kudretli Krupp Organizasyonu ile 20 yıllık bir satış antlaşması imzalanmıştı.

⁵¹ Bir makinalı tüfek veya bir otomatik silaha mermi sürmek için kullanılan ve üzerinde mermilerin girmesi için yuvalar bulunan madeni veya dokuma şerit. (İngilizce-Türkçe Askeri Terimler Sözlüğü, s.26)

⁵² Otomatik dolduruşlu veya otomatik bir silahta, boş kovanlar dışarı atılır atılmaz yeni fişek ve kartuşları yerine süren tertibat. (İngilizce-Türkçe Askeri Terimler Sözlüğü, s.170)

⁵³ Willbanks, a.g.e, s.48.

1892’de 7 yıllık bir antlaşma Hiram Maxim ve maxim silahlarını kendi lisansı altında üretebilmek için yetkili olan Ludwig Loewe isimli bir makina üreticisi arasında imzalandı⁵⁴.

Maxim, makinalı tüfek dizaynı alanında yalnız değildi, 19.yy’ın son 10 yılı boyunca diğer etkili makinalı tüfeklerde mükemmelleşiyordu. 1894 yılında Avusturya-Macaristan, kendisine has gecikmeli- *ani geri tepme mekanizması*⁵⁵ ve atış süratinin ayarlanmasını sağlayan bir ayarlayıcı kullanan Maschinengewehr Model 1893’ü benimsedi. Hotchkiss ve Browning Maxim için diğer tehditlerdi. Tüm bunlara rağmen Maxim silahının satışları iyi gidiyordu, fakat Maxim ve Nordenfelt arasındaki çatlak büyüyordu. Nordenfelt şirketi çabuk büyümüş fakat kendi silahına olan siparişler çok düşük seviyelerde kalmıştı. 1897 yılında şirket korkunç bir dar boğaza girdi. Bu noktadan sonra Vickers kardeşlerin Maxim silahına olan ilgisi daha belirgin hale geldi. 1 Ekim 1897’den itibaren yeni şirket “Vickers, Sons and Maxim Ltd.” olarak adlandırıldı. 1899 yılında Maxim şirketin yöneticiliğini bıraktı⁵⁶.

20.yy’ın başlangıcı Hiram Maxim için önemli bir zamandı, çünkü 1900 yılında bir İngiliz vatandaşı haline geldi ve sonraki sene imparatorluğa hizmetleri sebebiyle şövalye ilan edildi. 1902’de, Vickers, iyi bir fiyat karşılığında dizaynları üzerinde ilerde yapılacak herhangi bir çalışmada hak iddia etmesinden Hiram Maxim’i men eden bir antlaşma imzaladı. 1911 yılına kadar, bütün Maxim silahları “Vickers, Sons and Maxim Ltd.” markasıyla üretildi, fakat 1912’de buna son verildi. Bundan sonraki tüm geliştirme çalışmaları Vickers mühendisleri tarafından yapıldı⁵⁷.

Diğer bir makinalı tüfek mucidi John M. Browning’ti. Onun otomatik silahlara olan ilgisi 1889 yılında başlamıştı. Boşaltma, besleme ve ateşleme döngüsünü işleten Maxim’in geri tepmeli silahına güvenmek yerine, bir enerji kaynağı olarak namlunun patlaması sırasında sızan gazın kullanılabileceği düşüncesindeydi. 1890 yılında

⁵⁴ Pegler, **a.g.e.**, s.19-20.

⁵⁵ Silahların çalışma sistemlerinden biridir. Bu sistemde yayılan gazların kuvveti geriye, kapağın yüzüne tesir etmek suretiyle, silahın çalışması için gerekli olan kudreti temin eder. Bu suretle çalışmakta olan silahların namluları sabit olup namlu gerisinde kama veya kapak kilit tertibatı yoktur. (**İngilizce-Türkçe Askeri Terimler Sözlüğü**, s.66)

⁵⁶ Pegler, **a.g.e.**, s.22.

⁵⁷ A.e., s.23.

dizaynını tamamladı ve silahı çalışır modelinin yapıldığı Colt Fabrikasına sundu. Colt Model 1895 olarak da bilinen bu silah tamamıyla gazla çalışan ilk makinalı tüfektir. Aynı zamanda Birleşik Devletler tarafından satın alınan tam otomatik ilk mitralyözdü. 1895 yılında Birleşik Devletler donanmasınca kabul edilen bu silah, ateş ederken salınan parçasının zemini eşmesinden dolayı ya yüksek bir kundakta ya da tripod üzerinde kullanılmak zorundaydı. Toprağı kazmasından dolayı silah zamanla patates kazıcı olarak bilinir hale gelmiştir. Silah ilk defa 1898 yılında Birleşik Devletler donanması tarafından Guantanamo körfezinde kullanılmıştır⁵⁸.

1888 yılında Avusturya'da Arşidük Karl Salvator ve Albay von Dormus ani geri tepme sistemi kullanan çok basit bir silahın patentini aldılar. Bu silah kama kilit tertibatı olmaması nedeniyle benzersizdir. Bu nedenle, sadece nispeten zayıf fişekler ile kullanılabilirdi. Yine de, dizayn "Skoda Mitralleuse Model 1893" makinalı tüfeği olarak üretildiği Pilsen'deki Skoda Fabrikasına satıldı. Daha sonra Skoda Model 1909 olarak modifiye edilen bu silah Avusturya-Macaristan ordusunda 1.Dünya Savaşı boyunca hizmet verdi. Genellikle kale savunmaları için kullanıldı⁵⁹.

1893 yılında yine başka bir Avusturyalı Yüzbaşı Baron Adolph Odkelek, Fransa'daki Hotchkiss Şirketine gazla çalışan makinalı tüfek fikrini götürdü. Paris Şirketi'nin yöneticisi olan Laurence V. Benet dizaynı Odkelek'ten satın aldı ve büyük miktarlarda üretmeye başladı. Browning makinalı tüfeği gibi Hotchkiss'de mermiyi namluya süren gazı kullanıyordu. Hotchkiss'in ilk prototipi pekiyi performans vermedi, fakat Benet bazı iyileştirmeler yaptı ve silah 1897 yılında Fransız ordusu tarafından kabul edildi. Benet'in değişiklikleri ile silah oldukça iyi çalışıyordu fakat aşırı ısınma eğilimi vardı. Fransız ordusu silahtan çok memnun olmasa da kullanmaya devam etti⁶⁰.

Silah tasarımcılarının ürettiği bu silahları bir süre sonra yeterli bulmayan ordular silahların geliştirilmesi için girişimlere başladılar. Lakin burada yapılan

⁵⁸ Willbanks, **a.g.e.**, s.52-53.

⁵⁹ **A.e.**, s.53.

⁶⁰ **A.e.**

yenilikler tamamıyla yeni bir şey çıkartmaktan ziyade mevcut olan özelliklerin geliştirilmesinden ibaret olmuştur.

Alman ordusu Maxim makinalı tüfeklerini almaya devam ederken, ordunun tasarımcıları yerli silah üzerinde çalışmaya başlamışlardı bile. Theodor Bergman için çalışan Louis Schmeisser 1901 yılında ilk prototipini üretti ve patentini aldı. Bu silah ısı yığılmasını önlemek için namlunun etrafında bir su zarfı ile geri tepme mekanizmasına sahipti. Takip eden yıllarda, Schmeisser prototipini yeniden dizayn etti, namluyu kısalttı ve şerit besleme ekledi. Schmeisser Bergman ile şirketten ayrıldı, fakat oğlu Hugo şirkette kaldı ve babasının çalışmasını ilerletti. 1908 yılında, tedarik altyapısını genişletmek isteyen Alman Ordusu, Maxim silahına ek olarak başka makinalı tüfekleri de kullanmaya karar verdi. Cevaben, Bergmann, kapalı kapaktan (bolt)⁶¹ ateşleyen ve Maxim besleme mekanizması kullanan modifiyeli bir dizayn üretti; bu silah Model 1910 olarak adlandırıldı. Ordu prensipte silahı kabul etti, fakat Model 1915 olarak büyük miktarlarda üretime giren silah I. Dünya Savaşı başlayana dek kullanılmadı⁶².

Alman ordusu aynı zamanda Spandau'da ki ülke cephaneliğinde geliştirilen ve Alman piyade birliklerine dağıtılan Maschinengewehr 08 (MG08) olarak adlandırılan bir ağır makinalı tüfek üretti. I. Dünya Savaşı'nın başladığı zaman bu silahtan ellerinde büyük miktar mevcuttu. MG08 ağır, sağlam ve diğer Maxim türü silahlar gibi oldukça güvenilirli. I. Dünya Savaşı boyunca, öylesine dehşetli bir korku salmıştı ki Versay Antlaşması Almanya'yı su soğutmalı makinalı tüfek geliştirmesinden men etmişti⁶³.

1907 yılında, Avusturya- Macaristan ordusu kendi Skoda makinalı tüfekleri ile hayal kırıklığına uğradı ve Alman tasarımcı Andreas Wilhelm Schwarzsloze tarafından icat edilen yeni bir modele yöneldi. 1900 yılında ilk patenti alınan bu silahta, *kama gövdesinin*⁶⁴ geriye hareketi sayesinde çalışan bir ani geri tepme sistemi

⁶¹ Bazı hafif ateşli silahlarda namlu arka kısmını kapayani kayıcı bir şekilde hareket eden tertibat. Bu tertibat ateşleme iğnesi ile tırmak ve bazen de emniyet kanadını ihtiva eder. (İngilizce-Türkçe Askeri Terimler Sözlüğü, s.67)

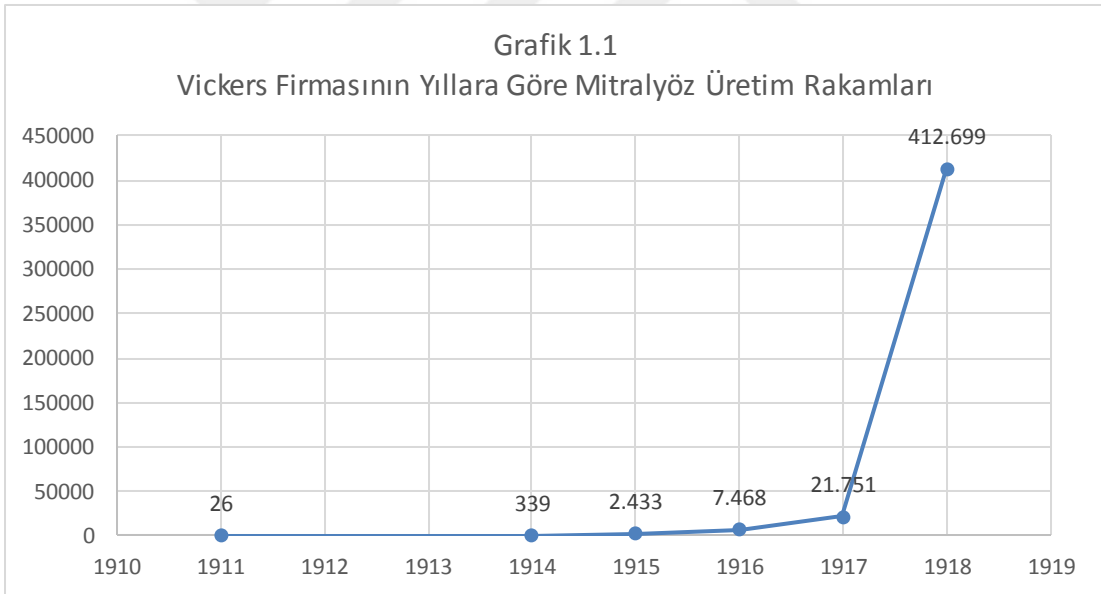
⁶² Willbanks, a.g.e, s.57.

⁶³ A.e, s.57.

⁶⁴ Ateşli silahlarda namlunun arka kısmını kapayan müteharrik çelik gövde. (İngilizce-Türkçe Askeri Terimler Sözlüğü, s.71)

kullanılıyordu. Schwarzsloze makinalı tüfeği ucuz, çalışması ve kavranması kolay, sağlam ve güçlüydü. Silah Hollanda, Yunanistan, Sırbistan, Romanya, Bulgaristan, Türkiye ve İsveç'e satıldı⁶⁵.

Büyük Britanya'da Vickers Kasım 1912'de ilk defa piyasaya çıktı. Uzun süre devamlı ateş özelliğine sahip ve oldukça güvenilir, su soğutmalı, tripod montalı bir silahtı. Fakat ısı yığılması nedeniyle namlu çabucak kullanılamaz hale geliyordu. Yoğun ateş nedeniyle ısınan namluyu soğutmak için su rezervinin devamlı ikmali gerekiyordu. Hatta bu konuda makinalı tüfek takımının, etraflarındaki tüm suyu tükettikleri zaman namluyu soğutmak için işlemek zorunda kaldıklarına dair de birçok hikâye vardır. Vickers silahı birliklerde oldukça popülerdi. İngiliz ordusunun standart silahı haline geldi ve "muharebe alanı kraliçesi" lakabını aldı. Çok küçük değişikliklerle 1912'den 1960'a kadar hizmet etti⁶⁶. Vickers mitralyözün üretim

miktarları yukarıdaki grafikteki gibidir.⁶⁷

1905 yılında Maxim silahlarının etkisini ilk elden gören ve tecrübe eden Ruslar, orijinal Maxim makinalı dizaynının yaşayan en uzun kopyası Pulemet Maksima Obrazets, PM1910, (Maxim türü makinalı tüfek) geliştirdi. PM1910, çelik su zarfı ile ağır bir yapıdaydı ve tekerlekli küçük top arabası üzerine montalanmıştı.

⁶⁵ Willbanks, **a.g.e.**, s.57.

⁶⁶ **A.e.**, s.58.

⁶⁷ Pegler, **a.g.e.**, s.36.

Silah, yapısı nedeniyle saldırıyı savuşturabilir ve zor iklim ve şartlarda iş görebilirdi. PM1910 I ve II. Dünya Savaşları'nda Rus Ordusu'nda hizmet etti⁶⁸.

1910 yılında, makinalı tüfek dizaynları birkaç ortak özelliği paylaşıyordu. *Şeritli*⁶⁹, su soğutmalı ve tripod üzerine montalıydı. Fakat I.Dünya Savaşı'ndan önce mucitleri meşgul eden motivasyonlardan biri hücumda tek kişinin taşıyabileceği bir hafif makinalı tüfek ihtiyacıydı. Maxim ve Vickers sınıfı silahlar ağırlıkları nedeniyle 3 kişilik bir ekip, cephaneye kemeri ve hantal bir taşıyıcı gerektiriyordu. Ruslar tarafından Japonlara karşı kullanılan ilk hafif makinalı tüfek (Madsen)'in kullanımı hafif makinalı tüfeğin faydalarını gösterdi. Makinalı tüfeklerin hafif versiyonlarını üretmek için ciddi bir çaba sarf edildi⁷⁰.

Paris'te ki Hotchkiss Fabrikasında, Lawrence Benet ve onun başmühendislerinden Henri Mercie hafif bir makinalı tüfek geliştirdi. Silah, 1909 yılında "Hotchkiss Portative" olarak piyasaya sürüldüğü zaman, at üzerinde kullanılabilen hafif bir makinalı tüfeği uzun zamandır isteyen süvari teşkilatlarından büyük bir ilgi gördü. Fransız ve İngiliz süvarilerinin her ikisi de hafif Hotchkiss'i benimsedi ve Birleşik Devletler ordusu "Benet-Mercie Machine Rifle M1909" olarak adlandırdığı bu silahtan çok sayıda satın aldı. Süvarinin dışında, bu silah I.Dünya Savaşı başlayana dek çok az ilgi gördü. Fransız ve İngiliz yedek ordularında 1940'lı yıllara kadar kullanımda kaldı⁷¹.

1907 öncesinde, Samuel McClean ve Birleşik Devletler Ordusu'nda Yarbay O.M. Lissak gazla çalışan hafif makinalı tüfek tasarlamaya başlamıştı. McClean ve Lissak otomatik tüfek olarak tarif ettikleri bir kaç prototip silah geliştirdiler. Birleşik Devletler ordusunun ilgisini kendi silahlarına çekmeye çalıştılar. Silah kaliteli ve kendi zamanının diğer çoğu modelinden daha etkili olmasına rağmen, McClean ve Lissak teçhizat yetkilileri ile herhangi bir ilerleme kaydedemedi. Bu nedenden ötürü silahın dizaynı ve patentini New York'taki Buffalo Otomatik Silah Şirketi'ne sattılar.

⁶⁸Willbanks, **a.g.e**, s. 59.

⁶⁹ Otomatik silahlar için yapılmış bir şeritteki fişekler ile beslenen. (**İngilizce-Türkçe Askeri Terimler Sözlüğü**, s.63)

⁷⁰ Willbanks, **a.g.e**, s.59.

⁷¹ **A.e.**

McClellan-Lissak dizaynını kullanarak, Lewis hava soğutma sistemini düzenledi ve tripod montalı, su soğutmalı orta büyüklükteki makinalı tüfeği, omuzdan ateşlenen, hava soğutmalı hafif bir modele dönüştürdü. Otomatik Silahlar şirketine mühendisler ile mesai harcayarak 1911 yılında çalışan 5 model üretti. Silahı başarıyla Birleşik Devletler Savaş Bakanlığı'na sundu. O sıralar teçhizat şefi koltuğunda, sadece ordu donatım faaliyetinde silah geliştirilmesi gerektiğine inanan ve sadece buradaki personelin bu işlerle ilgilenmesi gerektiğini düşünen General William Crozier isimli bir otokrat bulunmaktaydı. Lewis, Crozier'in direncini kıramadı ve bu yeni silah baştan savma bir test ile reddedildi. Daha sonra Lewis silahını geri aldı ve üretim için "Armes Automatiques Lewis" diye bilinen şirketini kurduğu Belçika'ya gitti⁷².

Lewis makinalı tüfeği mükemmel bir silahtı. Gazla çalışmakta ve silahın üzerine montalanmış 47 mermili bir *tamburadan*⁷³ beslenmekteydi. Namlu alüminyum kaplı boru şeklinde bir yelek ile sarılmıştı. Vickers'dan daha hafifti ve tek kişi tarafından savaşta taşınabilir ve ateşlenebilirdi. En sonunda, Lewis silah yapmak için İngiltere'de Birmingham Hafif Silahlar Şirketi'nden (BSA) lisans aldı. I.Dünya Savaşı başladığı zaman, BSA'nın bütün üretim kapasitesi Belçika, daha sonra İngiliz ve İtalyan orduları için Lewis silahı yapmaya harcandı. Lewis'in en büyük avantajlarından biri de üretilmesinin kolay olmasıydı; her Vickers silahı için 6 tane Lewis yapılabilmekteydi. Lewis silahı, Büyük Britanya ve Belçika Orduları için standart hafif makinalı tüfek haline geldi. O kadar güvenilir bir dizayndı ki depo stoklarındaki 50.000 İngiliz lewis makinalı tüfeği II.Dünya Savaşı başladığı zaman kullanılmak için stoklardan geri çıkartıldı⁷⁴.

⁷² A.e, s.60.

⁷³ Bazı tip makinalı tüfeklerde ve geri tepmesiz toplarda bulunan ve içerisine mermi konulan silindirik şeklindeki şarjör. (İngilizce-Türkçe Askeri Terimler Sözlüğü, s.150)

⁷⁴ Willbanks, a.g.e, s.61.

1. BÖLÜM

TECHİZAT VE TEKNOLOJİ TRANSFERİ

1.1. Osmanlı Devleti'nin Makinalı Tüfeği Tanınması

Osmanlı Devleti 19.yy'da ordusunun ihtiyaçlarını gidermek için daha çok Avrupa devletlerinden silah ithal etme yoluna gitmiştir. Bunun nedeni Osmanlı Devleti'nin yeni silah üretecek teknolojik altyapıdan yoksun ve ordusunun ihtiyacını karşılayacak derecede üretim yapabilecek kabiliyetinin olmaması idi. Avrupa karşısında geri kalmak istemeyen Osmanlı Devleti modern silah teknolojileri hakkında bilgi sahibi olup silah ithal etmek için muhtelif yöntemlerden yararlanmıştır.

Bunlardan ilki sefaretlerdi. Elçilikler sayesinde o ülkedeki silah ve teknoloji gelişimlerinden haberdar olunabiliyordu. Sefirlerin gönderdiği raporlar bir kanaat uyandırması bakımından önemliydi. Mesela 1868 yılında Osmanlı Devleti Gatling topu hakkında malumat edinmek ve nerede imal edilip nereden ithal edilebileceğini öğrenmek için Fransa, Prusya, Avusturya, Belçika, İngiltere ve Amerika'daki sefaretlerine başvurmuştur⁷⁵.

İkincisi askeri heyetlerdi. Osmanlı İmparatorluğu'nda firt ya da heyetler halinde askeri danışman bulundurmak, Avrupalı Devletlere, Osmanlı ordu ve devlet teşkilatı içerisinde az ya da çok söz sahibi olan bir yetkili kazandırmıştır⁷⁶. 19.yy boyunca Osmanlı Devleti kara, deniz ve sonraki dönemlerde hava kuvvetlerini düzenlemek için Avrupa'dan birçok heyet çağırtmıştır. Bu heyetlerin kendi ordularındaki silah ve sistemlerini buraya taşımaya çalışmaları imparatorluğun gelişmelerden haberdar olmasını sağlamıştır. Heyetlerin silah tüccarları ile olan yakın ilişkileri de yeni model silahların tanınması ve satın alınmasında önemli bir etken olmuştur. Osmanlı Devleti 19.yy'ın son çeyreğinde ordusunu düzenlenmek için

⁷⁵ BOA. HR.İD. nr. 1165/50.

⁷⁶ Fatih Yeşil, “ Kara Kuvvetlerinde Avrupalı Danışmanlar”, **Osmanlı Askeri tarihi: Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri (1792-1918)**, Ed. Gültekin Yıldız, İstanbul, Timaş Yayınları, 2013, s. 79.

Almanya'dan istifade etmiş ve askeri uzmanlar özellikle kara ordusunu düzenlemek için Almanya'dan getirtilmiştir. Gelen bu asker heyetlerinin raporlarına nazaran Alman Mauser, Loewe ve Krupp firmalarına yüklü miktarda silah siparişi verilmiştir⁷⁷. Ağırlığı top ve tüfeklerden oluşsa da az sayıdaki makinalı tüfek siparişleri de bu firmalara verilmiştir⁷⁸.

Üçüncüsü silah tüccarlarının kendi çaba ve gayretleriyle silahlarını tanıtma faaliyetleridir. Silah tüccarları ülkelere silahlarını gönderip tecrübe ettirerek ürünlerinin performanslarını gösterme fırsatı yakalamışlardır. Büyük miktarda silah ithal eden Osmanlı İmparatorluğu da silah tüccarlarının hedefinde olmuştur. Ki bu yöntemle de devlet mitralyöz alımı yapmıştır⁷⁹.

19.yy'ın sonlarında büyük bir gelişim gösteren makinalı tüfeklerin ordularda ayrı bir sınıf olarak teşkilatlanması, silahın gösterdiği ilerlemeyle eş zamanlı olmamıştır. Ya topçu sınıfına sürülüp, bu sınıfa göre tanzim edilerek kullanılmış ya da münferit olarak istihkâmlarda, kalelerde savunma mevzilerinde bu silahtan faydalanılmıştır. Bu durum büyük ölçüde 1904-1905 Rus-Japon Harbi'nden sonra değişmiş ve ordularda ayrı bir sınıf olarak teşkilatlanmaya başlamıştır.

Osmanlı Devleti de ordu teşkilatlanmasında örnek aldığı Almanya'yı takip ederek makinalı tüfek bölükleri için çalışmalara başlamıştır. 1907 Haziranında 2. ve 3. Ordularda mitralyöz birlikleri teşkiline başlanmıştır. Makinalı tüfek bölükleri ordu teşkilatında ilk defa 1910 askeri nizamnamesinde ayrı bir sınıf olarak yer almıştır. Fakat yeterli miktarda makinalı tüfeğin Balkan Savaşlarına kadar geçen kısa sürede ithal edilememesi yüzünden her orduda oluşturulamayan bu bölükler, Fransızcada makinalı tüfek için kullanılan *mitrailleuse* kelimesine atfen verilen mitralyöz bölüğü adı altında piyade ve süvari alay kadrolarında yerlerini aldılar⁸⁰.

⁷⁷ Fatih Tetik-Serdal Soyluer, "Silah İthalatı ve Kara Harp Sanayi, **Osmanlı Askeri tarihi: Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri (1792-1918)**, s.110; Fahri Türk, **Türkiye ile Almanya Arasındaki Silah Ticareti 1871-1914**, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2012, s. 91.

⁷⁸ BOA. **BEO**. Nr.2038/152803. (18 Şubat 1318/3 Mart 1903); BOA. **BEO**. Nr.2952/221341. (27 Şevval 1324/14 Aralık 1906)- BOA. **Y.MTV**. Nr.293/81. (16 Zilhicce 1324-31 Ocak 1907)

⁷⁹ BOA. **HR.TO**. Nr.60/24. (16 Teşrin-i Evvel 1881/16 Ekim 1881); BOA. **Y.MTV**. Nr.63/89. (16 Zilkade 1309/12 Haziran 1892); BOA. **Y.MTV**. Nr.209/111. (18 Şaban 1318/11 Aralık 1900)

⁸⁰ Gültekin Yıldız, "Kara Kuvvetleri", **Osmanlı Askeri tarihi: Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri (1792-1918)**, s.60-61.

1.2. Makinalı Tüfek Alımları

Yapılan ilk mitralyöz alımı, Amerikalı Dr. Richard Jordan Gatling tarafından 1861 yılında icad edilen ve mucidinin adıyla anılan Gatling topuydu. Çapı itibarıyla toptan çok makineli tüfek olarak nitelendirilebilecek Gatling topunun kullanımı ve gücü hakkında ilk olarak İngiliz ordusu yetkililerinden bilgi istendi ve bu topun İngiltere'den tedarik edilmesinin mümkün olup olmayacağı soruldu. İngiliz ordusu adına General Pakington, 27 Ocak 1868 tarihinde Musurus Bey'e sunduğu raporunda, Gatling toplarının hafif bir araba üzerine monte edilmiş her biri 1 inch çapında 6 namludan ibaret revolver tarzında bir silah olduğundan bahsediyordu. Pakington, Gatling topunun İngiliz ordusu erkânınca 7 Mart 1867 tarihinde oluşturulan bir komisyon tarafından tecrübe edildiğini, kuyruktan dolar Armstrong dağ topu gibi her yerde kullanılamayacağını, tahrip gücünün düşük, ancak fiyatının yüksek olduğunu bu nedenle İngiliz ordusunda kullanımına pek yer verilmediğini de sözlerine ekledi.⁸¹

Bu topun İngiltere'den tedarik edilemeyeceğini anlayan Babiâli, rotayı Amerika Birleşik Devletleri'ne çevirdi. Pek çok Avrupalı devletin ilgisini çeken 1,5 inch çaplı 10 namlululu dakikada 250, 1 inch çaplı 6 namlululu dakikada 150 âdi şeşhane kurşunu atabilen ve 2500 metre menzile sahip Gatling toplarından Osmanlı Devleti de edinmeyi düşünüyordu. 10 namlululu 342 £, 6 namlululu da 280 £ olan ve demir kundaklarının tanesi 70 £ değerindeki Gatling toplarından denenmek ve beğenildiği takdirde 80-100 parça ısmarlanmak üzere birkaç parça numune getirtilmesine karar verildi. Bu arada İstanbul'a Avrupa'nın diğer merkezlerinden revolver prensibinde ateşleme sistemine sahip çoklu mermi atar top icadı haberleri gelmeye devam ediyordu. Bunlardan biri de 1869 tarihinde Fransa'dan gelen haberdirdi. Habere göre Fransa'da üç namlulu, dakikada 150 mermi atar, 1 km menzile sahip bir top icad edilmişti. Haberin devamında topun naklinin ve kullanımının gayet kolay olduğu, bu tarz bir topla düz sıra halinde tertip almış bir taburun ön safının kısa süre

⁸¹ Serdal Soyluer, “Osmanlı Silah Sanayii’nde Modernleşme Çalışmaları (1839-1876)”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilimdalı yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul 2005, s. 155.

içerisinde mahvedilebilmesinin mümkün olacağı da ifade ediliyordu. Ancak Osmanlı Devleti tercihini Gatling'den yana kullandı.⁸²

13 Temmuz 1870 tarihinde Osmanlı Devleti ile Amerikalı Mösyö Broadwell arasında 200 kıta Gatling topu, 25 adet kundak, toparlak ve 500 adet hartuç satın alınması için 2 ayrı kontrat yapılmıştır. 200 Gatling topu alınmasına dair kontratta Osmanlı Devletini Tophane-i Amire Müşiri Halil Paşa, Gatling Kumpanyasını ise Mösyö Broadwell temsil etmiştir. Kundak ve hartuç alınmasına dair olan kontratta ise Mösyö Broadwell kendi namına hareket etmiştir. 200 adet Gatling topunun satın alınmasını ihtiva eden ilk kontratonun maddeleri şunlardır:

1. Kundak ve hartuç üstüvanesi küçük çaplı mitrilyöz topuna uygun olmak üzere Osmanlı Devleti 200 tane mitrilyöz topu satın alacaktır. Satın alınan bu mitrilyöz topları İngiliz tüfeği fişek hazinesinin çap ve yivini ihtiva eden 10'ar namluya sahip olduğundan Osmanlı Devleti kumpanyaya numunelik olarak 2 adet İngiliz tüfeği teslim edecek. Bu topların namluları birinci sınıf dökme çelikten ve namluyu teşkil eden her bir kısmı gerekli malzemeden imal edilecektir.
2. Bu topların gerek tek tek gerekse toplu olarak muayene edilerek imalatının yüksek kalitede bulunması ve imalatın gerekli yol ve yöntemlerle yapıldığının denetlenmesi için Osmanlı Devleti tarafından masrafları kendisine ait olmak üzere birkaç memur tayin olunacaktır.
3. Bu topların mekanizmasının veya bazı kısımlarının hatalı olması veya birinci maddeye ters düşecek şekilde imal edildiği anlaşılırsa görevlendirilen memurlar tarafından o ürünler kabul edilmeyecek ve kumpanya da bu topları derhal değiştirmeye mecbur olacak.
4. Bu topların imalatı esnasında bir çeşit yenilik ortaya çıkarsa kumpanya bundan dolayı herhangi bir tazminat talebinde bulunmayacak. Bundan sonraki üretimlerin yeni keşfedilen özelliğe göre imal edilmesini kumpanya taahhüt eder ve meydana gelecek fazla masrafların ödenmesini ise Devlet-i Aliyye üstlenir.

⁸² A.e, s. 155-156.

5. Her bir topun imalının kontrato maddelerine uygun olduğu ve tecrübeleri dahi tayin edilen memurlar tarafından raporla kesinleşmiş ise Mösyö Broadwell aylık en az 15 tane topu teslim etmeyi taahhüt eder. İşbu teslimat bu senenin teşrin-i sani (kasım) ayının başlangıcında başlayacaktır. Fakat 15 adedin tamamı teslim olunamazsa ikinci taksitin ödeneceği kanun-u evvel (aralık) başlangıcında 15 adet ile beraber teslim olunacaktır. Bu durum yalnızca ilk taksit için geçerlidir.
6. Kontrato hükümlerinin tamamında veya bir kısmında riayetsizlik görülmesinden doğacak 5000 sterlinlik tazminat için Mösyö Broadwell Viyana Sefâretinin tasdikinde olarak Viyana tüccarlarından itibar edilir bir kefil idaresi kurmayı taahhüt eder.
7. Tecrübe sırasında silahın çapının noksanları görülür ise değiştirmeye Devleti Aliyye'nin salahiyeti olacaktır. Kumpanyaya mal olacak zarar Devlet-i Aliyye tarafından verilecektir.
8. Bu toplar için gerekli olan mühimmat nerede satılıyorsa oradan alınmasına devletin hak ve salahiyeti vardır. Bu sebepten ötürü kumpanya dava açamaz.
9. Yukarıda zıkr ve beyan olduğu haliyle bu toplar, kundak ve hartuç üstüvanesi olmaksızın kaine-i akçe olarak 950 Amerikan doları ile alınacağından bu fiyat teslim olunacak topların memurlar tarafından muayene edilerek verilecek şehadetname, irsaliyenin gönderildiği tarihte fiyatı ne ise onun üzerinden hesaplanarak Londra'daki Bank-ı Osmani Acentesi tarafından ödenecektir. (Mösyö Broadwell'in daha sonra vuku bulan isteği üzerine bahsedilen meblağın Viyana'da bulunan Bank-ı Osmani Şubesi'nden verilmesi kararlaştırılmıştır)
10. Topların teslimi ve tazminata dair 5. ve 6 maddelerde yazılı şartlar olağanüstü bir durumun meydana gelmesi halinde uygulanamayacaktır.
11. 1870 senesi temmuzunun birinci günü tanzim olan kontratonun hükmü olup işbu mukavelename muteber olacaktır⁸³.

⁸³ BOA. İ.DH. Nr.630/43859.

İkinci kontrato yukarıda bahsedilen 200 adet Gatling topuna uygun 25 adet kundak ve 500 adet hartuç üstüvanesi alınmasını içerir. Yine bu malzemelerin tetkiki için devlet memur tayin ederek ürünlerin kalite kontrolünü yaptırmış ve tecrübe ettirmiştir. Üretilen malzeme toplara uygun değilse veya gerekli malzeme kullanılarak üretilmemişse memurlar tarafından kabul edilmeyecek ve Mösyö Broadwell bu teçhizatı değiştirmeye mecbur olacak. 25 adet kundağı, ilk ay 15 ve ikinci ay 10 adet olmak üzere 2 ay zarfında teslim edecek. O yılın teşrin-i sanisinin (kasım) başlangıcından itibaren aylık en az 40 adet hartuç üstüvanesi teslim edilecek⁸⁴.

Mitralyöz top ve teçhizatlarının toplam fiyatı tahmini olarak 4.011.000 kuruşu bulmuştur. Mösyö Broadwell bu miktarın ödenmesi için kredi alınmasını şart koşmuş ve bu kredi alınmadan imalata başlanılamayacağını çektiği telgraflarla bildirmiştir⁸⁵. Osmanlı Devleti bu işi kredi çekmeden halletmek için kontratoda Fabrikacı Pake'nin taahhüt ettiği teminat akçesini kullanmak istemiştir. İşin başında Fabrikacı Pake'nin teminat akçesini kontratonun gerektirdiği şartlarda yerine getirmemesi 2 taraf arasında soruna neden olmuş daha sonra Osmanlı Devleti çektiği telgraflarla kontratonun maddelerine aykırı hareket edilmesinin ileride büyük problemlere neden olacağını bildirmiştir⁸⁶. Nihayetinde mukavelede şart koşulmuş olan 6 bin liralık kefalet akçesinin kendi fabrikasından alınmasını teklif etmiştir. Fabrikacı Pake'nin Osmanlı'daki vekili Mösyö Azaryan ile bu konu konuşulmuş ve teminat akçesi kabul edilerek kredi çekilmesine gerek kalmadığı ve mezkûr toplar geldikçe teslim alınan kadarının bedeli ödeneceği kararlaştırılmıştır⁸⁷.

Lakin aydan aya gönderilecek mitralyözlerin sayısı 2 taraf için zaman zaman sorunlara neden oldu ve birbirlerini tazminat ve dava açmakla tehdit ettiler. Mösyö Broadwell'in teçhizatı kontratoya uygun olarak zamanında teslim etmemesi üzerine Osmanlı Devleti, Broadwell'in teminat gösterdiği fabrikasından mukavele gereğince 5000 altın tazminat için girişimde bulundu⁸⁸. Bunun üzerine Mösyö Broadwell bundan böyle her ay 30 veya 40 adet teslim edeceği mitralyözlerin bedelinin vaktinde

⁸⁴ BOA. **İ.DH.** Nr.630/43859.

⁸⁵ BOA. **İ.DH.** Nr.630/43859. (14 Cemaziyel-ahir 1287/11 Eylül 1870)

⁸⁶ BOA. **HR.ID.** Nr.1163/3. (2 Receb 1287/29 Eylül 1870)

⁸⁷ BOA. **HR.ID.** Nr.1163/3.

⁸⁸ BOA. **HR.ID.** Nr.1163/3. (10 Şevval 1287/3 Ocak 1871)

ödenmesini isteyerek Osmanlı Devleti'ni ödemeler noktasında sıkıntıya düşürmek istemiştir. Devlet hazinesinin her ay 30, 40 civarında mitralyöz alacak durumu yoktu. İdareciler kontrato şartlarına dayanarak aylık en az 15 kıta mitralyöz ile 40 adet fişek üstüvanesi alacağını ve bundan fazlasının kendilerinin ihtiyarına bağlı olduğunu öne sürmüşlerdir⁸⁹. Daha sonra alabilecekleri mitralyöz sayısını 20'e yükseltmişlerdir⁹⁰.

II. Abdülhamid dönemi silah alım politikası Osmanlı ordusunun envanterine giren tüfeklerin tek bir ülkeye bağlı kalmadan, batılı silah üreticilerinden en yeni olanı almak (take the best from the west) şeklinde gerçekleşmiştir. Gerçekten de bu dönemde alınan makinalı tüfeklerde değişik ülkelerden alınmış ve çeşitlilik göstermiştir. 93 Harbi'ndeki ağır yenilginin ardından Alman askeri heyetlerinin orduyu düzenlemesine izin veren Sultan II. Abdülhamid heyet üyelerinin sundukları reform tasarılarına dayanarak silah siparişlerine başlamıştır⁹¹. Bu dönem içerisinde yapılan silah alımlarını finanse etmek için çeşitli yollara başvurulmuştur. Alman askeri heyetlerinin etkisiyle bu dönemde yapılan silah siparişleri Almanya'ya yoğunlaşmıştır. Haliyle alınan silahların ödenmesi amacıyla kredi çekmek için Deutsch Bank kullanılmıştır. Silah alımında diğer bir finansman aracı olarak da Tesisat-ı İlane-i Askeri Akçesi adıyla oluşturulan fon kullanılmıştır. 1892 yılında tesis edilen Teçhizat-ı Askeriye Nezareti'nin hazırladığı Tesisat-ı İlane-i Askeriye Talimatnamesine göre halktan toplanacak yardımın vatanın muhafazası ve devlet uğruna kullanılacağı ifade edilerek Müslüman erkek nüfustan 5 ila 200 kuruş arası bir zorunlu yardım talep edilmiştir⁹².

İkinci büyük mitralyöz ithalatı 1881 senesinin sonlarında başlamıştır. Yeni mitralyözlerin siparişi Avrupa'nın büyük silah tüccarlarından olan Mösyö Nordenfelt'e yapılmıştır. Mitralyözlerin satın alınması için Osmanlı Devleti Mösyö Nordenfelt'in Dersaadetteki Vekili Mösyö Ros'a başvurarak fiyat sormuştur. Bunun üzerine Mösyö Nordenfelt Londra Sefaretine gelerek diğer devletlerle yaptığı kontratların asıl nüshalarını sunarak mitralyözlerin değerlerini bildirmiştir. Yapılan

⁸⁹ BOA. **HR.İD.** Nr.1163/17. (26 Zilkade 1287/17 Şubat 1871)

⁹⁰ BOA. **İ.DH.** Nr.630/43859. (5 Zilhicce 1287/26 Şubat 1871)

⁹¹ Fatih Tetik-Serdal Soyluer, "Silah İthalatı ve Kara Harp Sanayi", **Osmanlı Askeri Tarihi; Kara, Deniz ve Hava Kuvetleri 1792-1918**, s. 110.

⁹² **A.e.**, s. 111.

bu ilk görüşmede Mösyö Nordenfelt devlete hoş görünmek için fiyatta indirim giderek 25 mm çapındaki mitralyözü 380 yerine 366 ve tüfek çapında 6 ağızlı mitralyözlerin fiyatını 380 yerine 360 ve tüfek çapında 5 ağızlı mitralyöz fiyatını 330 yerine 315 liraya vermeyi teklif etmiştir⁹³.

Ayrıca Nordenfelt numune olarak bir deniz ve 10 namlulu mitralyözü fişekleriyle beraber göndermiştir. Lakin gönderilen mitralyözlerin tophanede taklidinin yapıldığının öğrenilmesi üzerine Mösyö Nordenfelt vekili Mösyö Ros vasıtasıyla gönderdiği telgrafta Osmanlı Devleti'ne 3 seçenek sunmuştur. Bunlar:

1. 9 Teşrin-i Evvel 1881 tarihinde saray-ı hümayunda irade-i seniyye yoluyla Ragıp Bey ile kararlaştırılmış kontratonun mukavele ve şartları tanzim edilmesi
2. Yahut Musurus Paşa ile Mösyö Nordenfelt arasında kararlaştırılmış olan mukavele ve fiyata göre tanzim olunması istenmiştir. Buna göre deniz mitralyözü 365, 10 namlulu 360 ve 5 namlulu 315 liraya gelmektedir. Eğer mitralyözlerin devlet-i aliye tarafından taklit edildiği haber alınrsa 10 bin lira para cezası verilmesi kontratoya eklenecektir.
3. Bu teklifler kabul edilmediği takdirde Mösyö Nordenfelt Tophane'ye fişekleriyle beraber bırakmış olduğu deniz mitralyözünü, 10 namlulu mitralyözü ve bu mitralyözlere takliden yapılmış olan parçaları talep edecekti⁹⁴.

Yukarıda yazılı mitralyöz fiyatları 150 adet alınrsa geçerli olacaktır⁹⁵. Aslında daha bu şartları bildiren telgrafname gönderilmeden önce mitralyözlerin taklit edilmesi konusundaki sorun Musurus Paşa'nın Mösyö Nordenfelt ile yaptığı görüşmede aşılmıştı. Fakat Mösyö Ros'un Mösyö Nordenfelt'e silahların İstanbul dest-gâhlarında (atölye) yapıldığını bildirmesi üzerine taklit yasağını içeren maddeyi koydurmuştur. Bu durumu öğrenen Musurus Paşa tekrar Nordenfelt ile görüşerek yapılan taklidin aralarındaki antlaşmayı iptal etmeyeceğini bildirmiş ve uzun uğraşlar sonucunda bu

⁹³ BOA. **HR.TO.** Nr.60/24. (16 Teşrin-i Evvel 1881/16 Ekim 1881)

⁹⁴ BOA. **LMMS.** Nr.70/3257. (11 Teşrin-i Evvel 97/22 Ekim 1881)

⁹⁵ BOA. **LMMS.** Nr.70/3257. (11 Teşrin-i Evvel 97/23 Ekim 1881)

maddeyi tamamen kaldırmaya muvaffak olmuş ve Nordenfelt'ten bu durumu Dersaadet'teki vekiline bildirileceği sözünü almıştır⁹⁶.

Mösyö Nordenfelt çektiği telgrafta mitralyözleri için kabul ettiği fiyatlarını bildirmiş ve bu hususta başka bir şart ve teklifinin olmadığını belirtmiştir. Buna göre son olarak kabul edilen mitralyöz fiyatları şöyledir;

Tablo 1.1		
Mitralyöz Cinsi	Özellikleri	Lira-ı Sterlin
Deniz Mitralyözü	4 namluludur. Torpil gemileri için kullanılır. Dakikakada 200 çelik mermi atar.	365
10 Namlulu Mitralyöz	Dakikada 1200 mermi atar.	360
5 Namlulu Mitralyöz	Dakikada 600 mermi atar.	315 ⁹⁷

Cephanesiyle birlikte alınacak olacak olan 150 mitralyöze kontrato düzenlenmesi için Tophane-i Amire Müşiriyet-i Celilesine yetki verilmiş ve bedelinin tedarik ve ödenmesi hususunun Maliye Nezaretine verilmesi amacıyla Meclis-i Mahsus-u Vükela 'da mazbata hazırlanmıştır. Ayrıca Dersaadete ulaşan mitralyözlerin adedi hakkında padişah daima bilgilendirilecekti⁹⁸. Bu durum Sultan Abdülhamid'in bu mesele ile yakından ilgilendiğini göstermektedir.

Alınacak mitralyöz ve cephanelerinin toplam fiyatı 59.000 lira-ı sterlin yani 65.000 Osmanlı Lirası'dır⁹⁹. Peşin ödenmesi gereken 14.000 İngiliz lirasının o zamanki duruma göre hazinece karşılanamayacak olmasından dolayı ödemenin borç alınarak yapılmasına karar verilmiştir. Bunun 15.000 lirası nakden karşılanırken 9.000 lirası 1295 ve 96 senelerinin maaş ve esham kuponları, teslim tarihinden itibaren %10 faiz işletilecek, Midilli Sancağının 98 Senesi emval-i umumiyesi (kamu malları) ile o

⁹⁶ BOA. **LMMS**. Nr.70/3257. (28 Teşrin-i Evvel 1881/28 Ekim 1881)

⁹⁷ BOA. **LMMS**. Nr.70/3257. (17 Teşrin-i Evvel 297/29 Ekim 1881)- BOA. Y.PRK.ASK. Nr.20/59.

⁹⁸ BOA. **LMMS**. Nr.70/3257. (6 Zilhicce 1298/30 Ekim 1881)

⁹⁹ BOA. **LMMS**. Nr.70/3271. (4 Muharrem 1299/26 Kasım 1881)

senenin yağ öşrü kullanılarak borcun taksitli olarak ödenmesi için Hazine-i Celile'den poliçe verilmek suretiyle 24.000 Osmanlı lirası borç alınmıştır. Bu işin halledilmesi için Nezaret-i Umur-u Maliye'ye me'zûniyet verildi¹⁰⁰.

Fakat daha sonra Mösyö Ros 16 Kanun-u Sani 1881 tarihinde Tophane-i Amire Müşiriyetine çektiği telgrafta yeni bir teklif sunmuştur. Bu teklif şöyleydi:

- Önceki kontrattaki mitralyöz ve cephaneye ilaveten yine fiyatı 365 İngiliz Lirası'ndan 25mm çapında 4 namlulu 50 adet daha mitralyöz eklenecekti. Bu son ilavelerin ardından toplam fiyat 74.850 İngiliz lirasını bulacak.
- Meblağın ödenmesi 3 taksitte ve ağnam rüsumundan vilayet-i şahane üzerine kabul olunmuş çek adı verilen havalelerle olacak. Birinci taksiti Rumi 15 Nisan'da, ikinci taksiti Rumi 15 Mayıs'ta ve üçüncü taksiti Rumi 15 Haziran'da ödenecek. Taksitlerin her biri 24.950 İngiliz lirasıdır.
- Taksitlerin ödenmesine paralel olarak mitralyöz ve cephaneler Londra'da teslim edilecek¹⁰¹.

Bu teklif Bâb-ı Âlî'yi şüphelendirmiş olacak ki İsveç ve Norveç Sefaretleri'nden Nordenfelt hakkında daha fazla malumat sorulmuştur. Mösyö Nordenfelt'in bu taahhütlerini yerine getirecek salahiyyette biri olup olmadığının araştırılması istenmiştir. Gelen cevapta Nordenfelt'in şimdiye değin Avrupa Devletleri'nden birçok sipariş aldığı ve bu siparişlerin akd edilen mukavele şartlarına göre karşılandığı belirtilmiş ve Nordenfelt'e yapılan siparişlerin ödenmesinde kullanılacak çeklerin itimat edilerek Mösyö Ros'a teslim edilebileceği yazılmıştır¹⁰².

Bu teklifin Osmanlı Devlet'i tarafından kabul edilmesi üzerine alınacak toplam mitralyöz sayısı 200'e çıkmış ve haliyle cephane miktarıda artırılmak zorunda kalmıştır. Bu yüzden akd olunan önceki kontrato fesh edilmiş ve yeniden bir kontrato yapılmasına karar verilmiştir¹⁰³. Nordenfelt'in Dersaadet'teki vekili Mösyö Ros ile yapılan kontratonun özeti aşağıdadır:

¹⁰⁰ BOA. LMMS. Nr.70/3271. (8 Muharrem 1299/30 Kasım 1881)

¹⁰¹ BOA. LMMS. Nr.70/3271. (4 Kanun-u Sani 1297/16 Ocak 1882)

¹⁰² BOA. LMMS. Nr.70/3271. (12 Kanun-u Sani 1297/24 Ocak 1882)

¹⁰³ BOA. LMMS. Nr.70/3271. (5 Rebü'l-evvel 1299/25 Ocak 1882)

Tablo 1.2			
Silah (İngiliz Lirası)	Miktarı	Birim Fiyatı (İngiliz Lirası)	Özellikleri
54.750	150	365	25mm çapında 4 namlulu ve her biri 7 hartuç sandıklı mitralyöz
10.800	30	360	Martini-Henry fişegi çapında 6 namlulu sahra kundaklı ve her biri 7 hartuç sandıklı mitralyöz
6.300	20	315	Martini-Henry fişegi çapında 5 namlulu sahra kundaklı ve her biri 7 hartuç sandıklı mitralyöz
71.850	200		
Mühimmat (İngiliz Lirası)	Miktar	Birim Fiyat	Özellikler
1800	20.000	90	Her birinin adedi 25mm çapındaki mitralyözlere mahsus danesi çelikten yapılmış fişek
1200	20.000	60	Her birinin danesi kurşundan yapılmış fişek
+74.850	40.000		

Toplam meblağın ödeme şekli ve zamanı:

24.950	Birinci Kısım	Fi 15 Nisan 1298	(27 Nisan 1882)
24.950	İkinci Kısım	Fi 15 Mayıs 1298	(27 Mayıs 1882)
24.950	Üçüncü Kısım	Fi 15 Haziran 1298	(27 Haziran 1882)

Mitralyöz, kundak ve fişeklerin sandık ve sandıklama masrafları, Londra’da vapura kadar vuku bulacak nakliye ve benzeri ücretler tamamen Mösyö Nordenfelt’e aitken, Dersaadet’e kadar *nevliyle*¹⁰⁴, sigorta ücreti, muayene ve muayeneci masrafları ve pul resmi Osmanlı Devletine ait olacaktı. 3 taksite bölünen meblağ kısım kısım ödendikçe o kısma isabet eden mitralyöz, kundak ve fişek adedi Nordenfelt tarafından teslim edilecek. 74.850 İngiliz lirası vilayet-i şahanenin ağnam rüsumuyla ödeneceğinden Mösyö Nordenfelt’i temin için Maliye Nezaretinden çek tabir olunur havale senedi gönderilecekti¹⁰⁵.

Sipariş edilmiş 200 adet mitralyözün tecrübelerini icra etmek için Mirliva Necip Bey memur olarak tayin edilmiştir. Mirliva Necip Bey 25 Mayıs 1882 tarihinde gönderdiği tahriratta ilk taksite ait mitralyözlerin imalatında sona yaklaşıldığından silahların muayene ve tecrübelerinin icrası için İngiltere’nin Enfield namındaki tüfekhanesinin seçildiğini fakat tüfekhanede işlerin yoğunluğundan dolayı bu mitralyözlerden şimdilik 6 adedinin muayene ve tecrübesinin yapılabileceği fakat ileride bu sayının artacağını bildirmiştir. Her bir mitralyözün endahatı için 50’şer atım fişek tahsis edilmiştir. Fabrikadan tüfekhaneye ve oradan geri fabrikaya gönderilen her bir mitralyöz için birer buçuk lira nakliye masrafı hâsıl olmakla birlikte ilk taksite mahsus olmak üzere bu seferki nakliye masrafını bir jest olarak Fabrikatör Nordenfelt’in karşılayacağını beyan etmiştir¹⁰⁶.

Fakat ilerleyen süreçte 2 taraf arasında sorunlar baş göstermeye başladı. Eylül ayma gelindiğinde Osmanlı Devleti ilk 2 taksiti yani nisan ve mayıs aylarının ödemelerini yapmış haziran taksitinin de 2200 lira kadarını ödemesine rağmen mitralyözlerin sadece 75 adedi ulaşmış ve 24 adedi de yeni yola çıkmıştı. Geriye kalan 101 adedinin henüz daha teslim edilmemiş olması kontratoya aykırı olduğundan Osmanlı Devleti tarafından Londra Sefareti’ne tebligat göndererek Fabrikatör

¹⁰⁴ Gemi kirası. (Ferit Devellioğlu, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat**, , Ankara, Aydın Kitabevi, 2010, s. 971.)

¹⁰⁵ BOA. **LMMS**. Nr.70/3271.

¹⁰⁶ BOA. **HR.iD**. Nr.1160/57. (4 Şaban 1299/21 Haziran 1882)

Nordenfelt'ten teslimatın hızlandırılması istenmiştir.¹⁰⁷ Nordenfelt buna cevap olarak mitralyözlerin imal ve tesliminde olan gecikmenin beklenmeyen bir takım imalatların ortaya çıkmasına bağlamış ve eğer haziran taksitinin tamamı Bank-ı Osmani'ye teslim olunursa kanun-u saninin on beşinde geriye kalan tüm mitralyözlerin teslim edileceğini belirtmiştir¹⁰⁸.

Bu yazışmalardan sonra bir kısım mitralyöz daha Dersaadet'e gönderildiyse de Mösyö Nordenfelt taahhüt ettiği gibi belirttiği tarihte mitralyözlerin tamamını teslim etmemiştir. Buna sebep olaraksa Tersane-i Amire ile aralarında ki torpido meselesindeki uyuşmazlıklarını öne sürmüş ve henüz teslim etmediği mitralyözleri haczetmiştir. Hâlbuki Bahriye Nezareti aleyhinde olan bir davasından dolayı Tophane'nin malını haczetmesi kanunlara aykırı bir durumdu. Bunun üzerine Bab-ı Ali haczin derhal kaldırılmasını istemiş fakat ısrar edilirse bu hususta doğacak her türlü zarar ve mesuliyetin Fabrikatör Nordenfelt'e ait olacağını ve bu durumun kendisine usulü dairesince ikaz edilmesini telgrafla Londra'da bulunan Mirliya Necip Paşa'ya bildirmiştir¹⁰⁹.

Tersane-i Amire ile olan Li Torpidosundan dolayı Mösyö Nordenfelt Osmanlı Devleti'ne ait 45 adet mitralyözü haczetmiştir. Bunun üzerine Musurus Paşa Nordenfelt aleyhinde dava açmıştır. Bunun üzerine Nordenfelt eğer kendisine en az 250.000 mitralyöz hartucu siparişi verilirse Tersane-i Amire aleyhine açtığı davadan vazgeçeceğini vekili Mösyö Ros vasıtasıyla bildirmiştir.¹¹⁰ Fakat Mösyö Ros'un gönderdiği mektubun mealine nazaran 250.000 mitralyöz hartucundan yarısının bile sipariş edilmesi halinde Mösyö Nordenfelt'in davadan feragat edeceği anlaşılmış ve zaten alınması da gerektiğinden 150.000 çelik daneli hartuç satın alınması münasip görülmüştür¹¹¹.

Mösyö Nordenfelt yapılan 150.000 adetlik çelik mermili fişek alımı suretiyle Tersane-i Amire aleyhine açtığı torpido davasını fesh ve iptal ettiğini eylül ayı başında

¹⁰⁷ BOA. **HR.İD.** Nr.1160/53. (21 Ağustos 1298/2 Eylül 1882)

¹⁰⁸ BOA. **HR.İD.** Nr.1160/54. (29 Muharrem 1300/10 Aralık 1882)

¹⁰⁹ BOA. **İDH.** Nr.1295/3/102056. (14 Safer 1300/25 Aralık 1882)

¹¹⁰ BOA. **Y.PRK.ASK.** Nr.16/16. (23 Safer 1300/3 Ocak 1883)

¹¹¹ BOA. **Y.PRK.ASK.** Nr.16/16. (27 Safer 1300/7 Ocak 1883)

Tophane-i Amire'ye bildirmiştir. Fakat geriye göndermesi gereken 39 mitralyöz vardı ve bunları kısm kısm gönderecekti. Diğer 161 mitralyözün tesliminde istemediği halde teslim edeceği son 39 mitralyözün her teslimi için Bab-ı Ali'den ayrı ayrı senet istemesi 2 taraf arasında yeni bir krize daha neden oldu. Mirliwa Necip Paşa görüşüp ikna etmeye çalıştıysa da Nordenfelt'in inadını bir türlü kıramadı. Daha fazla zorlayıp yeni bir soruna neden olmak istemeyen Mirliwa Necip Paşa 39 adet mitralyöz teslim olduğu takdirde Mösyö Nordenfelt'e teslim edilmek üzere 4500 liranın bankaya yatırılmasını sağlamıştır. Eğer Mösyö Nordenfelt senet konusunda daha fazla sıkıştırırsa karşılığı olan bu senet kendisine teslim olunacaktı. Fakat Mirliwa Necip Paşa hiçbir şekilde Nordenfelt'e güvenmediği için senedin bankada ancak Bab-ı Ali tarafından banka direktörüne yollanacak onay mektubundan sonra geçerli olmasını sağlamıştır¹¹².

1892 yılında Londra'da bulunan Maxim-Nordenfelt Kumpanyası son model bir Maxim mitralyözü ile 37 mm çapında bir Maxim topunu tecrübe edilmesi için Dersaadet'e gönderdi. Bu tecrübe için meydana gelecek tüm masraflar kumpanya tarafından karşılanacaktı. Tophane-i Amire'ye teslim edilen bu silahlar Kumpanya Vekili Azaryan Perafis'in verdiği takrire göre harp gemilerinde de kullanılabilmekteydi. Bu yüzden bu silahların tecrübe edilmesi için kurulacak komisyonda bahriyeden de birkaç zabitan bulundurulması uygun görülmüştür. Ayrıca komisyonda kumpanya tarafından gönderilen bir memur ile bir ustabaşı da bulunacaktı¹¹³.

Silahların tecrübeleri Çatalca'da yapılmıştır. Daha sonra Tophane-i Amire'de tecrübesi yapılan Maxim mitralyözünün 10,12 saniyede 100 adet Martini-Henry fişegi attığı görülmüştür. Yapılan bu tecrübelerin raporları komisyon tarafından II. Abdülhamid'e sunulmuştur. Raporda Maxim mitralyözlerinin istihkâmlarda, hendek müdafaası ile istihkâma taarruz eden piyade ve süvarilere karşı kullanılabileceği gibi bahriyede dahi gemilerin çanaklık (gemi direklerindeki gözetleme yeri) ve güvertelerine yerleştirilerek düşman gemisindeki askerlere veya karaya asker sevki sırasında sahil istihkâmlarına karşı kullanılabileceği belirtilmiştir. Ayrıca bu

¹¹² BOA. **HR.SFR.** Nr.3/295/10. (8 Mart 1883)

¹¹³ BOA. **Y.MTV.** Nr.63/89. (16 Zilkade 1309/12 Haziran 1892)

mitrallyözlerin aynen üretilmesinin mümkün olduğu ve eğer bu silahların sahibi razı olursa lüzumu kadarının imal edilmesi için numune olarak bir kaç adet alınması tavsiyesinde bulunulmuştur. Tecrübe olunan bu mitrallyözler kumpanya tarafından gönderilen mühendis tarafından geri götürülmüştür.¹¹⁴ Fakat yeniden tecrübe edilip görülmek istendi ki biri Martini-Henry diğeri 37 mm çapında olmak üzere 2 adet Maxim tecrübe edilmek için yeniden fabrika tarafından Dersaadet'e gönderilmiştir. Mitrallyözlerin tecrübelerinin yine Çatalca'da yapılmasına karar verilmiş. Oluşturulan yeni komisyon çalışmalarını Tophane Meclisi Reisi Mirliha Cemal Paşa'nın başkanlığında çalışmalarını yapmıştır. Amiral Komerel ile Mösyö Maxim? Dahi tecrübelerde bulunacaktı¹¹⁵.

Daha sonra Amiral Komiral'e birinci ve mitrallyöz top mucidi Mösyö Maxim'e ikinci rütbeden mecidi ve bu ikisinin Dersaadet'teki vekili olan Mösyö Marşane'nin zevcesine ikinci rütbeden şefkat nişanı verilmiştir¹¹⁶.

Almanya ordusunda kabul olunan ve tecrübe maksadıyla Mösyö Huber¹¹⁷ tarafından getirilen 2 kıta mitrallyözün daha evvel gelen kundağı Tophane-i Amire'ye giderken daha sonra gelen namlusu Rüşumat Emanet'inden doğruca padişaha takdim kılınmıştır¹¹⁸. Sultan II. Abdülhamid'in olur vermesiyle tüfek cinsinden olan bu mitrallyözlerin tecrübesinin Tophane-i Amire Tecrübe ve Muayene Dairesi üyeleri ve fabrikadan gelmiş olan memurlar gözetiminde olarak Çobançeşme Poligonunda yapılması uygun görülmüştür¹¹⁹. Almanya'da bulunan "Deutsche Waffen Und Munitions Fabriken" yani Almanya Mühimmat ve Esliha Fabrikası¹²⁰ tarafından

¹¹⁴ BOA. **Y.MTV**. Nr.70/13. (4 Rebiü'l-Ahir 1310/26 Ekim 1892)

¹¹⁵ BOA. **Y.MTV**. Nr.86/81. (Rebiü'l-Ahir 1311/Ekim 1893)

¹¹⁶ BOA. **İ.TAL**. Nr.40/7. (1 Cemaziye'l-Ahir 1311/10 Aralık 1893)

¹¹⁷ Krupp Firması'nın İstanbul'daki üçüncü temsilcisidir. İstanbul'daki ilk daimi elçilik 1869 yılında açılmıştır. Fakat daha öncesinde 1855 yılında firmanın Paris temsilcisi Heinrich Haass buradaki Osmanlı'daki ilişkilerin geliştirmesinden sorumlu idi. 1869 yılında İstanbul temsilciliğini firmanın Balkan Ülkeleri temsilcisi olan Otto Dingler kurmuştur. 1889'da bu görevi August Huber üstlenmiştir. Huber Freres olarak ünlenen bu temsilcilik Birinci Dünya Savaşı'na kadar varlığını sürdürmüştür. (Türk, **a.g.e**, s. 233)

¹¹⁸ BOA. **Y.MTV**. Nr.209/111. (18 Şaban 1318/11 Aralık 1900)

¹¹⁹ BOA. **Y.MTV**. Nr.209/111. (19 Şaban 1318/12 Aralık 1900)

¹²⁰ Alman Silah Fabrikatörü İsidor Löwe tarafından meydana getirilen konsorsiyumdur. Bu konsorsiyumun içerisinde yer alan silah fabrikaları arasında; Köln-Rottweil Birleşik Barut Fabrikaları, Karlsruhe Metal Mermi Fabrikaları, Mauser Tüfek Fabrikası, Ludwig Löwe Silah Fabrikası, Düren Metal Fabrikaları ve Belçika Milli Silah Fabrikaları bulunmaktaydı. Tüfekleri Mauser, tabancaları Borchardt-Luger, makinalı tüfek ve topları da Hiram Maxim modeline göre üretmekteydi. Böylece 20. yüzyılın

tecrübe edilmek için gönderilen bu mitralyözler Mösyö Huber vasıtasıyla Osmanlı Devleti'nden tamamını geri istemiştir. Mösyö Huber 16 Mayıs 1317/24 Aralık 1901 tarihinde Tophane-i Amire'ye gönderdiği istidasında mitralyözlerin geri gönderilmesi yönündeki talebini daha önce verdiği istidasında da bildirdiğini fakat bir sonuç alamadığını sitemkâr bir şekilde belirtmiş ve bu 2 kıta mitralyözün derhal iadesini istemiştir¹²¹.

Mauser Fabrikası'nda imal olunan bu mitralyözler için Almanya'dan bir mühendis, bir makineci ustası ve bir amele yollandıysa da mitralyözlerin tecrübeleri yapılmadığından ülkelerine geri dönmüşlerdir¹²². Bu durumun halledilmesi için harekete geçen II. Abdülhamid irade-i seniyye ile 2 adet mitralyöz namlusunun Tophane-i Amire'ye gönderilmesini ve tecrübe edilmeleri için bir komisyon kurulmasını buyurmuştur¹²³. Bu 2 mitralyözün Alman İmparatoru tarafından numune olarak gönderilen toplarla birlikte kurulacak bu komisyonca tecrübelerinin yapılmasına karar verilmiştir. Komisyonun çalışmalarını Tophane-i Amire Meclis Reisi Ferik Cemal Paşa Hazretleri'nin başkanlığında Çatalca'da yapması uygun görüldü¹²⁴.

Alman Tüfek ve Fişek Fabrikaları Dersaadet Vekili Mösyö Huber, Osmanlı Devleti'nin satın aldığı Maxim mitralyözlerinin nasıl kullanılacağını gösterilmesi için talep ettiği ustabaşının, bu günlerde Berlin'de çok meşgul olduğunu fakat 10 gün fabrika tarafından kendisine izin verileceğini ve ne zaman emr u ferman buyurulursa ustabaşının gönderileceğini bildirmiştir¹²⁵. Erkan-ı Harbiye Müşiri Şakir Paşa sayesinde Almanya'dan satın alınan mitralyözün fiyatı olan 500 liranın ödenmesi için Mabeyn-i Hümayun Baş Kitabet-i Celilesi'nden Maliye Nezareti'ne tezkire-i hususiye gönderilerek ödemenin yapılması istenmiştir¹²⁶.

başlarına gelindiğinde bu konsorsiyum 11.000 çalışanıyla Almanya'nın en büyük işletmeleri arasında sayılıyordu. (Türk, **a.g.e**, s. 158.)

¹²¹ BOA. **Y.MTV**. Nr.217/50. (17 Mayıs 1317/30 Mayıs 1901)

¹²² BOA. **Y.MTV**. Nr.217/50. (5 Rebiü'l-Evvel 1319/22 Haziran 1901)

¹²³ BOA. **Y.PRK.ASK**. Nr.174/67. (28 Cemaziye'l-Evvel 1319/12 Eylül 1901)

¹²⁴ BOA. **Y.MTV**. Nr.221/4. (1 Cemaziye'l-Ahir 1319/15 Eylül 1901)

¹²⁵ BOA. **Y.MTV**. Nr.230/178. (25 Mayıs 1318/7 Haziran 1902)

¹²⁶ BOA. **BEÖ**. Nr.1872/140359. (18 Rebiü'l-Evvel 1320/25 Haziran 1902)

Maxim mitrallyözlerinin alınması için yapılan mukavelename de Osmanlı Devleti'ni Serasker Rıza Paşa temsil ederken Mühimmat-ı Harbiye Fabrikasını Mösyö Huber Biraderler temsil etmiştir. Mukavelename özetle şu şartları içermektedir;

1. Alınacak mitrallyözler 7,65 mm çapında olacak ve Osmanlı Devleti'nin kayış takımıyla fişek ateşleyebilecek. Toplamda 12 adet sipariş edilen mitrallyözlerden 3 tanesi önceden teslim edilmiş olduğundan fabrika 9 adet daha mitrallyöz teslim edecektir.
2. Teslim olunacak 9 adet mitrallyöz fabrika tarafından 1902 senesinin mayıs ayında teslim olunan son mitrallyöz modelinden olacak ve her mitrallyöz yazılı müstemilatıyla donatılmış olacaktır.
3. Tam teçhizatlı mitrallyözlerin her biri için 455'er liradan 12 mitrallyöz için toplamda 5400 Osmanlı lirası Osmanlı Devleti tarafından ödenecektir. Sandıklama, sigorta ve İstanbul Limanı'na kadar nakliye masrafı bu fiyata dâhil olacaktır.
4. 5400 liranın yarısı kontratonun imza olunduğu tarihte diğer yarısı 9 adet mitrallyöz fabrika tarafından hazır ve amade edildiği tarihte verilecektir.
5. Fabrika 9 adet mitrallyözü, peşinatın yatırıldığı tarihten itibaren dördüncü ayın sonuna kadar imal etmeği taahhüt etmiştir¹²⁷.

Krupp Fabrikasından satın alınan 9 adet Maxim mitrallyözünün kullanılmasının gösterilmesi ve talim için fabrikadan ücretsiz olarak ustabaşı gönderilmesi istenmiştir. Bu isteği karşılanan Osmanlı Devleti İdadi-i Sanayi Alayı zabıt ve neferlerinden münasip olanlarında bu işe tayin edilmesine karar vermiştir. Mitrallyözlerin Tüfekhane-i Amire'de teorik olarak talimlerine başlanılıp bitirildikten sonra atış tecrübelerinin yapılması için Kâğıthane Poligon-u Hümayununa götürülmesi uygun görülmüştür¹²⁸.

¹²⁷ BOA. **BE**. Nr.2038/152803. (18 Şubat 1318/3 Mart 1903)

¹²⁸ BOA. **Y.MTV**. Nr.258/166. (20 Muharrem 1322/6 Nisan 1904)

13 Haziran 1904 tarihinde Dersaadet'e ulaşan 2 adet Hotchkiss mitralyöz ve edevatları numune olarak satın alınmıştır. Peşin ödenmesi taahhüt edilen bu silah ve malzemelerin tesliminin üzerinden 4 ay geçmesine rağmen ücretlerinin ödenmemesi üzerine fabrikanın Dersaadet vekili Mösyö Edvar Karspi bir dilekçe ile durumu bildirmiş ve paranın ödenmesini istemiştir¹²⁹. Teftiş-i Askeri Komisyonu'na verilen bu dilekçe burada incelenmiş ve bu mitralyözlerin Müşir Nuri Paşa tarafından sipariş verildiği ve siparişlerin tamamen Tophane-i Amire'ye ulaştığından dolayı bu paranın ödenmesi için gerekli yerlere tebligat yapılacağı belirtilmiştir¹³⁰.

1906 yılında Sultan II. Abdülhamid'in irade-i seniyyesi gereğince Paris'teki Hotchkiss Fabrikası'na 4 adet 7,65 çapında Hotchkiss mitralyözü sipariş edilmiştir. Sipariş olunan 4 adet mitralyöz ve edevat bedeli, nakliye masrafı ile birlikte 1471 İngiliz lirası 16 şilin tutmuştur. Bu paranın teslim tarihi olan 15 Mart 1906 tarihinde ödenmemesi üzerine fabrika müdürü bir tezkire ile hemen parayı talep etmiş; fakat eğer Osmanlı Devleti tarafından daha fazla mitralyöz siparişi kendilerine buyurulursa mevcut bedelin ödenmesinde kendilerinin her türlü kolaylığı göstereceğini de belirtmiştir¹³¹. Fabrika müdürünün bu cevabı hoşla gitmemiş olacak ki mitralyözlerin satın alınmasının şimdilik ertelenmesi yönünde bir irade-i seniyye verilmiştir. 24 Nisan 1906 tarihli şifreli telgrafla bu haberi alan Paris Büyükelçisi, Avrupa usul ve kaidelerine göre fabrikaya karşı taahhüt altına girilmiş olduğundan bu siparişin ertelenmesinin mümkün olmadığını ve eğer muayene sırasında bu mitralyözler alınmaz ise fabrikanın bir protesto ile mahkemeye açacağı davayı kesinlikle kazanacağını belirtmiştir. Büyükelçi yazdığı cevabın son kısmında “*Ve iş burâlara vâracak olursa dürlü nâ-hôş güft-ü-gûlar tekevvün edeceği ve taahhüdümüzü ifâ etmediğimiz anlaşılacağı cihetle ‘âlem nazarında bi’n-nisbe az bir pâra için rezil oluruz. Nâmus-u devlet ve memleket pâ-y-mâl olur. Merhamet buyurulmasını hasbe’l-hamiyye ve’s-sadâka niyâz eylerim*” sözleriyle devletin itibarına gölge

¹²⁹ BOA. Y.MTV. Nr.266/29. (11 Eylül 1320/24 Eylül 1904)- BOA. Y.MTV. Nr.266/29. (Mitralyöz ve edevatların faturası)

¹³⁰ BOA. Y.MTV. Nr.266/29. (3 Şaban 1322/ 13 Ekim 1904)

¹³¹ BOA. Y.MTV. Nr.285/15. (3 Safer 1324/29 Mart 1906)- BOA. Y.MTV. Nr.285/142. (21 Safer 1324/16 Nisan 1906)- BOA. Y.MTV. Nr.285/142. (Mitralyöz ve edevatların hesap pusulası)

düşürülmemesini istemiştir. Nihayetinde sözleşmeye sadık kalınarak mitralyözler alınmıştır¹³².

Alman Askeri Ataşesi von Stempel Berlin'e gönderdiği raporunda Türkiye'de görev yapan Bertier adlı bir Fransız'ın Sultan Abdülhamid'den Tophane'de makinalı tüfek ve tabanca üretimi için bir ferman alması üzerine Türkiye'nin Almanya'ya makinalı tüfek siparişi verme olasılığının düştüğünü yazmıştır. Raporunda ayrıca Bertier'in silah yapımı konusunda oldukça kabiliyetli ve hâlihazırda bazı bazı silah modelleri geliştirdiğini yazmış ve özel bir Türk makinalı tüfeği geliştirdiğinden bahsetmiştir. Askeri ataşenin bahsettiği kişi Osmanlı hizmetinde bulunan Mirliwa Bertier Paşa'dır. Gerçekten de Bertier Paşa bir mitralyöz imal etmiştir. Bu mitralyöz 1909 yılında Fransa Harbiye Nezareti'nin izniyle Şalon mahallinde resmen tecrübe edilmiştir. İmal ettiği mitralyözün tecrübelerinde bulunmak için Mirliwa Bertier Paşa'ya da izin verilmiştir. Mitralyöz Fransa'da gösterilmeden önce tecrübe edilmiş ve başarılı bulunmuştur. Fakat bu girişim toplu bir üretime yol açmamış ve askeri ataşenin endişelendiği gibi siparişlerde düşüklüğe sebebiyet vermemiştir¹³³.

2 Mayıs 1906 tarihinde Osmanlı ordusu nezdinde Maxim, Hotchkiss ve Golt mitralyözlerinin mukayese endahları yapılmıştır. Mitralyözlerin mekanizma tertibatları birbirinin aynı olmakla birlikte en önem arz eden özellikleri inkıtaasız (kesintisiz) ateş olanağı sağlayabilmeleri idi. Bu özelliklerinin ölçülmesi için 50 metre uzağa dikilen nişan tahtalarına 3 mitralyöz sırayla ateş ettirildi. Maxim mitralyözünü dakikada 600 atış yaparken sadece mermi doldurmak için ara vermiştir. Hotchkiss mitralyözünü yalnız 2 şarjörü inkıtaasız ateşleyebilmiş ve diğerlerinde inkıtaat meydana gelmiştir. Golt mitralyözünün performansı ise Hotchkiss'ten daha kötüydü. Tecrübe komisyonu Maxim'in performansını daha iyi bulmuş ve daha fazla tedarik edilmesini önermiştir¹³⁴. Fakat bu rapora rağmen 1906 yılının son aylarında yapılan 120 adetlik mitralyöz siparişinin 70'i Hotchkiss için olurken 50 tanesi Maxim için yapılmıştır.

Hotchkiss fabrikasına ısmarlanan mitralyözlerde yaşanan ilk sorun silahlara mukavelenamede de yer alan Osmanlı nişangâhlarının yerleştirilmesi zaruriyeti

¹³² BOA, **Y.MTV**. Nr.286/41. (2 Rebiü'l-Evvel 1324/26 Nisan 1906)

¹³³ Türk, **a.g.e.**, s.167; BOA, **BEO**. Nr:3526/264444 (10 Rebiü'l-evvel 1327/1 Nisan 1909).

¹³⁴ BOA, **Y.MTV**. Nr.286/53. (9 Rebiü'l-Evvel 1324/3 Mayıs 1906)

olmuştur. Bu nişangâhın Fransa'da tedarik edilememesi üzerine buradan gönderilmesi düşünülmüş. Fakat daha önce Kâğıthane Poligonu'nda endahat tecrübesi yapılmış Hotchkiss mitralyözünün nişan hattının namlu üzerindeki vaz'iyet ve nişan hattının uzunluğu ile devletin 7,65 mm'lik mavzer tüfeğinin ve özellikle ta'dil edilmiş son sistem tüfeğe ait nişan hattının vaz'iyet ve uzunluğu arasında fark olduğundan Dersaadet'ten Paris'e nişangâh hattı gönderilse bile hataya sebep olacağı anlaşılmıştır. Ayrıca her silaha mahsus nişangâh taksimatının endahatla tecrübe edilerek ayarlanması elzem olduğundan mitralyözlerin nişangâhlarının Fransa'da endahat edilerek ayarlanması gerekli görülmüştür. Tecrübe esnasında kullanılacak fişekler, Osmanlı Devleti'nin gönderdiği şekli ve boyut ve tolerans cetveline göre orada imal edilecekti¹³⁵.

1906 yılının kasım ayında 70 adetlik Hotchkiss mitralyözlerinin ilk kafilesini olan 40 adedinin hazır olduğu fabrika tarafından bildirilmiş ve ödemesinin yapılması fabrika tarafından talep edilmiştir. Kontratoya göre Osmanlı Devleti yollayacağı memurlar vasıtasıyla mitralyözleri muayene edecek ve teslim aldığı kadarının parasını ödeyecekti. Lakin Paris Sefareti ve Hariciye Nezareti arasındaki yazışmalardan anlaşılacağı üzere memurların yollanıp yollanmadığı hakkında bir belirsizlik var. Daha sonraki yazışmalardan bu memurların yollanmadığı ortaya çıkıyor¹³⁶. Bunun ortaya çıkmasının üzerine derhal memurların seçilip fabrikaya gönderilmesi için çalışmalara başlanmıştır. Memurların harcırahları ile orada bulunacakları müddet boyunca alacakları maaş miktarları belirlenmiş. Ayrıca bu memur heyetinin yanında 2 zabitanın da gönderilmesi mutlak surette gerekli görülmüştür¹³⁷. Bu sırada fabrika 40 adet mitralyöz için kontratoda yer alan 277.840 frangı talep etmekteydi. Osmanlı Devleti ise memurlar tarafın muayene edilip kontratoya uygun olup olmadığı belirlenmeden ödeme yapmak istemiyordu.

Bu iş için ilk olarak seçilen memurlar Tophane-i Amire'nin Tecrübe Dairesi azasından Miralva Refik Bey ile Memur Mümtaz Kolağası İhsan Efendi'dir. Miralay Refik Bey'e aylık 50 lira maaş ile 175 Osmanlı Lirası gidiş geliş harcırahı verilirken

¹³⁵ BOA, **Y.PRK. ASK.** Nr.242/17. (19 Ramazan 1324/6 Kasım 1906)

¹³⁶ BOA, **BEÖ.** Nr.2944/22735. (26 Ramazan 1324/13 Kasım 1906)

¹³⁷ BOA, **Y.A.HUS.** Nr.507/84. (30 Ramazan 1324/17 Kasım 1906)

Kolağası İhsan Efendi'ye de 40 Osmanlı Lirası maaş ile gidiş geliş harcırahı olarak 120 lira tahsis edilmiştir¹³⁸.

Sonrasında Paris'te ateşemiliter bulunmamasına binaen Fransa'ya sipariş olunan mitralyözlerin muayenesine Krupp Fabrikası'nda bulunan Kaymakam Emin Bey ile Paris'te Lofaver Fabrikası'nda koşum muayenesine memur olan Kolağası Necmeddin Efendi'nin memur edilmeleri uygun bulunmuştur. Boş yere vakit kaybetmemeleri içinde mitralyözlerin muayeneye hazırlandığı haber verildiğinde Essen'de bulunan Kaymakam Emin Bey'in Paris'e gitmesi münasip görülmüştür. Ayrıca Emin Bey'e harcırah ile Paris'te bulunacağı müddet zarfında artan masraflarına mukabil ödeme yapılmakla birlikte Necmeddin Efendi'ye de belirli bir miktar tahsis edilmiştir¹³⁹.

1906 yılının daha Kasım ayında siparişi hazır olan 40 adet mitralyözü muayene etmek için memur heyeti gönderilmesi zorunluluğu ortaya çıkmasına rağmen bu memur heyetinin oraya gönderilemediği anlaşıyor. Çünkü 20 Kanun-u Evvel 1322 (2 Ocak 1907) tarihli tezkire-i hususiyede 70 adet mitralyözün muayenelerini yapmak üzere Kırkağaç Fişekhanesindeki Mümtaz Topçu Kolağası Hamdi ve Tophane Tüfekhanesinde Yüzbaşı Hüsrev Efendilerin Fransa'ya gönderileceği belirtilmiştir. Bu memurlara da 50'şer lira harcırah ile Fransa'da bulunacakları müddet boyunca maaş ödeneği ayrılmıştır¹⁴⁰. Tabi bu sırada fabrikaya ödenmesi gereken ikinci taksitin çoktan zamanı gelmiş ve hatta 2 aya yakın bir zaman da geç kalınmıştır. Fabrika durum böyle devam ederse işin resmiyet ve aleniyete dökülerek Osmanlı Devleti'nin protesto edileceğini, sandıklanmış mitralyözlerin fabrikada kalmasının kendilerine zarar verdiğini ve bu yüzden de zarar ziyan talep edeceğini bildirip taksitin ödenmesini istemiştir¹⁴¹.

Nihayetinde mitralyözlerin muayene ve teslim işleri Bertier Paşa tarafından resmen icra edilmiş ve zabıtnameleri dahi imzalanmıştır. Mitralyöz ve teçhizatları 200'ü aşkın sandığa yerleştirilmiştir. Fakat bu silahlar için yapılması gereken

¹³⁸ BOA. **Y.MTV**. Nr.291/27. (11 Şevval 1324/28 Kasım 1906)

¹³⁹ BOA. **BEÖ**. Nr.2967/222510. (9 Zilkade 1324/25 Aralık 1906)

¹⁴⁰ BOA. **BEÖ**. Nr.2980/223479. (20 Kanun-u Evvel 1322/2 Ocak 1907)

¹⁴¹ BOA. **BEÖ**. Nr.2980/223479. (21 Kanun-u Evvel 1322/3 Ocak 1907)

ödemenin tamamen yapılmaması memlekete getirilmesine mani oluyordu. Dahası sorun böyle devam ederse Fransa Harbiye Nezareti'nin işe müdahil olma riski de vardı¹⁴².

Peşin verilmesi şart olan 243.110 frangı 3 Ekim 1906 tarihinde ödemesini yapan Osmanlı Devlet'i geriye kalan 486.220 frangın fabrikaya ödenmesi için Bank-ı Osmani'ye 9 Mart 1907'de teslim edilmiştir. Ayrıca sandıkları açılarak muayene edilen mitralyözlerden fennen kusuru olanlar çıkarsa yeniden yapılacağını garantisini fabrika müdüründen alınmıştır¹⁴³. Bu durum daha önce Bertier Paşa'nın muayene ettiği ve teslim aldığı yolunda zabıtnamelerini imzaladığı mitralyözleri detaylı bir incelemiden geçirmediğini gösteriyor. Keza Paris Sefareti'nden gönderilen 18 Mart 1907 tarihli tahriratın tercümesinde fabrikaya borcu ödenmiş mitralyözlerin tecrübesi için Dersaadet'ten topçu zabitanı gönderildiği belirtiliyor¹⁴⁴. Osmanlı Devleti'nin mitralyözlerin tecrübe edildikçe parasının ödenmesi yönündeki ısrarı muhtemelen fabrikanın protesto ve dava açma tehditleri ile Fransa Harbiye Nezareti'nin işe karışma tehlikesi nedeniyle kırıldı ve düzgün tecrübe edilemeden silahların parası ödendi.

Kundaklı 50 adetlik Maxim mitralyözü siparişi Mösyö Huber vasıtasıyla Almanya'daki Loewe Fabrikası'na yapılmıştır. Bunların muayene ve teslimi için Krupp Fabrikası'nda bulunan muayene komisyonunda memur Binbaşı Faik ve Kolağası Muhiddin Efendiler'in Essen'den Berlin'e gönderilmeleri kararlaştırılmıştır. Gidiş dönüş harcırahları olarak 30'ar lira Teçhizat-ı Askeriye Nezareti'nden Essen'de bulunan Komisyon Reisi Mirliya Mehmet Ali Bey'e gönderilmiştir¹⁴⁵. 1907 yılının nisan ayına kadar henüz tamamı imal edilmemiş mitralyözlerin akıbeti Teçhizat-ı Askeriye Nezaretine sorulmuş ve bu ayın sonunda fabrikada muayene komisyonunda bulunan Binbaşı Faik Efendi'den alınan cevapta mitralyözlerin ay sonuna kadar

¹⁴² BOA. **BEO**. Nr.2980/223479. (29 Kanun-u Evvel 1322/11 Ocak 1907)- BOA. **BEO**. Nr.2980/223479. (2 Zilhicce 1324/17 Ocak 1907)

¹⁴³ BOA. **Y.MTV**. Nr.295/119. (24 Muharrem 1325/9 Mart 1907)- BOA. **BEO**. Nr.3006/225380. (24 Muharrem 1325/9 Mart 1907).

¹⁴⁴ BOA. **BEO**. Nr.3027/226990. (18 Mart 1907)

¹⁴⁵ BOA. **BEO**. Nr.2952/221341. (27 Şevval 1324/14 Aralık 1906)- BOA. **Y.MTV**. Nr.293/81. (16 Zilhicce 1324-31 Ocak 1907)

imalatlarının son bulacağı ve mayıs ayı sonuna kadar tecrübelerinin icra edilerek tamamıyla yola çıkarılabileceği belirtilmiştir¹⁴⁶.

Ayrıca bu 50 adetlik mitralyöz için başlangıçta 5000 sandığa yerleştirilecek 6 milyon fişek satın alınması kararlaştırılmıştır. Fransa'dan alınan 70 mitralyöz ile toplamda 120 mitralyöz alacak Osmanlı ordusu için bu fişek sayısı yetersizdi ve daha fazla alınması gerekiyordu. Zaten devlet her bir mitralyöz için en az 150.000 fişek satın alınması gerektiğini biliyordu. Bu yüzden 6 milyon fişek için alınacak 1.200.000 şarjörden vazgeçerek 500 sandıktan fazla fişek satın alınmasını daha faydalı görmüştür. Fişekler her kutuya 100 ve her sandığa 1200 adet olacak şekilde yerleştirilmiştir. Bu hesaba göre şarjörlerin yerine 600.000'den fazla fişek satın alınmıştır¹⁴⁷.

Makinalı tüfeklerin devamlı bir gelişim halinde olması ve Avrupa ordularının buna göre silahlarını tadil etmeleri Osmanlı Devleti'ni de fabrikalardan birer ikiye adet silah olarak son teknoloji hakkında bilgi sahibi olmaya sevk etmiştir. Bu amaçla 1908 yılında Schwarzsloze Fabrikası mamulatından son sistem 7,65 mm çapında bir adet mitralyöz on bin fişegiyle beraber alınmasına karar verilmiştir. Mitralyözün yaklaşık fiyatı olan 320 liranın yatırılması için Meclis-i Meham-ı Harbiye'de düzenlenen bir mazbata Maliye Nezaretine havale edilmiştir¹⁴⁸.

1911 yılında 100 adet mitralyöz daha Almanya Esliha ve Cephane Fabrikası'na sipariş edilmiştir. Avusturya-Macaristan-Sırbistan yoluyla gönderilmesi uygun bulunan bu silahların geçirilmesine Sırbistan'ın izin vermeyeceği yönünde bazı haberler aldıysa da Belgrad Sefaretinden gelen yazıda bunun silahların nakliyesinden sorumlu "Sehenker" Kumpanyası'nın vermiş olduğu yanlış malumattan olduğu anlaşılmıştır. Bu siparişe ait ilk teslimat 24 adet mitralyöz ile Düsseldorf'ta bulunan Erhardt Fabrikası'nda imal edilmiş olan otuzar bin kovan ve kapsül ile 1911 yılında ekim ayının sonunda yola çıkarılmıştır¹⁴⁹.

¹⁴⁶ BOA. **Y.MTV**. Nr.297/58. (14 Rebiü'l-evvel 1325/ 27 Nisan 1907)

¹⁴⁷ BOA. **Y.MTV**. Nr.297/101. (15 Rebiü'l-evvel 1325/28 Nisan 1907)- BOA. **Y.MTV**. Nr.297/101. (21 Rebiü'l-Evvel 1325-4 Mayıs 1907)

¹⁴⁸ BOA. **İ.AS**. Nr. 75/14. (6 Ramazan 1326/ 29 Eylül 1908)

¹⁴⁹ BOA. **HR.SYS**. Nr: 1569/1. (10 Teşrin-i Evvel 1327/ 23 Ekim 1911)

Birinci Dünya Savaşı yıllarında Osmanlı Devleti makinalı tüfek ithalatını müttefik olarak yanında savaşa girdiği Almanya'dan yapmıştır. Lakin imparatorluk bu dönemki siparişlerin teslim alınmasında önemli sıkıntılarla karşı karşıya gelmiştir. Bunlardan ilki savaşın başında kara bağlantısının sağlanamamasıydı ki Almanya'dan 1915 yılında gelen askeri yardım Bulgar topraklarından geçerek gönderilirken Bulgaristan tarafından el konulmuştur. Bulgaristan'ın savaşa girmesiyle kara bağlantısı sağlanmış ve askeri yardımlar daha güvenilir bir şekilde gelmeye başlamıştır. Diğer sıkıntı savaşta Almanya'nın önce kendi ordusunun ihtiyacını karşılayıp daha sonra Osmanlıya yardım etme durumunda kalmasıydı.

Birinci dünya Harbi'nin güçlü silahı bulunan makinalı tüfeklerin tedarik ve dağıtımı için Osmanlı Devleti ittifak içerisindeki devletlerin olanaklarına dayanmıştı. Bu arada savaş sırasında düşmandan elde edilen Maximli tüfeklerde onararak piyade mermisi atar duruma getirilmiş ve bütünlemeye katılmıştır¹⁵⁰.

1914 yılında her alayda bulunması gereken dörder tüfekli makinalı tüfek bölükleri kurulamamıştı. Çünkü daha 200 makinalı tüfeğe daha ihtiyaç vardı. Siparişi yapılmış fakat henüz gelmemişti¹⁵¹. 1915 yılında Enver Paşa'nın Prusya Harbiye Nezaretine gönderdiği Osmanlı Ordusu'nun durumunu ve istenilen yardımların miktarını belirttiği raporunda ordunun mevcut makinalı tüfek sayısını 230 olarak bildirmiştir. Ki Balkan Savaşı'nın ardından elde kalan bu makinalı tüfeklerden bir kısmı da işe yaramaz durumdaydı. Enver Paşa her alaya dörder tüfekli birer makinalı tüfek bölüğü verilmesi içinde 400 makinalı tüfeğe, yeni teşkil edilecek alayların kuruluşu içinde 150 adet olmak üzere toplamda 550 adet mitralyöze daha ihtiyaç olduğunu iletmıştır. Savaş sonrası teşkilatın modern anlamda düzenlenmesi içinde bu miktara 1220 adet mitralyözün eklenmesini uygun bulmuştur¹⁵².

Osmanlı Devleti kendisinde beklenen ağır vazifelerin yerine getirilmesini sağlamak ve 4 cephede savaşan ordularının ihtiyaçlarını karşılamak için, ülke

¹⁵⁰ Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, Osmanlı Devri, **Birinci Dünya Harbi İdari Faaliyetler ve Lojistik**, Ankara, Gnkur. Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Gnkur. Basımevi, 1985, Cilt X, s. 103.

¹⁵¹ **A.e.**, s. 353.

¹⁵² Veli Yılmaz, **İDünya Harbi'nde Türk-Alman İttifakı ve Askeri Yardımlar**, İstanbul, Kastaş Yayınları, 1993, s.125.; **Birinci Dünya Harbi İdari Faaliyetler ve Lojistik**, s. 638.

inkânlarının haricinde muhtaç olduğu silah, araç gereç ve benzeri madde ve malzemeleri müttefiklerden tedarike yönelmiştir. Bu amaçla ve başkumandanlıkça satın alınacak malzemenin sipariş listelerinin hazırlanması için genel karargâhta Esliha Müfettişi Umumiliği (Ordu Donatım Silah ve Mühimmat Şubesi) görevlendirilmiştir¹⁵³. Başkumandanlık Vekâletince yayınlanan genelgelere göre siparişler şöyle yapılmaktaydı:

- Harbiye Dairesi, kendi düşüncelerini de belirterek sipariş istek formunu, Esliha Müfettişliğine gönderecek.
- Esliha Müfettişliği hazırladığı listeleri (3 kopya Almanca, 2 kopya Türkçe) müsveddeleri ile birlikte tetkik edilmek üzere Harbiye Dairesine gönderecek.
- Nihai şeklini alan siparişler, Harbiye Nezareti kanalıyla, ilgili ülkenin harbiye nezaretine ulaştırılacaktır¹⁵⁴.

Almanya'dan gelecek olan muhtelif ikmal maddeleri ve bu konuda silah ve mühimmat ile atış malzemesinin Türkiye'de sorumlularca teslim alınması, 1915 yılı sonlarında yayınlanan yeni bir genelge ile düzenlenmiştir. Buna göre tedarik edilen ikmal maddeleri, İstanbul ile Edirne arasındaki indirme istasyonlarında boşaltılacak ve karşılıklı teslim makbuzları verilerek işlemler sürdürülecektir. Vagonların boşaltılmasından sonra Osmanlı Tesellüm Komisyonu belgelerinde yer alan malzeme muayene ederek kabul edecek ve düzenlenecek tutanakların suretlerini Harbîye Nezareti'nde görevli Alman Sahra Denizyolları temsilcisine ve menzil genel müfettişliğine gönderilecektir¹⁵⁵.

1916 yılına girerken yapılan bir değişiklik, Almanya'dan gelmeye başlayan savaş ve gerecinin tüm işlemleriyle ilgilenecek yetkili bir şube kurulmuştu. Şubede bir Türk ve Alman heyeti bulunuyordu. Şube genel müfettişlik emrine verilmişti. Saptanan askeri ihtiyaçların siparişlerini yapacak ilgililer bu şubeye bağlanmıştı¹⁵⁶.

¹⁵³ Yılmaz, **a.g.e**, s. 125.

¹⁵⁴ **A.e**, s. 126.

¹⁵⁵ **A.e**.

¹⁵⁶ **Birinci Dünya Harbi İdari Faaliyetler ve Lojistik**, s. 352.

Harpten önce sipariş edilmiş Maxim tüfekleri, ancak 1916 yılının başında gelebilmiştir. 3. Ordu Kumandanlığından Başkumandanlık Vekâlet-i Celilesi'ne gelen 10.01.1916 tarihli şifreli telgraftan, kurulması düşünülen makinalı tüfek bölüklerine dörder tüfeğin verilmesi için 14 tüfeğe ve Hotchkiss, Rus, Mavzer ve İngiliz tüfeklerinin tebdili için 50 adet tüfeğe daha ihtiyaç olduğu anlaşılmaktadır. Gelen Maxim tüfeklerinden 14 adedinin bölüklerin noksanını ikmali için gönderilmesi uygun bulunmuştur.¹⁵⁷ Avrupa muharebelerinde Fransız ve İngilizlerden iğtinam edilerek gönderilmiş bulunan makinalı tüfeklerde onarılmış ve savaşlarda kullanılmıştır¹⁵⁸.

Başkumandanlıkça 1916 yılı için her piyade alayında bir makinalı tüfek takımının daha teşkili öngörülmüştür. Hatta bu tüfeklerin Almanya'dan teminine kesin gözüyle bakan Başkumandanlık Erkan-ı Harbiye Reisliği ordulardan bu hususta hazırlık yapmalarını dahi istemiştir. Enver Paşa yıl ortasına doğru dörder tüfekli olarak kuruluşlara sokulması düşünülen bu bölüklere birer takımın daha eklenmesini istedi. Buna göre ihtiyaçlar hesaplanmış ve 850 adet makinalı tüfeğin yeniden kuruluşa girmesi planlanmıştı. Böylece toplam 1450 adet makinalı tüfeğin Almanya'dan acele olarak gönderilmesi istenmiştir. Bu istek içerisinde tertip edilecek piyade silahları için tüfek başına 1000, makinalı tüfek başına ise 50.000 olmak üzere 901.000.000 Alman cephanesinin gönderilmesi yer almaktaydı¹⁵⁹. Ayrıca 1916 yılında Almanya'dan 10 adedi motorsuz, 30 adedi motorlu toplamda 40 adet savaş uçağı gönderilmiştir. Bu uçakların 8 adedi makinalı tüfek montalıdır¹⁶⁰.

1917 yılında Yıldırım Ordular Grubunun teşkiline karar verildiği dönemde, General Falkenhayn Kumandasında kurulacak grup karargâhı ve birde Alman birliklerinden oluşan Asya grubunun görev alanına alınmaları sırasında tasarlanan taarruz için grubun güçlendirilmesi Genel Karargâhça ele alınmıştır. Bu amaçla 7. Ordu'nun Alman tümenleri için 81 hafif makinalı tüfek Ordular Grubu emrine bırakılmıştır. Bu arada 08 modeli Alman makinalı tüfekleri ülkeye gelmişti. Ele geçen

¹⁵⁷ Yılmaz, **a.g.e**, s. 162-163.

¹⁵⁸ **Birinci Dünya Harbi İdari Faaliyetler ve Lojistik**, s. 141.

¹⁵⁹ Yılmaz, **a.g.e**, s. 163.

¹⁶⁰ **A.e**, s. 168.

200 adetten 100'ünün aynı amaçla Yıldırım Orduları Grubuna tertibi Başkumandanlıkça emredilmiş ve yerine getirilmiştir¹⁶¹.

11 Temmuz 1917'de Bronsart Paşa Almanya'dan 98 modeli 600 adet ağır makinalı ve 600 adet Bergmann hafif makinalı tüfeği sipariş edilmesini istemiştir. 98 modeli 600 adet makinalı tüfeğin her ay 200 adet halinde teslim edilerek 3 ay içerisinde tamamlanmasını düşünmüştür¹⁶². 20.08.1917 tarihi itibarıyla birlik ve depolar üzerinde piyade mühimmatı olarak çeşitli cins makinalı tüfek 2004 adet gözükmektedir¹⁶³.

1918 yılının başında 600 adet yeni sistem hafif makinalı tüfek siparişi yapılmış ve acele gönderilmesi istenmiştir¹⁶⁴. Silah ve mühimmatla ilgili olarak Osmanlı Harbiye Nezareti'nde görevli Prusya yetkili subayının Osmanlı Devleti Yüksek Karargâhına hitaben gönderdiği 5 Ekim 1918 tarihli açıklamada gönderilen ve gönderilmekte olan makinalı tüfeklerle ilgili malumat verilmiştir. Buna göre 25 Ağustos 1918'de Oderhafen'e 250 adet makinalı tüfek gönderilmiş. Ağustos istihkakından 250 makinalı tüfek için aynı merkeze haber iletildi. Eylül istihkakında da 250 adet makinalı tüfek gönderileceği bildirilmiş. Hemen 100 adet daha gönderilmesinin mümkün olmadığını fakat kısa zamanda 200 adet Rus makinalı tüfeği gönderilebileceği belirtilmiştir¹⁶⁵.

Bulgaristan'ın ittifaka katılmasıyla 1915 yılı Aralık ayında başlamak üzere Alman ve Avusturya'dan silah ve mühimmatın akışı hızlanmıştı. Gelen savaş araç ve gereci ikmal maddeleri öncelikle İstanbul'da depolanıyor, kadro ihtiyaçlarına göre birliklerin ikmali yapıyordu. 1915 yılı Aralık ayında başlayıp 1918 yılı Ekim ayı başına kadar siparişlere göre gelen makinalı tüfek sayıları alttaki grafikteki gibidir¹⁶⁶.

¹⁶¹ Yılmaz, a.g.e, s. 202; **Birinci Dünya Harbi İdari Faaliyetler ve Lojistik**, s. 461.

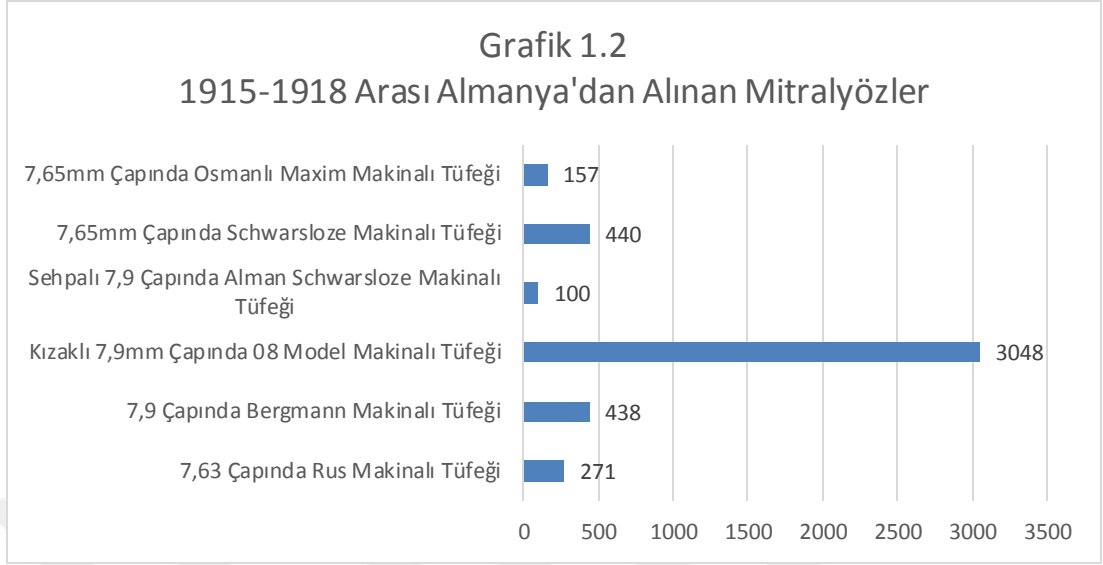
¹⁶² Yılmaz, a.g.e, s. 297; **Birinci Dünya Harbi İdari Faaliyetler ve Lojistik**, s. 440.

¹⁶³ **Birinci Dünya Harbi İdari Faaliyetler ve Lojistik**, s. 439.

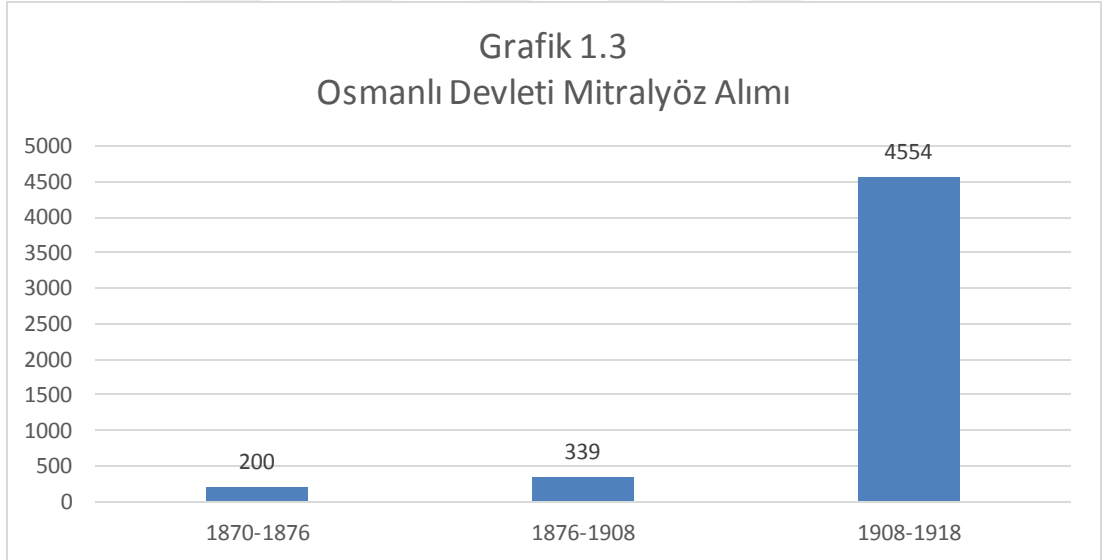
¹⁶⁴ Yılmaz, a.g.e, s. 223.

¹⁶⁵ A.e, s. 221.

¹⁶⁶ **Birinci Dünya Harbi İdari Faaliyetler ve Lojistik**, s. 239.

Eldeki verilere göre Osmanlı Devleti'nin 1870'den 1918'e kadar toplamda dönemlere göre yaptığı mitralyöz alımı ise aşağıdaki gibidir:¹⁶⁷

¹⁶⁷ BOA. **İDH.** Nr.630/43859; BOA. **LMMS.** Nr.70/3271. (5 Rebü'l-evvel 1299/25 Ocak 1882); BOA. **BEO.** Nr.2038/152803. (18 Şubat 1318/3 Mart 1903); BOA. **Y.MTV.** Nr.266/29. (3 Şaban 1322/13 Ekim 1904); BOA. **Y.MTV.** Nr.286/41. (2 Rebü'l-Evvel 1324/26 Nisan 1906); BOA. **Y.PRK.** **ASK.** Nr.242/17. (19 Ramazan 1324/6 Kasım 1906); BOA. **BEO.** Nr.2952/221341. (27 Şevval 1324/14 Aralık 1906); BOA. **İAS.** Nr. 75/14. (6 Ramazan 1326/ 29 Eylül 1908); BOA. **HR.SYS.** Nr: 1569/1. (10 Teşrin-i Evvel 1327/ 23 Ekim 1911); **Birinci Dünya Harbi İdari Faaliyetler ve Lojistik**, s. 239.

2. BÖLÜM

TECHİZAT VE TEŞKİLAT: ORDUDA MİTRALYÖZ BÖLÜKLERİ

2.1. TECHİZAT

Makinalı tüfekler ağırlıklarına ve taşınabilir olmalarına göre ağır ve hafif makinalı tüfekler olmak üzere iki gruba ayrılır. Birinci Dünya Savaşı'nın başlangıcında çoğu mitralyöz ağır makinalı tüfek türündeydi. Fakat ağır makinalı tüfeğin taşınmasının zorluğu ve piyadelerle birlikte hücum mesafesine kadar omuz omuza harbe iştirak edebilecek bir makinalı tüfek ihtiyacının ordularda hissedilmesi hafif makinalı tüfek gelişiminin önünü açmıştır. Bu nedenle su soğutma yerine hava soğutma sistemi kullanılarak Amerika'da Lewis 1916 modeli, Almanya'da Bergmann ve tayyareye karşı Parabellum ve Danimarka'da Madsen gibi hafif makinalı tüfekler icat edilmiştir¹⁶⁸.

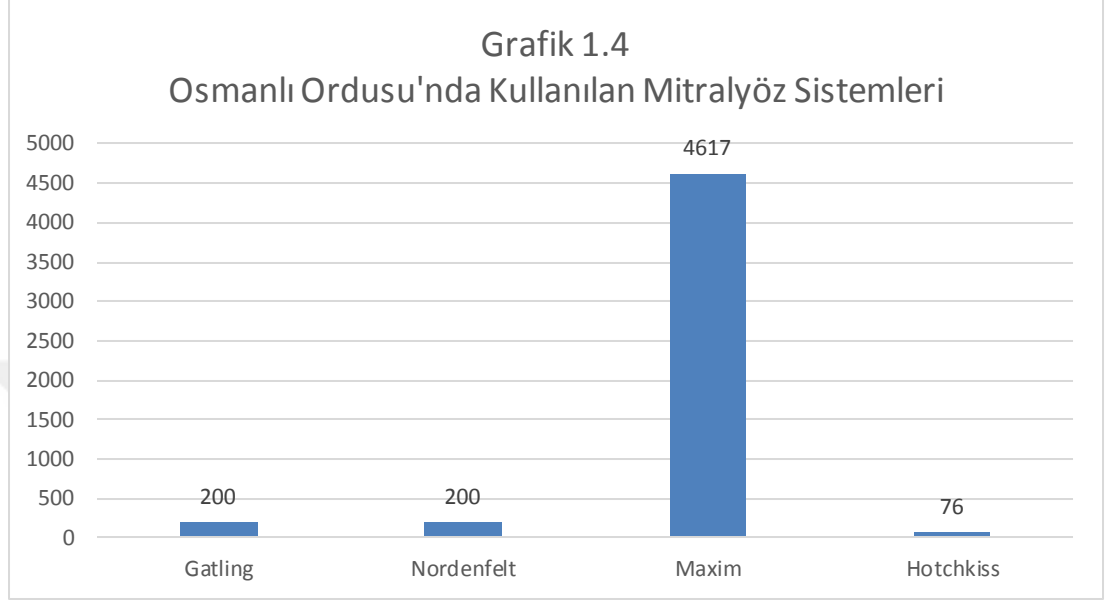
Hafif makinalı tüfek ile ağır makinalı tüfek arasında büyük farklılıklar mevcuttur. Hafif makinalı tüfek yakın muharebe silahıdır. 400 metreden aşağı mesafelerdeki kısa ateş darbeleriyle piyadeye oldukça yarar sağlar. Mesafe uzaksa ateş edilmesi pek yarar sağlamaz. Zira hava soğutmalı, su soğutmalı kadar namluyu soğutmada etkili olmadığı için namlu çabuk ısınır. Bu yüzden uzak mesafelerde ağır makinalı tüfek yakın mesafelerde hafif makinalı tüfek kullanılır¹⁶⁹.

Osmanlı Ordusu 1870'lerden itibaren Gatling, Nordenfelt, Hotchkiss, Maxim ve Maxim sistemi tüfekler Schwarzsloze gibi ağır makinalı tüfeklerin yanında Birinci Dünya Savaşı yıllarında müttefiklerinden Bergmann marka hafif makinalı tüfeklerde

¹⁶⁸ Yüzbaşı Zekai, **Piyade Atış ve Tatbikat Mektebi Zabitan Kurslarında Ağır Makinalı Tüfek Konferansları**, İstanbul, Teşebbüs Matbaası, 1926, s. 13-14; James H. Willbanks, **a.g.e**, s.60-61.

¹⁶⁹ Yüzbaşı Zekai, **a.g.e**, s. 14.

almış ve muharebelerde kullanmıştır¹⁷⁰. Aşağıdaki grafikte Osmanlı ordusunun kullanmış olduğu mitralyöz sistemleri verilmiştir¹⁷¹.

Makinalı tüfeklerin çapları o ülkenin kullandığı tüfek çapıyla genel olarak orantılıdır. Cephane noktasında herhangi bir sıkıntıya düşmemek için böyle bir tercih yapılmıştır. Bu yüzden silah üreticileri tüfeğin çapını ülkenin isteğine göre ayarlamaktadır. Örneğin Maxim makinalı tüfek çapları ülkelerde genelde şu şekildedir: Fransa ve Avusturya 8 mm; Almanya 7,9 mm; İngiltere 7,7 mm; Türkiye 7,65 mm; Rusya 7,62 mm; İtalya, Amerika ve Japonya 6,5 mm; İsviçre 7,5 mm.¹⁷² Fakat bu durum orduların değişik tüfek çaplarında silah kullanmadıkları anlamına gelmez. Osmanlı ordusu genelde 7,65 mm çapını ordusunda tercih edip kullansa da Birinci Dünya Harbi'nde müttefiklerinden gelen ya da düşmanlarından ele geçirdiği değişik çapta makinalı tüfekleri de kullanmıştır¹⁷³.

¹⁷⁰ **Birinci Dünya Harbi İdari Faaliyetler ve Lojistik**, s. 239.

¹⁷¹ BOA. **İDH**. Nr.630/43859; BOA. **LMMS**. Nr.70/3271. (5 Rebîü'l-evvel 1299/25 Ocak 1882); BOA. **BEO**. Nr.2038/152803. (18 Şubat 1318/3 Mart 1903); BOA. **Y.MTV**. Nr.266/29. (3 Şaban 1322/ 13 Ekim 1904); BOA. **Y.MTV**. Nr.286/41. (2 Rebîü'l-Evvel 1324/26 Nisan 1906); BOA. **Y.PRK**. **ASK**. Nr.242/17. (19 Ramazan 1324/6 Kasım 1906); BOA. **BEO**. Nr.2952/221341. (27 Şevval 1324/14 Aralık 1906); BOA. **İ.AS**. Nr. 75/14. (6 Ramazan 1326/ 29 Eylül 1908); BOA. **HR.SYS**. Nr. 1569/1. (10 Teşrin-i Evvel 1327/ 23 Ekim 1911); **Birinci Dünya Harbi İdari Faaliyetler ve Lojistik**, s. 239.

¹⁷² Yüzbaşı Zekai, **a.g.e**, s. 9.

¹⁷³ **Birinci Dünya Harbi İdari Faaliyetler ve Lojistik**, s. 239.

Makinalı tüfeğin muharebelerde yerini almaya başlamasıyla bu silahın daha iyi nişan alması, isabet oranının artırılması ve nefere daha rahat bir ateş imkânı sağlama bilmesi için bazı yardımcı aletler kullanılmaya başlanmıştır. Bu aletlerden biri nişan dürbünüdür. Nişangâhla yapılan uzak mesafe atışlarında isabet sıhhati oldukça düşük olduğu gibi çok kere nişan hattı hedeften kaydırılmıştır. Bundan ötürü ateş tesirinin yakın ve orta mesafelere etki edememesinden dolayı nişan dürbünleri ilave edilerek uzak mesafedeki hedeflerin ve hatta gizlenmiş pek küçük hedeflerin bile isabetli bir şekilde vurulması sağlanmıştır. Bu avantajlarından dolayı Osmanlı ordusu mitralyöz birliklerine bu dürbünlerden temin etmiştir¹⁷⁴.

Ordular makinalı tüfekleri yumuşak ve sert zeminlerde, dağlık arazilerde çöl şartlarında kullanmak zorunda kalmışlardır. Bu durum makinalı tüfeklerin sabitlenmesi noktasında önemli problem oluşturmaktaydı. Düzgün sabitlenmemiş bir makinalı tüfeğin isabet oranı hiç şüphe yok ki düşmekteydi. Düzgün ve isabetli bir ateş için makinalı tüfeklerde kızak, sehpa (tripod) ve kundak kullanımı son derece önemlidir. Bunlardan kızak, dört ayaklı olup tabanı geniştir. Tabanının geniş olması oturma metanetinin artmasını sağlamıştır. Fakat ağır olduğundan dolayı araba ile taşımaya müsait araziye sahip devletler kızığa pek rağbet etmemişlerdir. Bir diğeri olan sehpa üçayaklı olup tabanı kızığa oranla daha dar ise de hafifliği ve taşınabilir olması nedeniyle arazisi dağlık olan ülkelerce tercih edilmiştir. Tekerlekli kundak, kısa mesafelerdeki nakillerde kullanılır. Gizlenmiş bir şekilde yere yatarak takılı bir tüfeği mevziye çekmek için idealdir. Kullanılması kolay olan bu kundak türünü daha çok Rusya gibi düz araziye sahip devletler kullanmıştır. Muavin kundak, siperlerde yakından hücum eden düşman hatlarını mermi sağanağına tutmak, ağaçlarda yuvalanmak, tek binaların pencerelerinde ve damlarında mevzi almak, kesik ağaç gövdelerine rabt edilerek tayyarelere ateş etmek için kullanılır¹⁷⁵.

Osmanlı Devleti Berlin'deki Alman Silah ve Cephane Fabrikası'nın imali olan sehpa sistemini kullanmıştır. Bu sistem Alman kızığının nişan tertibatına sahiptir. Yer değiştirebilen ön mesnetleri ile geri tepmeyi kabul eden ve düzgün imal edilmiş mahmuzu vardır. Tüfek üzerindeyken sehpa üç kişiyle taşınır. Sehpa taşınmak için

¹⁷⁴ BOA, **BEÖ** Nr: 3416/256162 (11 Ramazan 1326/7 Ekim 1908); Yüzbaşı Zekai, **a.g.e.**, s. 10.

¹⁷⁵ Yüzbaşı Zekai, **a.g.e.**, s. 12-13.

genelde makinalı tüfekten ayrılır ve kapatılmış öne mesnetleri ile omuzda taşınabilir. Bu sehpa sistemi Belçika, Sırbistan ve Bulgaristan'da da kullanılmıştır¹⁷⁶.

Mitralyöz bölüklerinin önemli parçalarından biri de makinalı tüfeklerin kendisini ve cephanesini taşımaya yarayan hayvanlardır. Aslında bu tarz taşımacılık arazisi dağlık olan her ülke için bir zorunluluktur. Osmanlı Devleti uygun düz arazileri olmasına rağmen yine de bu yöntemi uygulamak durumunda kalmıştır. Bunun en önemli sebebi imparatorluk dâhilinde yeterli motorlu taşıtların eksikliği ve daha da önemlisi bu motorlu taşıtların kullanılabileceği sağlam bir lojistik alt yapısının olmamasıydı. Bu durum silah, cephane ve teçhizat naklini oldukça zorlaştırıyordu. Bu güç durumu Türkiye'ye Otto Limon von Sanders başkanlığındaki Alman askeri heyetinin bir üyesi olarak gelmiş ve I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı ordusunda çeşitli görevlerde bulunmuş Von Kress şu sözlerle açıklıyordu: *"Sanayi olmayan, yol şebekesi bulunmayan bir memlekette ordu ihtiyacı için şu veya bu malzemenin tedarik ve teminindeki zorlukları, sanayisi gelişmiş, yol ve demiryolları şebekeleri modernleşmiş biz Avrupalılar için tasavvur etmek çok güçtür."*¹⁷⁷ Mitralyöz birliklerinin kurulmasıyla yüklü miktarda ester ve semer alımına başlanmış ve özellikle Balkan Savaşı sonrası ve Birinci Dünya Savaşı sırasında bu rakam artmıştır¹⁷⁸.

2.2. TEŞKİLAT

Mitralyöz bölümü teşkilatına girmeden önce Osmanlı ordusunun değişen teşkilat yapısına kısaca göz atmakta fayda vardır. Bu sayede mitralyözün yeni teşkilat için ne anlama geldiğini ve neler gerektirdiği anlayabiliriz. 1908 yılında Osmanlı ordusu her biri bir hareket bölgesini denetleyen ve bunun yanı sıra, barış döneminde

¹⁷⁶ Binbaşı von Merkats, **Süvari ve Makinalı Tüfek**, Mütercim: Piyade Yüzbaşı Halil Nasuhi Bey, İstanbul, Matbaa-ı Askeriye, 1337, s. 32-33.

¹⁷⁷ Von Kress, **Son Haçlı Seferi, Kuma Gömülen İmparatorluk**, Çev. Tahir Balaban, İstanbul, Yeditepe Yayınevi, 2007, s. 68.

¹⁷⁸ BOA, **Y.MTV**. Nr: 297/150 (20 Rebiü'l-Evvel 1325/3 Mayıs 1907) (Almanya'dan 400 adet semer alınması); BOA, **İ.HUS**. Nr: 155/46 (19 Cemaziye'l-Evvel 1325/30 Haziran 1907) (Fransa'dan 70 ester alınmasına dair); BOA, **BEO**. Nr: 4001/300035 (21 Safer 1330/ 10 Şubat 1912) (Viyana'dan 400 adet semer alınmasına dair)

teftiş görevleri ifa eden 7 ordu halinde teşkilatlanmıştı. Osmanlı ordusunun 19.yy başındaki teşkili konuşlanmas, ordu karargâhlarını imparatorluğun büyük kentlerine yerleştirme fikrine dayanıyordu. En büyük kentler olan İstanbul, Edirne ve Selanik sınırları dâhilinde ordu karargâhları mevcuttu. Ne yazık ki coğrafya bu kentleri yakın mesafelere yerleştirmişti ve 1908'e gelindiğinde ordu konuşlanmas hem dengesiz hem de stratejik olarak hatalıydı¹⁷⁹.

Bu sorunları gidermek için yeni bir teşkilatlanmaya giden Osmanlı Devleti 10 Temmuz 1910'da orduda geçilecek yeni teşkilata ait talimatları neşretti. (Devlet-i Aliye-i Osmaniye Ordusunun Teşkilat-ı Esasiye Nizamnamesi). Bu teşkilattaki en köklü reform tümen düzeyinde gerçekleşti. Erkan-ı Harbiye-ı Umumi (Osmanlı Genelkurmayı) Goltz Paşa'nın öncülük ettiği taktik fikirlerden ötürü, piyade tümenlerinden her 2 piyade liva karargâhını da kaldırmaya karar verdi. Ordu, her biri 2 piyade alayından müteşekkil 2 livadan kurulu standart dörtgen piyade tümenini azaltmaya, üç piyade alayından müteşekkil üçgen bir tümene indirmeye karar verdi. Bundan başka her piyade tümenine 3 taburlu bir topçu alayı verildi. Fakat yakın zamanda yeteri kadar top satın alınması mümkün olmadığından, topçu alayları ikişer taburlu teşkil edildi. İleride, top temin edildikçe topçu alaylarının 3'er tabura çıkarılması tasarlanmış fakat Trablusgarp Harbi başladığı zaman henüz buna imkân bulunamamıştı. Bu düzenlemeyle bir piyade tümenindeki piyade taburlarının sayısı on altıdan dokuza indirildi. Bundan başka bir nişancı taburuyla, birde bando takımı tahsis edildi. Bu, kayda değer ölçüde öngörülü bir karardı. Büyük dört alaylı piyade tümeninin aşırı derecede hantal ve taktik ihtiyaçlara uygunsuz olduğu daha sonra, Birinci Dünya Savaşı'nın durağan siper savaşı ortamında görülecekti. Türk modeli piyade tümeni, siper savaşının taktik ihtiyaçlarına teşkili çözümün önemli bir parçası olduğu kanıtlanacak münavebe sistemini kurmak suretiyle ön saflardaki alayları takviye edebiliyordu. Alman ordusu dört alaylı tümenlerini Türk modeline çeviren (1915 yılında) ilk Avrupa ordusu oldu. Muharip Avrupa ordularının hepsi 1918'e

¹⁷⁹ Edward J. Erickson, **Büyük Hezimet: Balkan Harpleri'nde Osmanlı Ordusu**, Çev: Gül Çağalı Güven, İstanbul, Türkiye İş Bankası Yayınları, 2013, s. 24; Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, Osmanlı Devri, **Osmanlı-İtalyan Harbi (1911-1912)**, Ankara, Gnkur. Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Gnkur. Basımevi, 1981, s. 48-49.

kadar teşkilatlarını bu modele çevirdiler ki Türklerin öncülüğünü yaptığı temel üçgen tümen teşkilatı bugün bile dünya ordularında varlığını sürdürüyor¹⁸⁰.

8 Ocak 1911’de yapılan en önemli harekât seviyesi değişimi, ordu teşkilatlarına kolordu karargâhlarını soktu. Bir asıdır bütün Kıta Avrupa’sında kullanılan kolordular birkaç piyade tümenini (Avrupa standardı ikiydi) bir korgeneral kumandasında bir araya getiriyordu. Kolordular, teoride, bir ordu mevcudundaki büyük unsurların operasyonel savaş olarak bilinen olguya uygun hareket ettirilebilmesini sağlıyordu. Pratikte ise ordu karargâhı ile çok sayıdaki piyade tümenleri arasına birkaç kolordu karargâhının yerleştirilmesi ordu kumandanın denetim menzilini kısıtlıyordu. 1911 yılına gelindiğinde hatırı sayılır miktarda büyümüş Osmanlı ordusu için değişim vakti çoktan gelmişti. Topçu ve süvari tümenleri, piyade tugayları lağvedildi. Kolordu örgütü yapıldı. Bu teşkilat Avrupa askeri camiasında yeni bir gelişme olmadığından Osmanlı kurmaylarının yeni kolordu karargâhları için örnek alabilecekleri zengin bir Avrupa deneyimi vardı. Daha üst düzeylerde, EHU (Erkan-ı Harbiye-i Umumiye/Osmanlı Genelkurmayı) numaralandırılmış seyyar orduları yeniden teşkil etmeye karar verdi. Eski 7 ordu 4 seyyar ordu şeklinde yeniden teşkilatlandı. İstanbul merkezli Birinci Ordu Boğazlar ve Edirne’nin, Selanik merkezli İkinci ordu Balkanlar’ın, Erzurum merkezli Üçüncü Ordu Kafkasya’nın ve Bağdat merkezli Dördüncü Ordu’da Mezopotamya’nın savunulmasından sorumlu tutuldu. Orduyu derinlemesine etkileyen bu ıslahatın on yılda tamamlanacağı tahmin ediliyordu¹⁸¹.

Bu yeni teşkilata göre evvela stratejik düzeyde seyyar orduların toplam yükü, tüm seferberlik, yığınak ve harekât planlarının baştan sona yeniden yazılması gerekiyordu. İkincisi kolordu karargâhları kuran Osmanlı ordusu daha önce hiç denemediği bir teşkilatı benimsiyordu. Elde hiçbir eğitilmiş kolordu kumandanı veya kolordu kurmayı bulunmadığı gibi, bu unsurları oluşturacak somut unsurlarda mevcut değildi. Üçüncüsü tümenlerde liva karargâhlarının kaldırılması yeni bir taktik teşkilatlanma dinamiği meydana getirdi. Genelde ferik rütbesindeki tümen kumandanları, eskiden miralayların komuta ettiği müntesip alaylarının harekâtını

¹⁸⁰ Erickson, **a.g.e.**, s. 39.

¹⁸¹ Erickson, **a.g.e.**, s. 42-44; **Balkan Harbi (1912-1913)**, Ankara, Genel Kurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmi Yayınları, Gnkur. Basımevi, 1970, I. Cilt, s. 123.

planlayıp yürüten iki livayla ilgileniyordu. Yeni teşkilata göre ise, tümen komutanı artık her biri bir piyade alayını kumanda eden üç miralaya emir vermek zorundaydı. 1910'daki Osmanlı askeri doktrini, dönemin Alman doktrinine dayanıyordu: ama yeni bir teşkilata geçen Osmanlı Devleti haritası çıkarılmamış denizlere yelken açmış gibiydi. Her plan her yürüyüş cetveli, her taktik şablon artık kullanım dışı kalmış bir Alman teşkilat modeline dayanıyordu. Bu yüzden yeni teori planlama ve deneyimlerle doldurulması gereken devasa bir doktrin boşluğu mevcuttu¹⁸².

Bu yeni teşkilatta eski örgüt alaylarındaki 16 bölüklü 4 tabur, yeni örgüt ve alaylarda 12 bölüklü 3'er taburdan teşekkül ederek müsademe kuvvetleri azaltılmış fakat 4 ağır makinalı tüfek ile takviye edilerek ateş kudretlerinin artırılması hedeflenmiştir. Fakat Balkan Harbi başladığı sırada Osmanlı Devleti, ordu bünyesindeki tüm alaylara dağıtacak yeterli miktarda makinalı tüfeği mevcut olmadığı için ağır makinalı tüfek bölüklerini yeterince kuramamıştı. Haliyle 4 taburdan 3 tabura inen alaylarının ateş gücü eksikliğini gideremediği gibi müsademe kuvveti ve silah adedi de eskisine nazaran ¼ oranında azalmıştır. Tümenlerin zayıflığı 10 taburlu (biri nişancı taburu) olmalarından ziyade ağır makinalı tüfek bölüklerinin teşkil edilememesinden ileri gelmiştir¹⁸³.

2.2.1. Piyade Mitralyöz Birliklerinin Kuruluşu

Osmanlı ordusu aslında ilk mitralyöz birliklerini daha ordu teşkilatında yerini almadan önce kurmuştu. Fakat yeterli miktarda mitralyöz bulunmamasından dolayı tüm ordularında teşkil edememişti. İlk mitralyöz birliklerini meydana getirmek için, Fransa'dan alınan 70 adet makinalı tüfekler şu şekilde tahsis edilmiştir. 70 adet mitralyözün her 2 adedi bir takım ve her 8 adedi bir bölük olmak üzere şimdilik her fırkanın 2'ser alayına birer bölük hesabıyla 16'sar mitralyöz tahsis edilmiştir. Mitralyöz takımları 1 çavuş ve 2 nişancı nefer, cephaneye nakli vesaireye mahsus olmak üzere 8, mitralyözleri ve cephaneyi nakl eden esterlerin muhafızı vazifesiyle 2 nefer daha olmak üzere toplamda 13 kişiden mürekkep olarak teşkil edilmiştir. Ayrıca birinin sehpalı mitralyözü, iki sandık cephaneyi ve diğer ikisinin 6'sar sandıktan 12

¹⁸² Erickson, a.g.e, s. 44-45.

¹⁸³ Balkan Harbi (1912-1913), s. 125.

sandık cephaneyi ve bir ihtiyat namlusu yüklenmek üzere her mitralyöz 3'er ester ve 2'ser binek hayvanı verilecektir. 8'er adet mitralyözden teşkil edilecek bölükler tecrübeli birer yüzbaşı veya birer mülazım kumandasına verilir ve bunların genelinin tertibat, idare ve talimatına nezaret etmek üzere tecrübeli ve kabiliyetli bir kolağası atanacaktır. Bu mitralyöz bölükleri zabitan ve efradı ya Çatalca ya da ferman buyurulacak diğer bir mahalde talim görecek. Muallim hale geldikten sonra bunlar 2. Ordu'ya sevk olunarak şimdilik nizamiye 3. ve 4. ile 20. ve 21. Fırkaların her birine 16'sar ve her fırkanın tek alaylarına 8'er kıta verilmek üzere 64 mitralyöz piyade fırkalarına verilmiştir. Artan 6 adedi gene 2. Ordu'nun süvari alaylarından münasip olanına verilmesi uygun görülmüş ve süvariler tahsis kılınacak mitralyözlerden her birine 3'er baş hayvan ayrılmıştır. Süvari birliklerinin tamamı için 210 esterin Fransa'dan satın alınması düşünülmüştür¹⁸⁴.

Sipariş verilen mitralyözlerin gelmeye başlamasıyla ordulara mitralyöz birliği tahsis edilmeye devam edildi. Bu arada mitralyöz birliğinde ufak bir değişiklik yapıldı. Daha önce mitralyöz takımları 1 çavuş ve 2 nişancı, cephan nakli ve benzeri işlere mahsus olmak üzere 8, mitralyözleri ve cephaneyi nakl eden esterlerin muhafızı vazifesiyle 2 nefer daha olmak üzere toplamda 13 kişiden mürekkeb olarak teşkil edilmişken şimdi 1 çavuş, 2 onbaşı, 7 nefer ve esterlerin muhafızı olarak 2 neferle birlikte toplamda 12 kişiden oluştu. Fransa'dan alınan 70 adet mitralyözün 64 tanesiyle 8 bölük teşkil edilmiş ve kalan 6'sı süvariye katılarak bir bölük teşkil edilmesinden dolayı 70 ester Fransa'dan satın alınmış ve Almanya'dan gelmek üzere bulunan 50 adet mitralyözün 48 adediyle 6 bölük teşkil edilmesi için 196 bargir ve Fransa'dan gelecekler için 280 bargirin daha Adana ve Kastamonu vilayetlerinden satın alınmasına karar verilmiş. İzmit'te talim ile muallim hale gelip ait oldukları ordulara geri gönderilecek ve orada diğeri mitralyöz bölükleri zabitan ve efradının talimiyle meşgul olacak birer bölük için birer yüzbaşı, birer mülazım, 4'er çavuş, 8'er onbaşı ve 36'sar neferin 2. ve 3. Ordu'dan seçilmesine karar verilmiştir. Fransa'dan satın alınan makinalı tüfekler 2.Ordu'ya gönderilirken, Almanya'dan alınanlar 3. Ordu'ya gönderilecektir. Osmanlı Devleti artık neredeyse bütün devletler tarafından kabul

¹⁸⁴ BOA. **Y.PRK.ASK**. Nr.246/50. (21 Rebiü'l-Evvel 1325/4 Mayıs 1907)

olunan ve artık ayrı bir sınıf olarak kendini göstermeye başlayan mitralyöz birlikleri için bir nizamname hazırlanmasının gerekli olduğunu düşünüyordu¹⁸⁵.

I. Hazırlanan bu nizamnameye göre her 2 mitralyöz bir takım ve 4 takımda bir bölüğü meydana getirecekti.

II. Her mitralyözün bir onbaşı, her takımın bir çavuş ve her bölüğün bir yüzbaşı ve mülazımın emrine verilmesi kararlaştırılmıştır. Fırkaya verilecek olan iki bölüğün ise bir kolağasının kumanda etmesine izin verilmiştir.

III. Her takıma, onbaşı hariç, 6 nefer ve esterlerin muhafızı olarak 2 nefer verilmiştir. Talimlerde ve endahat zamanlarında muavinlik etmek için bir bölük emini tayin edilmiştir. (Daha Balkan Harbi döneminde mitralyöz bölüğü için bu efradın yetersiz sayıda olduğu görülmüş ve sayısı artırılmıştır.)

IV. Bölüğün asayişinden ve düzgün işleminde bölük zabitanı, kolağası ve mitralyöz bölükleri müfettiş ve kumandanı sorumlu tutulmuştur.

V. İkinci ve Üçüncü Ordularda bulunacak mitralyöz bölüklerinin idaresine, muhafazasına ve aşağıda belirtilen vazifeleri yerine getirmekle mitralyöz bölükleri kumandan ve müfettişi namıyla miralay veya mirliva rütbesinde bir zat görevli olacaktır.

VI. Mitralyöz bölüklerinin cephe nefer ve hayvan durumunu belirtir bir cetvel tutma görevi yüzbaşıya verilmiştir. Bu cetvel iki nüsha olup biri merkezde bulunan mitralyöz bölükleri kumandan ve müfettişine diğeri ise ordu-u hümayun müşiriyet ve kumandanlığına gönderilir.

VII. Mitralyöz bölüklere sıra numarası ile dağıtılır ve bunların hangi bölüklere teslim edilmiş olduğuna dair müfettiş ve kumandan tarafından defter tutulur.

VIII. Mitralyöz ile neferlerin ve cephanesiyle hayvanların iyi muhafaza edilmeleri gerekli olmakla birlikte efradın bunları her türlü

¹⁸⁵ BOA. Y.MTV. Nr.299/138. (18 Cemzaiye'l-Evvel 1325/29 Haziran 1907)

zarardan koruyacak şekilde davranması hususlarına bölük yüzbaşısı ve mülazımları tarafından son derece dikkat edilecek. Bu durumu kolağaları nezaret edeceği gibi kumandan ve müfettiş tarafından da ara sıra yoklamalar yapılacaktır.

IX. Mitralyöz bölüklerinin ne gibi noksanları ve ihtiyacı olduğu gelecek cetvellerden anlaşıp bunların ikmali için kumandan ve müfettiş tarafından ait olduğu ordu-u hümayun müşiriyet ve kumandanlığına müracaat edilerek ihtiyaçlar karşılanacaktır.

X. Mitralyöz bölükleri için gerekli olup İstanbul'dan gönderilecek ve ordu-u hümayuna verilecek olan ihtiyaçları için bölük kumandanı tarafından ilm ü haber verilecek. Bu ilm ü haber kolağası, kumandan ve müfettiş tarafından tasdik kılınarak ait olduğu makama irsal edilecek.

XI. Bozulan mitralyöz olursa önce bulundukları mahallerde tamir ettirilmeye çalışılır. Eğer bu mümkün olmazsa başkente gönderilip burada tamir ettirilir ve ait olduğu bölüğe geri gönderilir. Bu görevi bu iş için özel olarak seçilmiş bir memur yerine getirir.

XII. Mevcut mitralyöz bölüklerinin zabıt, efrat ve hayvan mevcudiyetiyle silah ve cephane miktarını, her bölüğün nerede bulunduğunu, nereye sevk olunduğunu ve hangi müsademelerde kullanılarak ne kadar cephane harcandığı belirlenerek kumandan ve müfettiş tarafından kayıt altına alınır. (Bu kayıtlar hem teçhizatın hem de cephanenin korunması açısından önemlidir. Keza mitralyözlerle gereksiz cephane sarfiyatı yapılmaması son derece önem verilen bir konudur.)

XIII. Mitralyöz bölüğünü teşkil eden neferler, onbaşı, çavuş, mülazım, yüzbaşı, kolağası ile kumandan ve müfettiş dâhili kanunname-i hümayunda ait oldukları rütbelere göre vazifelidirler.

XIV. Kumandan ve müfettiş makamında mülazım rütbesinde bir yaver bir kâtip ve 2 nefer çavuş bulunur.

XV. Piyade livalarında bulunan hayvanları tedavi etmek için birer baytar zabiti tayin olunur. Bu baytar zabiti ayrıca fırka refakatinde

bulunan mitralyöz bölüklerindeki hayvanların sağlıklı olarak yaşaya bilmesi için tedbir alır.

XVI. Mitralyöz takım ve bölüklerindeki hayvanların korunması için bölüğün bulunduğu mahalde ahırlar ayrılmıştır. Bu hayvanların düzgün bir şekilde bakıldıklarının teftişi mitralyöz zabıt ve kumandanları tarafından yapılır. Gerekli hallerde müfettişlerde bu görevi yerine getirirler. (Mitralyöz ve cephanesinin cepheye taşınması için mekkare sistemin kullanılması hayvanların önemini oldukça artırmıştır. Bu yüzden iyi bakılmaları, iyi beslenmeleri bölüğün selameti için oldukça önemlidir.)

XVII. Hayvanların nal ve mıhlarına dikkat etmek ve nallamak için birer nalbant neferi bölüklere tahsis edilmiştir.

XVIII. Bu nizamnamenin icrasına ordu müşir ve kumandanları memur edilmiştir¹⁸⁶.

Genelde bir makinalı tüfek bölüğü için 1 tüfekbaşı ve 5 numara efradı tahsis edilir. Fazlası ihtiyatı teşkil eder. Bölükte mevcut olan mesaha aletinin büyüklüğüne göre 1 veya 2 nefer mesahacı olarak tayin olunabildiği gibi bölük kumandanıyla takım zabıtları içinde birer emir neferi verilir¹⁸⁷.

1 numaralı nefer: Tüfeği idare eder. Yani doldurmak, boşaltmak, nişan almak vb. vazifeleri yerine getirir. Ayrıca tüfeklerin doldurulduğunu veya boşaltıldığını tüfekbaşıya haber verir.

2 numaralı nefer: Bu nefer tüfeği indirmek, bindirmek, mevziye sokmak ve tüfeği emr olunan nişan vaziyetine getirmekle yükümlüdür. Namlu değiştirmek hususunda nişancı neferin yardımcısı olup tüfek doldurulacağı veya boşaltılacağı zaman fişek şeritlerini sürgüye geçirmek veya sürgüden çıkararak sandığa yerleştirmekle vazifelidir. Ateş esnasında şeritteki fişekler tamamıyla atılır atılmaz derhâl “Şerit tamam!” diye nişancıya haber verir ve yeniden bir şerit çıkararak hazır tutar. Ateş esnasında tamamıyla süngü hizasında ve münasip surette tutarak fişeklerin düzenli olarak sürgüye girmelerine dikkat eder. Sıramalarla ilerleneceği vakit

¹⁸⁶ BOA. **Y.MTV**. Nr.309/99. (13 Rebiü'l-Ahir 1326/15 Mayıs 1908)

¹⁸⁷ Mehmet Arif, **Makinalı Tüfek**, İstanbul, Matbaa-i Harbiye, 1327, s. 24.

yanındaki fazla cephane sandıklarını gerideki 3 ve 4 numaralı neferlerin tekrar almaları için kolaylık sağlar ve ateş arası esnasında namlu kovanına su koyma (su kabını numara 3'ten alır) vazifesini yerine getirir¹⁸⁸.

3 numaralı nefer: Hareket esnasında cephane taşımakla ve mevziye dâhil olduğunda elindeki cephane sandıklarını 2 numaranın yanına bıraktıktan sonra nişancının sol gerisinde yere yatarak takım kumandanıyla irtibatının muhafazasına ve alacağı her emir ve işareti nişancıya ve tüfekbaşıya iletmekle görevlidir¹⁸⁹.

4 Numaralı nefer: Gerek numara 3 tarafından bırakılmış gerekse beraber taşımış olduğu cephane sandıklarını numara 2'nin önüne koyduktan sonra nişancının soluna geçerek marpuç için çukur kazar ve üzerini kum veya toprakla örter. Şayet su buharı fazla çıkacak olursa bir miktarda su ilave eder. Buna müteakip mümkünse tüfek yanındaki korunaklı bir yere veya 3, 5 adım sağ geriye giderek geriye gözler. Geriden getirilecek ihtiyat cephane ve malzemesinin mevziye sokulması veya özel bir emirle geriden su ve cephane getirilmesi yine 4 numaralı neferin görevidir¹⁹⁰.

Tüfekbaşı: Hareket sırasında su kabını ve marpucu taşımaya ve sıçramalarla ilerlendiği zaman kızağın sol ön ayağından sağ eliyle tutarak koşmak için 1 ve 2 numaralı neferlere yardıma hazır olup ateş edileceği zaman tüfek için munasip bir mevki seçer. En müsait nişan vaziyetini tayin eder, tüfeği doldurtur, nişangâhı tanzim ettirir, emr olunan hedefi nişancıya gösterir ve hedefin ateş altına alınacak kısmını belirttikten sonra ateşin tesiratını ve düşmanın halini daimi surette gözleyerek hedefi mermi düşümüne¹⁹¹ dâhil eder. Ateş fasılları esnasında tüfek kısımlarını muayene ile mekanizma heyetine yağlatır. Yeniden su doldurtmak ve cephane sarfiyatını hesaplayarak takım kumandanına haber vermek yine onun sorumluluğundadır¹⁹².

Takım Kumandanı: Bölük kumandanı mümkünse görülebilecek surette her 2 tüfeğin gerisinde mevkiini seçer. Her 2 tüfeği için ateş hattını belirler ve tüfekbaşılara

¹⁸⁸ Mehmet Arif, **a.g.e.**, s. 24-25.

¹⁸⁹ Mehmet Arif, **a.g.e.**, s. 25

¹⁹⁰ **A.e.**, s. 26.

¹⁹¹ Bir merminin silah ile hedefarasındaki uçuşu esnasında yerçekimi tesiriyle normal olarak alçalması. (**İngilizce-Türkçe Askeri Terimler Sözlüğü**, s.74)

¹⁹² Mehmet Arif, **a.g.e.**, s. 27.

gösterir. Nişangâhı tayin ve hedefi düzgünce saptadıktan sonra hangi kısmın ateş altına alınabileceğini ve ateşin çeşidini icabında kerte adedini belirler ve bölük kumandanı tarafından yetki verildiği takdirde ateşin başlamasını emr eder. Takım ateşini idare ve tesirlerini gözleyerek takıma ait hedef kısımlarından hiçbir parçanın ateşsiz ve tesirsiz kalmamasına dikkat eder ve şayet arazinin durumu tüfeklerin ateş icra etmelerine mani olursa bölük kumandanına malumat vererek diğer takımla beraber ateş ettirir. Düşman tarafından meydana gelecek her türlü değişiklikten istifade etmekle beraber bölük kumandanını da haberdar eyler. Ayrıca tüfeklerden birisinin kumanda şartlarına uygun bir şekilde hareket etmediğine şahit olursa hemen müdahale eder. Özellikle piyadelerle müşterek taarruzlarda piyadelerle irtibat kurup bütünleşik harekâta gayret ederek civar piyadelerin kolaylıkla ilerlemelerine yardımcı olur. Ateşle himaye ve cephanenin düzgün şekilde kullanılmasına dikkat etmekle beraber sık sık cephane sarfiyatını bölük kumandanına haber verir. Şayet takımıyla müstakil bulunursa bizzat cephane ikmaline gayret eder¹⁹³.

Bölük Kumandanı: Bağlı bulunduğu kıta veya mensup olduğu müfreze kumandanından gereken emir ve talimatı aldıktan sonra bölüğü tamamen mi veya takımları teker teker mi kullanmasının gerekeceğini takdir eder ve ona göre her takımın vazifesini belirler. Bütün bölükle işe girecekse ateş mevziini seçer ve takımların muntaka sınırlarını, hedeflerini tayin eder. Ateşin çeşidini belirler ve başlamasını emr eder. Takımların düzgünce nişangâhını ayarlamaları için mesafelerin süratle ölçülmesini veya düzgün takdir edilmesine gayret eder. Daha tüfekler yere indirilirken hayvanların ve cephane takımının nerelerde kalmaları veya hangi istikamette hareket eylemeleri lazım geleceğini söyler. Cephane ikmalinden en ziyade bölük kumandanı mesul olduğundan takım kumandanlarından alacağı cephane sarfiyat miktarı raporuna göre cephaneye lüzum olup olmadığını mülâhaza eder ve buna göre cephane takımı kumandanına bir küçük zabıt gerekli emir ve talimatı gönderir. Bölük müfreze kumandanından aldığı talimata göre vazifeyi yerine getirmeye mecbur ise de tabiiyce daha ziyade öneme sahip hedefleri ateş altına almak ve münasip fırsatlardan

¹⁹³ Mehmet Arif, **a.g.e.**, s. 28-29.

yararlanmak hususunda bölük kumandanı hatta takım kumandanları bile asla hareket etmezler¹⁹⁴.

Gerek bu hedeflerin tertibi ve gerekse düşmanı gösterecek olan fazla efradın sevk ve idaresi için bir çavuş tahsis kılınır. Çavuş bölük kumandanından alacağı talimat üzerine gerektiği kadar flama ve hedef levhalarını birlikte kullanır ve icabında fazla hayvanlardan dahi istifade ederek talim zamanından evvel hareket eder. Mesafeleri ölçtürür, hedefleri tertip eder ve hazırlar. Hedefleri idare edecek efrada gerekli talimatı verdikten sonra bölük kumandanın gelişine göre veya emr olunan mevkide bölük kumandanına alınan tertibat hakkında malumat verir¹⁹⁵.

Bölüklerdeki mülazımlar ile küçük zabitan ve efradın atış hususundaki talim ve terbiyelerinden bölük kumandanı mesuldür. Efradın atış icrasında amaca uygun bir şekilde talim ve terbiye edilmeleri için en mühim vasıta endaht muallimlerinin işinin ehli ve gayretli olmasıdır. Bu sebeple zabitan, küçük zabitan silahı tamamıyla tanımakla beraber atış usulünü bizzat göstermeye ve bu konuda ortaya çıkması muhtemel sorunları halletmeye muktedir olmalıdır. Her zabıt ve küçük zabıt ateş muharebesinde kendi rütbesine ait olan vazifeleri tam olarak bilir. Düzgün bir şekilde icra ve infaz kabiliyetinden başka muharebedeki ateş hizmetlerine dair neferin talim ve terbiyesi için bölük kumandasına yardım edecek şekilde eğitim alır. Makinalı tüfek bölüklerinin bağlı bulundukları kumandan, bölük kumandanına verilmiş olan yetkilere tamamıyla uymakla beraber hizmet endahtının genel surette aşama aşama gelişmesini de sağlamaya çalışır¹⁹⁶.

Makinalı tüfek neferleri eğitimi, piyade talim ve terbiyesi dâhil olarak 9 hafta, tüfekbaşıları ve tüfekçi ustaları için 4 hafta, zabıtlar için 4 veya 6 haftadır. Efrat genç, kuvvetli ve kabiliyetli kimselerden seçilir. Zabıtların makinalı tüfek malzemesinin idaresini bilmesi ve üstlendiği vazifeye uygun kabiliyete sahip olması gerekir. Efrada verilecek dersler kısa olan talim ve terbiye zamanlarında özellikle uygulamalı olarak verilir. Dersler nişancıya kendi silahı hakkında ayrıntılı malumat verir ve düşman

¹⁹⁴ A.e, s. 29-30.

¹⁹⁵ A.e, s. 31-32.

¹⁹⁶ **Makinalı Tüfek Bölüklerine Mahsus Endaht Nizamnamesi**, İstanbul, Matbaa-i Askeriye, 1325,s. 9-10.

ordusunun muhtelif sistem makinalı tüfeklerini tanıtır. Derslerin gayesi silaha tamamıyla hâkim olmaktır. Malzemenin düzgünce muhafazası, yakın muharebe vasıtalarının kullanılma usulleri ve icra edilen hücumlara karşı yapılması gerekenler mitralyöz bölüğü efradına verilecek derslerin ana konusunu teşkil eder¹⁹⁷.

Mitralyöz bölüğü neferleri aşamalı olarak talim ve terbiye görür. Talim ve terbiye hususunda neferin bireysel özelliklerini ve idrak kabiliyetini göz önünde bulundurmakla beraber her bir harekette usul ve mevzuata riayet edilmesi önemlidir. Muallim atış esnasında silahta meydana gelen gelişmeleri ayrıntıya girmeksizin uygun bir şekilde anlatır. Nişan tertibatı ve nişan alma dersleri alındıktan sonra hazırlık talimlerine başlanır. Bununla aynı zamanda hedeflerin çeşit ve nişan noktasının seçilmesi ve silahın kundağı izah edilir. Bunu takip eden nişan alma derslerinde nefere silahın kullanılması, dolduruş ve tetik düşürmek öğretilir. Daha sonra yere yatarak diz çökerek ve oturarak alınan nişan vaziyetlerinin tarif ve talimine geçilir. Manevra fişegiyle ateş, muharebe fişegiyle ateş için hazırlık talimlerinin nihayetini teşkil eder. Nişan vaziyetlerinde tecrübe ve maharet kazanıldığı takdirde muharebe fişegiyle ateşe başlanır¹⁹⁸.

Mitralyöz bölüğüne bağlı neferlerin gerek makinalı tüfeği tam olarak tanıyıp iyi ateş etmelerini sağlamak ve gerekse de muharebede etkin bir şekilde kullanmalarına imkân vermek için çeşitli atış türleri vardır. Fakat bunlardan esas önemli olanları ders, imtihan ve muharebe atışlarıdır.

Ders ateşi ateş hususunda zabitan, küçük zabitan ve efradın mümkün olduğu kadar tecrübe sahibi olmalarını bu yeteneklerini muhafaza etmelerini, makinalı tüfeği genel nişan vaziyetlerinde ve çeşitli ateşlerde kullanabilmelerini sağlar. Daha genel anlamda ders ateşi muharebe ateşi için bir hazırlıktan ibarettir. Endaht senesi bir senenin teşrin-i evvelinin (ekim) 1'inde başlayıp müteakip senenin eylülünün 30'unda sona erer. Endaht senesine bir sonraki senenin tarihi verilir. Ders ateşine tüm zabitan,

¹⁹⁷ **Makinalı Tüfenk Kıtaatının Tecarib-i Harbiyeye İstinaden ve Bi'l-Hassa Makinalı Tüfenk Malzemesinin Suret-i İstimali Nokta-i Nazarından Talim ve Terbiyesi Hakkında Mütalaat**, İstanbul, Matbaa-i Askeriye, 1333, s.4- 5.

¹⁹⁸ **Makinalı Tüfek Bölüklerine Mahsus Endaht Nizamnamesi**, s. 10-12.

küçük zabitan ve avcılar katılır. Bir görev nedeniyle bölüğünde bulunmayan efrat¹⁹⁹ doğal olarak ateşten muaftır. Her avcı, endaht senesi esnasında kendi sınıfına ait genel vazifeleri hiç olmazsa bir defa yerine getirmekle mükelleftir. Ders ateşlerinde elbise setre, fişeklik, palaska ve dürbünden ibarettir²⁰⁰.

Hafif makinalı tüfek bölüklerinde, en geç 3. sene hizmete dâhil oluncaya kadar piyade bölükleri avcılarının hafif makinalı tüfek avcısı olarak talim ve terbiye edilmiş olmaları gerekir. Daha önceki senelerden kalan neferlerin talim ve terbiyesi kademeli olarak ikmal ve telafi edilir. Ders atışı vazifeleri öncelikle manevra fişeğiyle talim edilir. Her hafif makinalı tüfek için en az dört nefer hesabıyla birçok avcı, nişancı neferi olarak yetiştirilir. Piyade ve istihkâm sınıflarında ateş edenler; küçük zabitan, her hafif makinalı tüfek için 8 nefer ve her hafif makinalı tüfekte talim ve terbiye gören avcılardır²⁰¹.

Muharebe usulü ateş genellikle endaht talimlerinin asıl maksadını teşkil ettiğinden en mühim olan kısımdır. Bu tür endahtla zabitan, küçük zabitan ve avcılar atış yeteneklerini geliştirebilecekleri gibi muharebeye dair talim ve terbiye kurallarını olabildiğince gerçeğe yakın bir şekilde mevzide tatbik etme imkânı yakalar²⁰².

Muharebe usulü ateş münferit makinalı tüfekle ateş, takımla ateş ve bölükle ateş kısımlarından meydana gelir. Münferit makinalı tüfek ve takımla ateş bölük dâhilinde yani bölük kumandanı emri altında icra edilir. Bölükle ateş ise bölüğün bağlı olduğu kumandanlık tarafından tayin edilir. Muharebe usulü ateş için ayrılan 50.000 fişekten yaklaşık olarak 18.600'ü münferit makinalı tüfekle atışa ve yaklaşık 20.000'i dahi mülahızım-ı evvel ve sanilerin kumandası altında takım ve bölük ateşine ve geri kalanı yüzbaşının kumandasında bölük ile ateşe mahsustur²⁰³.

¹⁹⁹ Demirci, nalbant, tüfekçi ustası ve muavini, boruzanlar ve zabitan hademesi endahta iştirak etmezler.

²⁰⁰ **Makinalı Tüfek Bölüklerine Mahsus Endaht Nizamnamesi**, s. 26-28

²⁰¹ **Tüfenk, Filinta, Hafif Makinalı Tüfenk, 08 Modeli Tabanca, 18 Modeli Makinalı Tabanca Endaht Talimnamesi**, Mütercim: Kaymakam Hamdi Mustafa, Dersaadet, Matbaa-i Askeriye, 1339, s. 276-278.

²⁰² **Makinalı Tüfek Bölüklerine Mahsus Endaht Nizamnamesi**, s. 44.

²⁰³ **A.e.**, s. 45.

Daima bir zabitan emri altında icra edilmesi gereken muharebe usulü ateşe iştirak edecekler şunlardır:

- Avcı olarak (numara 2, 3, 4) ders atışını icra edecek efrat
- Tevcih nişancısı olarak (numara 1) bu hususta seçilen tüm efrat, muharebe usulü ateşte oldukça kabiliyetli olan nişancı neferleriyle aynı seviyede talim ve terbiye görmelerine gayret edilir. Bir günde birden fazla hedefe veya aynı hedefe birçok kere ateş edilecekse her defasında nişancı neferleri değiştirilir.
- Tüfekbaşı olarak evvelki sene neferlerinden uygun olanlar ile küçük zabitan ve onbaşı icraya vazifelidir. Atış esnasında makinalı tüfeğe ait görevler ile birlikte mermi isabetlerinin tarassut etmeyi öğretmek önemlidir.
- Takım kumandanı olarak mülazım-ı evvel ve sanilerle kıdemli küçük zabitler katılır.
- Bölük kumandanı olarak bölük kumandanı ile mülazım-ı evvel ve saniler vazifelerini yerine getirirler.
- Vazifeleri olmayan zabitan ve küçük zabitan ile avcılar seyirci olarak muharebe usulü ateşte mevcut bulunurlar²⁰⁴.

Hafif makinalı tüfeklerde muharebe ateşi, münferiden muharebe ateşi ve manga ile muharebe ateşinden ibarettir. Münferiden muharebe ateşinin vazifelerini yerine getirecek olanlar hafif makinalı tüfek küçük zabitler ve efradı ile hafif makinalı tüfekte yeniden talim ve terbiye edilecek avcılardır²⁰⁵.

Makinalı tüfek avcılarının muharebe gereksinimlerine uygun bir surette talim ve terbiyesi münferiden muharebe ateşine hazırlığı meydana getirir. Talim ve terbiye ile her bir nişancı tüfek kumandanı ile 3 numaralı avcının yardımı olmaksızın dahi tek başına etkili ateş edecek dereceye getirilir. Münferiden muharebe ateşine ancak tüfeğe ait ikinci endaht sınıfının görevlerini yerine getirdikten ve hafif makinalı tüfeğe ait

²⁰⁴ A.e, s. 45-47.

²⁰⁵ Tüfenk, Filinta, Hafif Makinalı Tüfenk, 08 Modeli Tabanca, 18 Modeli Makinalı Tabanca Endaht Talimnamesi, s. 287-289.

ikinci endaht sınıfının ders endahtı vazifelerini bitirdikten sonra başlamak uygundur²⁰⁶.

Manga ile muharebe atışında ateş açılması normalde makinalı tüfek manga kumandanının sorumluluğundadır. Manga kumandanı mümkün olduğu sürece ateşin idaresini, özellikle tabiye cihetiyle, elde bulundurmak için icap ederse yetkisini kullanmaya mecburdur. İmtihan endahtı ise her sene arazi üzerinde icra edilir. Bunun amacı büyük kumandanların bölüğün muharebe usulü ateşteki talim ve terbiyelerini mümkün mertebe savaş şartlarına benzer vaziyette teftiş ve takdir etmelerine olanak sağlamasıdır. Bir teftiştten ibaret olan imtihan ateşi müfettişler tarafından icra edilir. İmtihan icra eden amir tarafından kumandanına takdim edilmek amacıyla bir rapor düzenlenip endaht raporunu konulur. Bu raporda her bölüğün muharebe usulü ateşteki talim ve terbiyesi hakkında değerlendirmeler bulunur. Hafif makinalı tüfeklerde ise münferiden imtihan ateşine yalnız kendi mürettebatı iştirak eder²⁰⁷.

İcra edilen bu ateşlerin ardından neferlerin atış isabetleri, kullanılan cephane vb. gibi kayıtlar tutulur. Bu kayıtlar; endaht defterleri, endaht raporları, cep endaht defterleri ve bölük endaht defterleridir. Bölük endaht defterlerinin başında zabitan ile küçük zabitan ve efradın alfabe sırasına göre düzenlenmiş sınıf sınıf isimleri ve yerine getirdikleri vazifeleri gösteren bir fihrist mevcuttur. Fihrist atış günlerini ve bu günlerde sarf edilen cephane miktarlarına ait bilgiler içerir. Devamında ders ateşleri ve muharebe ateşlerine mahsus endaht cetvelleri vardır. Bölük endaht raporları endaht defterinin son kısmını oluşturur. Bölüklerin endaht defterleri her sene yenilenip bölük kumandanı tarafından yaprak adedi açıklanır. Büyük rütbeli komutanlar endaht defterlerini inceleyerek talim ve terbiyenin derecesini ve bölüğün hangi endaht talimiyle meşgul olduğunu anlarlar. Cep endaht defterleri makinalı tüfeğin numarası, mermi isabeti, ders endahtı için endaht sınıflarının vazifelerini belirtir. Ayrıca avcı kordonları ve nişan mükâfatlarını içerir. Cep endaht defteri daima nefer nezdinde kalır, endaht sırasında mermileri kaydetmek için yazıcıya teslim edilir ve talimnameden ayrılmadan evvel nefere iade edilir. Makinalı tüfek bölükleri her sene ekimin 15'inde bağlı oldukları makama endaht raporlarını takdim ederler. Bu raporlara bölük

²⁰⁶ A.e, s. 291.

²⁰⁷ A.e, s. 294; **Makinalı Tüfek Bölüklerine Mahsus Endaht Nizamnamesi**, s. 59-60.

muharebe endahtıyla imtihan endahtı raporları dahi eklenir. Bu makamdan raporlar müfettişliğe gönderilir²⁰⁸.

Bölük endaht defterlerinin hafif makinalı tüfek endahtına mahsus kısmıyla endaht cüzdanı yazılı şartlara uygun olarak not tutulur. Bu defterin baş kısmında, hafif makinalı tüfek vazifelerini yerine getirecek yüzbaşı, mülazım-ı evvel ve mülazım-ı sanilerin sınıf sınıf alfabetik olarak düzenlenmiş bir cetveli vardır. Endaht listeleri isimler cetvelindeki sıra ile düzenlenir²⁰⁹.

Bu dönemde orduların çoğu benzer şekilde birbirine yakın tarihlerde teşkilatlanmaya başlamışlardır. Avusturya Ordusu 1909 yılında her piyade ve avcı alayına 2 adet Schwarbloze makinalı tüfeğinden ibaret birer müfreze vermeye başlamıştır. Makinalı tüfeğin bir piyade silahı olduğunu anlayan Ruslar artık bu silahı topçu olarak düşünmekten vazgeçmişlerdir. Ve bu anlayışa göre makinalı tüfek teşkilatlarını oluşturmuşlardır. Rusya her piyade alayı ile her redif piyade alayından ve her müstakil avcı taburuna 4 makinalı tüfekten ibaret birer makinalı tüfek müfrezesi tahsis etmiştir. Makinalı tüfek bölükleri, fırka erkân-ı harbiye reisinin emri altında yer almıştır. Rus makinalı tüfek arabası toparlak ve kundaktan ibarettir. Ruslar kendi arabasını kullanmak için ayırır ve her iki parçası 2 tekerlekli araba olarak 2 atla koşar²¹⁰.

Her piyade alayı için 6 tüfekli bir makinalı tüfek bölüğünü Almanya herkesten önce oluşturmuştu. Makinalı tüfekler bir kısmı numara neferlerinin oturma yerleriyle beraber epeyce ağır 2 atlı araba üzerinde nakil olunur. Fransa'da mekkariler üzerinde nakil tertibatı ile her tabur için 2 makinalı tüfek görürüz. Ordunun büyük bir kısmında her takıma 4 atlı bir cephe arabası ayrılmıştır. Kalan diğer kısmında cephe arabası yerine hususi 6 mekkari bulunur. İtalya'da 3 çeşit makinalı tüfek denenmiştir. Bunlardan birincisi İtalyan Ordusu'nda Yüzbaşı Ravelli tarafından icat olunan fiat modeli, ikincisi Maxim, üçüncüsü ise İtalya Topçuluk Dairesi mütehassıslarından

²⁰⁸ A.e, s. 66-69.

²⁰⁹ Tüfenk, Filinta, Hafif Makinalı Tüfenk, 08 Modeli Tabanca, 18 Modeli Makinalı Tabanca Endaht Talimnamesi, s. 311.

²¹⁰ Binbaşı von Merckats, a.g.e, s. 34-35; Mecmua-ı Fünun-u Askeri, İstanbul, Matbaa-ı Askeriye, Kanun-u Evvel 1327, s. 419, 423.

Giuseppa Perina modelidir. Tecrübeler neticesinde Maxim'in değeri takdir edilmiş ve bu silahta karar kılınmıştır. İtalyan Ordusu'nda kurulan Maxim makinalı tüfek müfrezesi 2 tüfek ile 28 mekkare hayvanından meydana gelmiştir. Tüfeklerde kalkan yoktur. Makinalı tüfek tabur kumandanının emri üzerine ve piyade ile daimi irtibatla bulunmak suretiyle kullanılır²¹¹.

Bulgaristan 1908'de ordusu için ağır makinalı tüfek olarak Maxim'i seçti. 1908 yazında Almanya'dan ithal ettiği 144 makinalı tüfeği 4'er 4'er 36 piyade alayına taksim etti. Tüfek çapını 8 mm olarak belirleyen Bulgar Prensliği 1908 yazında Almanya'dan sipariş ettiği makinalı tüfeklerden 50 tanesinin eline ulaşması sonrası bu silahların temizlenmesi, ihtiyati parçalarının birleştirilmesi ve tabiye açısından kullanımını öğretmek üzere geçici bir eğitim yeri açmaya karar vermiştir. Osmanlı Devleti de Harbiye Nezareti'nin emriyle 8 mm çapındaki mitralyözlerin kullanım ve özelliklerini öğrenmek üzere Sofya'ya her alaydan birkaç yüzbaşı ve mülazımla tüfekçinin gönderilmesine karar vermiştir. Bu dönemde makinalı tüfek bölükleri mevcudu iki zabıt, dört küçük zabıt, yirmi nefer, on iki bargir ve iki tüfekten ibaret olup harpte dört tüfeğe yükseltilmesi planlanmıştır. 1909 ilkbaharında her piyade alayında bir makinalı tüfek takımı mevcuttu. Bu takım bir yüzbaşının emri altında bulunmaktaydı. Yüzbaşının maiyetinde bir mülazım-ı evvel ile mülazım-ı sani bulunmaktaydı. 1913'te bu silahların toplam mevcudunu 232'ye çıkartmışlardır²¹².

Japonya daha çok Hotchkiss makinalı tüfeğini tercih etmiştir. Bu tüfek mekkare hayvanatı ile nakil olunur. Namluda su muhafazası yoktur. Kalkan kullanmamışlardır. Onun yerine kum torbaları yerleştirilmiştir. Kum torbaları Osmanlı Ordusu'nda da kullanılmıştır. Örneğin Başkumandanlık Vekaleti özellikle 4. Ordu bölgesinde kullanılmak üzere 2 milyon kum torbası sipariş etmiştir. Japonların piyade makinalı tüfek bölümünün her biri 2 tüfekli 3 takımdan (24 bargirli 6 makinalı tüfek) meydana gelir. Bunlardan 6 tüfek mekkaresi ile 6 cephane mekkaresi birinci, mütebaki

²¹¹ A.e, s. 426; Binbaşı von Merckats, a.g.e, s. 34.

²¹² **Mecmua-ı Fünun-u Askeri**, Matbaa-ı Askeriye, İstanbul, Kanun-u Evvel 1327, s. 429-430; Philip S. Jowett, **Balkan Harpleri'nde Ordular 1912-1913**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2012, s. 43; Richard C. Hall, **Balkan Savaşları 1912-1913**, çev. M. Tanju Akad, İstanbul, Homer Kitabevi, 2003, s. 22; BOA, **A. MTZ (04)**, Nr. 167/67. (17 Cemaziye'l-Evvel 1326/16 Haziran 1908); BOA, **A. MTZ (04)**, Nr. 167/74. (18 Cemaziye'l-Evvel 1326/17 Haziran 1908)

12 mekkarede ikinci kademeyi teşkil eder. Mülazım-ı evvel bu bölüklerin kumandasını elinde bulundurur ve her zaman mensup olduğu piyade ile irtibatta bulunmaya gayret eder²¹³.

Birinci Dünya Harbine her alaya dörder tüfekli 1 ağır makinalı tüfek bölüğü vererek başlayan Osmanlı Devleti savaş sırasında bu sayıyı artırmak durumunda kalmıştır. Osmanlı ordusunu buna zorlayan en önemli etken İngiltere, Fransa, Rusya ve İtalya gibi sanayileşmiş devletler ile cepheye karşı karşıya gelmiş olmasıydı. Daha fazla ateş kuvveti için daha fazla makinalı tüfeğe talep olunması savaşan orduların teşkilatlarında makinalı tüfek bölüklerini arttırmalarına neden olmuştur.

Alman ordusu makinalı tüfeğin potansiyelinin fark edilmesinde rakiplerinden daha ileri görüşlüydü. Almanlar 1902'e kadar her tabur için 6 makinalı tüfeği minimum sınır olarak kararlaştırmıştı. Hatta savaşın başında süvari tümenine bağlı 11 ayrı makinalı tüfek bölüğü vardı.²¹⁴ Ağustos 1914'te 8000-12000 arasında makinalı tüfeğe sahipti²¹⁵. Bunun 4402 tanesi MG08'di²¹⁶. Ayrıca Almanlar makinalı tüfeklerini tripod veya küçük elle çekilen tekerlekli arabaların üzerine montaladılar. Makinalı tüfeği piyade taburlarını desteklemek için kullanarak düşmana korunaklı noktalardan ateş ettiler ve saldırıyı yoğunlaştırdılar. Bu yaklaşımın etkisi, Alman ordusu Aisne Nehrine ulaştığı ve yüzünü Fransız ve İngiliz Kuvvetlerine döndüğü zaman ilk defa kendini gösterdi. Bu noktadan sonra, makinalı tüfeğin işlevi savaşın doğal akışı nedeniyle sınırlı kaldı. Fakat Almanlar siper kazdılar ve geniş bir hatta makinalı tüfek yuvaları kurdular. Bu savunma hattını yaramayacak olan müttefiklerinde Almanlar gibi siper kazmaktan başka çareleri kalmadı. Batı Cephesi'ndeki 2 siper hattı 4 yıl boyunca neredeyse aynı noktada çakılı kaldı²¹⁷. 1915 yılında her alay, 3 (bazen 4) makinalı tüfekli birliklere sahipti. Bazıları gelişigüzel tarzda da olsa savaş ilerledikçe bu sayı arttı ve böylece 1916 yılının sonunda bazı birlikler her tabura 6, bazıları 25 makinalı tüfeğe sahipti. 1917 yılının sonunda piyasaya çıkan MG 08/15 hafif makinalı

²¹³ Yılmaz, **a.g.e**, s. 198; **Mecmua-ı Fünun-u Askeri**, İstanbul, Matbaa-ı Askeriye, Kanun-u Evvel 1327, s. 432-433.

²¹⁴ Ellis, **a.g.e**, s.116.

²¹⁵ Willbanks, **a.g.e**, s.66.

²¹⁶ Pegler, **a.g.e**, s.29.

²¹⁷ Willbanks, **a.g.e**, s.66.

tüfeği her piyade bölüğüne 3 ekstra silah sağladı²¹⁸. Savaşın sonunda 100.000'den fazla makinalı tüfeğe sahiptiler.²¹⁹

İngiltere düzenli ordusunda Maxim mitralyözünü, milis ordusu ve sömürgelerinde ise farklı sistemleri kabul etti. Tüfekler başlangıçta sırf bazı kıtaata, tabur topçusu mevkiinde taksim edilmişlerdi. Her biri 6 tüfekten ibaret olan müstakil makinalı tüfek müfrezelerini ise ilk defa Sudan Harbi'nde kullanmışlardır. Daha sonra her piyade taburuna 2 makinalı tüfekten oluşan 1 takım tahsis etmiştir. 2 bargirle çekilen arabalar üzerine tüfek ve sehpa kundağı ile bir miktar cephane nakl olunur. Cephane 2 koşulu cephane arabası üzerinde arkadan takip eder. Makinalı tüfek bölükleri numara neferleri, bir küçük zabıt ve 15 neferden meydana gelir. Aynı teşkilat atlı piyade arabalarında da vardır. Burada arabalar 4 koşumlu, bundan başka tüfek ve cephanenin mekkare bargirleri üzerinde nakli için 6 mekkare eyeri mevcuttur. Bunlarda bir zabıt, bir baş çavuş ve 23 nefer ile 16 binek ve koşum bargirleri mevcuttur²²⁰.

4 Ağustos 1914'te Büyük Britanya Almanya'ya savaş ilan ettiği zaman bütün makinalı tüfeği sadece 1846 Maxim ve 111 Vickers'tı. Başta, gelecek çatışmanın geniş çaplı makinalı tüfek tedariki gerektirdiğini ön göremeyen İngilizler savaşın kısa, hızlı bir çatışma, çoğunlukla da süvarilerin çarpışacakları bir şekilde olacağına inanmışlardır²²¹. İngilizler savaşa her tabura sadece 2 makinalı tüfek tahsis ederek girdi. Lord Kitchener her tabur için gerekli makinalı tüfek sayısını 2 olarak saptadığı zaman Lloyd George, Geddes'e "*O sayının karesini bulun, onu iki ile çarpın ve elde edeceğiniz rakamı da iki misline çıkarın*" diyerek bu silaha ihtiyacın ne kadar büyük olduğunu vurgulamıştır. Aynı bir makinalı tüfek takımı kurulması için emir 22 Ekim 1915'de verildi. Birkaç ay sonra çeşitli tümenlerdeki ağır makinalı tüfek takımları yeni teşkilatta bölükler olarak yeniden tanımlandı. Kasım 1918'de teşkilat 6432 subay olmak üzere 124.920 kişiyle tamamlandı. Aynı zamanda, taburlar eksik olan Vickers makinalı tüfeklerinin yerine hafif Lewis makinalı tüfekleriyle teçhiz edildi. 1915'in

²¹⁸ Pegler, **a.g.e.**, s.32.

²¹⁹ Willbanks, **a.g.e.**, s.66.

²²⁰ **Mecmua-ı Fünun-u Askeri**, İstanbul, Matbaa-ı Askeriye, Kanun-u Evvel 1327, s. 414-415.

²²¹ Pegler, **a.g.e.**, s.29.

sonunda her tabur için 4 silah tahsis edilmişti. Haziran 1916'da bu sayı 8'e yükseldi ve Temmuz'da 4 silahlı karargâh müfreze taburu da eklendi. Aralık'ta her 4 takım için bir ve 1918 yılında her 2 takım için bir Lewis silahı vardı. Süvari bile daha fazla otomatik tüfek ihtiyacına izin vermek zorunda kaldı²²².

Endüstrileşmiş devletlerin ordularında meydana gelen bu evrim Osmanlı ordusunda da kendini göstermiştir. Trablusgarp Savaşı başladığı sırada orada dörder tüfekli 2 makinalı tüfek takımı mevcuttu²²³. 13 Ağustos 1911 raporlarına göre Trablusgarp'taki toplam makinalı tüfek sayısı 8'dir. 26 Aralık 1911 günü Trablusgarp'taki orduyu ikmal etmek için Beğın adlı vapurla 1334 sandık cephane, 108 ton ağırlığında 1000 adet dağ topu mermisi, 800.000 mavzer mermisi ile 4 Maxim ve 3 Hotchkiss makinalı tüfeği gönderilmiştir. Aynı zamanda vapurda 4 makinalı tüfek eri de bulunmaktaydı. Fakat bu girişim İtalyan donanmasının Trablusgarp kıyılarını abluka altına alması nedeniyle başarısız olmuştur²²⁴. Savaş içerisinde Osmanlı kuvvetleri diğer silah, teçhizat ve cephane ihtiyaçları gibi makinalı tüfeklerini de İtalyanlardan ganimet olarak almış ve makinalı tüfek bölüğü sayısını artırmıştır.

Trablusgarp'taki subaylar urbanın eline geçmiş mitralyözleri satın alarak da makinalı tüfek eksikliğini kapatmaya çalışmışlardır. Osmanlı askeri ile birlikte İtalyanlara karşı savaşan urbanlar belki de ilk defa gördükleri bu makinalı tüfeğe darbiye adını vermişlerdir²²⁵. Urban ganimet olarak ele geçirdikleri cephaneyi de para karşılığında subaylara satmışlardır. Nuri Paşa anılarında " *Trablus'un İtalyanlar tarafından işgali sırasında bizim oradaki kuvvetlerimiz fazla seri ve telaşlı surette çekildiklerinden, yerliler oradaki silah cephane depolarını yağma etmişler ve bu suretle ellerine külliyetli miktarda makinalı tüfek fişegi geçirmişlerdir. Bu fişekler yüzer adet olarak müstakil kâğıt kutular içerisinde istif edilmiş bulunurlar. Makinalı tüfeklerle küçük çaplı mavzer aynı mermiyi attıklarından bilahare yerliler bu kutuları*

²²² Ellis, **a.g.e**, s.113; Harvey A. De Weerd, "Churchil, Lloyd George, Clemenceau: Sivillerin Ortaya Çıkışı", **Modern Stratejinin Yaratıcıları**, Derleyen: Edward Mead Earle, Çev: Demirhan Erdem, Çiğdem Erdem, Ankara, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi, 2003, s. 255; Pegler, **a.g.e**, s. 32.

²²³ Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, Osmanlı Devri, **Osmanlı-İtalyan Harbi (1911-1912)**, Ankara, Gnkur. Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Gnkur. Basımevi, 1981, s. 48-49.

²²⁴ **A.e**, s. 448.

²²⁵ Hardal Us, "**Trablusgarp: Derne savaşları**", Bitirme Tezi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, 1981, s.32.

*getirip Nuri'ye satmaya başlamışlardı. Çünkü yedi tüfeğin ikisi onda idi. Mütebaki tüfeklerde aynı veçhile pek mahdut kimselerde idi.”*²²⁶

Fakat Beğın Vapuru ile dört makinalı tüfek erinin gönderilmesi ve Mustafa Kemal'in Derne Komutanı olarak mitralyöz bölüklerine tercihen gönüllü olanların kaydedilmesine dair arzı bu bölük için nitelikli personel sıkıntısı çekildiğinin göstergesidir²²⁷.

Bu yüzden mitralyözleri kullanacak tecrübeli eleman yetiştirmek içinde bazı hazırlıklar yapılmıştır. Mustafa Kemal 22/23 Mayıs 1912'de Aynı Mansur Karargâhından yayınladığı günlük emirde mitralyöz bölüğü komutanlarına şu emirleri vermiştir: *“Mitralyöz bölüğü komutanı mitralyözün yeri ve savaşta kullanılma zamanı ile atışlarının cinsi ve etkisi hakkında gayet kısa bir not hazırlayacak ve bunun izahını da yapacaktır. Bir mitralyöz tüfeğini kolaylıkla ve esaslı şekilde tahrip için ne yapılması gerektiği notunu ilave edecektir. Mitralyöz komutanları kendilerinden istenilen bu notları en geç 5 gün içinde tamamlamış olacaklar.”*²²⁸ Emirden de anlaşılacağı üzere bölük neferlerine talim ve terbiye verilip silahın doktrine uygun bir şekilde kullanılmasının sağlanmaya çalışıldığı görülüyor.

Enver Paşa Trablusgarp günlüğünde ayrılmadan önce burada teşkil ettiği ve bıraktığı askeri yapılanmadan bahsetmiştir. Buna göre sabit ordu üç piyade alayından, piyade alayı üç taburdan; her bir bölük 150 savaşçı ve askerleri beslemek ve tıbbi tedavilerini sağlayacak 15 kadından meydana gelecekti. Bunlara 4 tüfekli 3 mitralyöz bölüğü ve 4 toplu 3 batarya verildiğinden bahsetmiştir. Yine yukarıda zikredildiği gibi yerlilerin eğitilmek için mitralyöz bölüklerine alındığını anlatmıştır. Savaş başladığında Trablusgarp'ta sadece 8 mitralyözün bulunduğu ve mitralyöz bölüğünün yeni teşkil edildiği düşünüldüğünde gelinen nokta oldukça etkileyicidir. Bu durum

²²⁶ Serpil Sürmeli, “Nuri Paşa'nın Trablusgarp Savaş Hatıraları”, Atatürk Dergisi, Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2012, s. 161.

²²⁷ Askeri Tarih Belgeleri Dergisi, “Kabilerlerden Topçu ve Mitralyöz Bölüklerine Tercihen Gönüllü Olanların Kaydedilmesine Dair Derne Komutanı Mustafa Kemal'in Arzı”, Cilt. 60, Sayı 126, s. 209-211.

²²⁸ Atatürk'ün Not Defterleri X, Ankara, Genel Kurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, 2009, s. 76.

Osmanlı kurmay subaylarının makinalı tüfeğin yeni savaş konseptinde ne kadar önemli bir yer tuttuğunu kavradıklarının önemli bir göstergesidir²²⁹.

Osmanlı Devleti'nin Balkan Savaşı öncesi toplam makinalı tüfek sayısı 388 olup bu da 97 bölüğe tekabül etmekteydi. Lakin yeni örgütte piyade, nişancı, süvari alaylarında birer ağır makinalı tüfek bulundurmak kararlaştırıldığından bunların ihtiyacını karşılamak için 179 ağır makinalı tüfeğe daha ihtiyaç vardı. Alayların tamamında makinalı tüfek bölüğü kurulmasının 1913-1914 yılları içerisinde gerçekleşmesi bekleniyordu. Ordunun mevcut makinalı tüfek bölükleri ordulara şu şekilde dağıtılmıştır²³⁰.

Tablo 1.3	
Birinci Orduya	31 Bölük
İkinci Orduya	34 Bölük
Üçüncü Orduya	17 Bölük
Dördüncü Orduya	3 Bölük
14. Kolorduya	3 Bölük
41. Asir Tümenine	2 Bölük
42. Trablusgarp Tümenine	2 Bölük
43. Hicaz Tümenine	3 Bölük
Özel Teşekküle (Fırka-i Malumeye)	4 Bölük

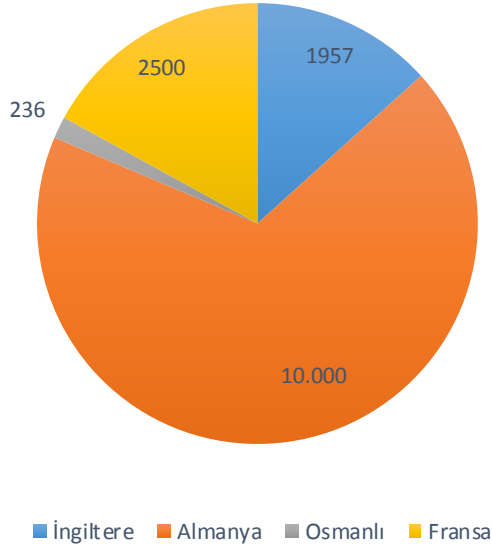
Balkan Savaşı'nda ağır bir yenilgiye uğrayan Osmanlı Devleti'nin makinalı tüfek durumu da kötüleşmiştir. 1914 yılında elde 236 makinalı tüfek vardı ve bunlardan çoğu hasarlı durumdaydı. Haliyle özellikle Avrupa ordularının envanterlerinde ki makinalı tüfek sayısını artırıp tümenlerine daha fazla makinalı tüfek bölüğü tahsis etme trendine Osmanlı ordusu ayak uyduramamış ve haliyle savaşa yine alaylarına dörder tüfekli bir ağır makinalı tüfek bölüğü tahsis ederek başlamıştır. Ki bu duruma rağmen yeterli sayıda bölük kurulamamıştır. (Savaşın başında Osmanlı

²²⁹ Enver Paşa'nın Trablusgarp Günlüğü, çev. Nurten Kutsal, İstanbul, Tarih ve Kuram Yayınları, 2015, s. 124-125.

²³⁰ Balkan Harbi (1912-1913), s. 137.

ordusu ile sanayileşmiş Avrupa ordularının durumu için grafik 1.4'e bakınız²³¹) Lakin 1915'te Almanya'nın Sırbistan'ı işgali ve Bulgaristan'ın savaşa girmesiyle kara bağlantısı sağlanmış ve sağlıklı bir ikmal hattı kurulmuştur. Bu sayede Birinci Dünya Savaşı'na her alaya dörder tüfekli bir ağır makinalı tüfek bölüğü vererek toplamda tümen bazında 12 makinalı tüfekle başlayan Osmanlı İmparatorluğu müttefiklerinden gelen makinalı tüfek sayısının artması sayesinde 1917 yılında bu sayıyı 36'ya çıkartmıştır. Savaş bittiğinde elinde 4.448 makinalı tüfeği bulunan Osmanlı Devleti savaşı her alaya 12 tümen bazında 36 makinalı tüfekle tamamlamıştır²³².

Grafik 1.5
1914 Yılı Orduların Mitralyöz Mevcudu

²³¹ Willbanks, **a.g.e**, s.66; Pegler, **a.g.e**, s.29; Ellis, **a.g.e**, s.113; **Birinci Dünya Harbi İdari Faaliyetler ve Lojistik**, s. 583.

²³² Edward J. Erickson, **I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı Ordusu: Çanakkale, Kutü'l-Amare, Gazze ve Megiddo Muarebeleri**, Çev: Kerim Bağrıaçık, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2009, s. 279-280; Edward J. Erickson, **Size Ölmeyi Emrediyorum**, s. 297; **Birinci Dünya Harbi İdari Faaliyetler ve Lojistik**, s. 583.

2.2.2. Süvari Mitralyöz Birliği'nin Kuruluşu

Süvari birliklerine mitralyöz verilmesinde Bulgar Ordusu'nun bu uygulamaya geçmesi etkili olmuştur. Bunun uygun olup olmadığı üzerinde tartışılmış ve nihayetinde uygulanmasına karar verilmiştir. Aynı Bulgarlar gibi süvari fırkalarına 6'şar adetli mitralyöz bölüğü tahsis edilmiştir. Bulgar Prensliğinin yüklü miktarda mitralyöz sipariş etmesi Osmanlı Devleti'ni de bu silahlardan satın almaya zorlamıştır. Çünkü 1907 yılının mayıs ayı itibariyle Bulgar Prensliğinin sipariş ettiği mitralyözlerin miktarı 300'e ulaşırken, Osmanlı Devleti'nin önceden Almanya'dan gelen 12, Fransa'dan satın alınan 70 ve Almanya'dan gelmekte olan 50 adet ile toplamda sadece 132 adet mitralyöz vardır. Bu yüzden mitralyöz sayısının en azından 400 adede ulaşmasını elzem görmüştür²³³.

Avusturya Ordusu süvaride mekkâre teşkilatını kabul etmişti. Yani her alayda 4 makinalı tüfekli bir kıta vardı. Bu teşkilat araba ile olan teşkilata nazaran daha yüksek miktarda ata ihtiyaç duymaktaydı. Rusya her muntazam süvari alayında 4 makinalı tüfekten ibaret birer makinalı tüfek müfrezesi bulundurmaktadır. Almanya'da her süvari fırkasında 6 tüfekli bir makinalı tüfek kıtası vardı. Arabalar 4 atlıydı ve numara efradı arabalar üzerinde oturuyordu²³⁴.

Fransa ordusunun süvaride makinalı tüfek teşkilatı her biri bir tüfekli 2 arabadan oluşan bir takımdan ibaretti. Süvariye ilhak olunan makinalı tüfek müfrezeleri 8 tüfekten ibarettir. Her livaya gerekirse her 2 alaya da taksim olunabilecek surette bir makinalı tüfek müfrezesi ilhak edilmiştir. Piyade ile süvariye ayrılan makinalı tüfek teşkilatları arasındaki fark tüfek miktarının değişik olmasından başka süvaride mekkâre hayvanatı süvariler tarafından sevk olunurken piyadelerde ise yaya efradı tarafından sevk olunur. Süvari alayının makinalı tüfek takımı 4 koşumlu bir arabada taşınan 2 tüfekten ibaret olup aynı tarzda 4 koşumlu birde cephe arabası mevcuttur²³⁵.

²³³ BOA. **Y.MTV**. Nr.298/64. (14 Rebiü'l-Ahir 1325/27 Mayıs 1907) (Belgede toplam mitralyöz sayısı yanlış toplanarak 162 rakamı verilmiştir.)

²³⁴ Binbaşı von Merks, **a.g.e.s.** 36-37; **Mecmua-ı Fünun-u Askeri**, İstanbul, Matbaa-ı Askeriye, Kanun-u Evvel 1327, s. 423.

²³⁵ **A.e.** s. 414-415.

3. BÖLÜM

TEFEKKÜRÂT

3.1. Savaşlarda Makinalı Tüfeğin Kullanımı

Ordu teşkilatlarına giren her yeni silah ve teçhizat ordu içerisinde sadece kendine has özelliklerini yansıtan yaıtılmış bir alanda görev yapmaz, yapamaz. Çünkü bu büyük teşkilatın işlemesi ve başarılı olabilmesi için her uzvun aynı anda ve ideal bir şekilde hareket etmesi şarttır. Muharebe meydanlarına giren yeni silahlar ordu teşkilatları üzerinde yıkıcı ve değıştirici etkilere neden olmuştur. Örneğin süngünün tüfeklere takılması tüfekli sınıfı korumakla görevli mızraklı birliklerin sonunu hazırlamıştır. 19. yy'ın ikinci yarısında yivli mermilerin kullanılmaya başlaması ve tüfek mesafelerinin 200-300 metreden 2000 metreye kadar artması sık nizamda omuz omuza yürüyen piyade ve süvarileri dağınk nizama geçmek zorunda bırakmıştır. Yeni nesil seri ateşli toplar piyadeyi gizlenmeye ve tahkimatlar yapmaya zorlamıştır. Piyade birlikleri taarruz etmek için daha küçük taktik birliklere ayrılmıştır. Yeni teknoloji ürünler, mevcut silahların kullanımlarını ve taktiklerini de değışirmiştir. Örneğin tayyarelerin ortaya çıkması piyadelerin ellerindeki tüfekleri ve topları hava savunma silahı olarak kullanmalarına neden olmuştur. Savaşın her zaman kilit unsuru olmuş piyadelerin başarılı olması için mevcut silah ve teçhizatın birlikte kullanılması gerekmiştir. Bu durum silah ve teçhizatların kendilerine ait doktrinlerini muhafaza ettikleri gibi beraber hareket etme gereksiniminden dolayı ortak bir doktrinlerinin de oluşmasına neden olmuş ve harpler de bu şekilde kullanılmaya çalışılmıştır.

19. yy'ın son çeyreğinde ortaya çıkan ve savaşların kaderini önemli ölçü de etkileyen makinalı tüfeklerin taktik ve stratejik olarak nasıl kullanılması gerektiğı, muharebelerden örneklerle savaşlarda nasıl kullanıldığı ve diğer silah ve teçhizatlarla nasıl ortaklaşa hareket ettiği ana hatlarıyla belirtilmiştir.

Makinalı tüfeğin asıl maksadı az bir mntıkayı az bir kuvvet ile işgal edip çok ateş kuvveti meydana getirerek piyadelerin müdafaa kuvvetini artırmak olduğundan kalede makinalı tüfekler mevcut bulunursa savunanlar bunları karşı hücumlara

mukavemet etmek için kullanabilirler. Özellikle huruçlarda süratle himayeye muhtaç olan noktalara sevk olunarak faydalı surette iş görürler. Bunların ateş kuvvetleri özellikle hücum kıtalarına karşıdır. Silahın bu özelliği Osmanlı Devleti'nin ilk yaptığı mitralyöz alımlarında bu silahları tercih nedenlerinde biri olmuştur. Örneğin 1892 yılında denenen 37mm'lik bir Maxim topunun tecrübesi sonrası verilen raporda bu silahın hendek ve istihkâmlarda kullanılabileceği vurgulanmıştır²³⁶.

Makinalı tüfekte ateş çeşitleri tek ateş ve mükerrer ateş olmak üzere 2'ye ayrıldığı gibi mükerrer ateş de kesik ve sürekli ateş olmak üzere ikiye ayrılır. Tek ateş ders endaht meydanlarında bölüğün nişancılıktaki maharetlerinin geliştirilmesi için icra olunur. Kesik ateş özellikle mesafenin ölçülmesi ve nişangâhın ayarlanması amacıyla icra olunup birbirine müteakip 25 fişek (Maxim için geçerlidir. Hotchkiss mitralyözünde bir şarjördür) ateşlenir. 50 mermi atılması ancak hususi emir verilirse mümkün olur. Kesik ateş zor hedeflere özellikle dalgalı arazide ve uzak mesafelerdeki hedefler üzerine ateş etmekte kullanılır. Sürekli ateşte atış ya hedefin sabit bir noktasına tevcih edilir (nokta ateşi) veya genişliğine yahut derinliğine taramak suretiyle hedefin her tarafı veya belli bir kısmı üzerine ateş edilir. Hem genişliğine hem de derinliğine taramak şartıyla kerte usulünde ateş sınırlı bir alana saçılır²³⁷.

Piyade cephesinin kuvvetli bulunduğu dikkate alınarak daha çok cenahlarda müdafaa hattının ölü noktalarını ateş altına almak hususlarında düşmanın sarma, kuşatma harekâtına karşı mukabelede faydalı surette kullanılabilecek olan makinalı tüfekler kendi kıtasının karşı taarruz icrasını kolaylaştırır. Her halde devamlı surette ateş muharebeleri icrasına müsait olmayan bu tüfeklerin muharebe başlangıcında ihtiyatlar nezdinde alıkonarak sonradan belirlenen noktalarda kullanılması tavsiye olunur. Tüfeklerin tamamen tam vaktinde mi yoksa kısmen sonradan mı mevziye dâhil olmaları gerektiği hakkında kesin bir kural yoksa da müdafaa hattını yan ateşine alacak şekilde ve düşmanın geçeceği düşünülen noktaların biran evvel ateş altına alınmaları hususunda tüfeklerin vaktiyle mevziye dâhil olmaları faydalıdır.²³⁸

²³⁶ BOA, **Y.MTV**, Nr.70/13. (4 Rebiü'l-Ahir 1310/26 Ekim 1892); **Mecmua-ı Fünun-u Askeri**, İstanbul, Matbaa-ı Askeriye, Kanun-u Evvel 1327, s. 414-415, 457-458, 432-433.

²³⁷ **Makinalı Tüfek Bölüklerine Mahsus Endaht Nizamnamesi**, s. 20-21.

²³⁸ Mehmet Arif, **a.g.e**, s. 68.

Gerek ictimâ gerekse yürüyüş nizamlarında makinalı tüfeklerin mevkillerini bağlı bulundukları alay (tabur) kumandanları tayin eder. Muharebe başlangıcında makinalı tüfek bölüğü kumandanı emir ve kumandasına tabi bulunduğu müfreze kumandanının yanına giderek lazım gelen emir ve talimatı alır. Alay kumandanı muharebenin durumuna ve maksadına göre bölüğü ya tamamen veya takım takım kullanabileceği gibi alaya muharebe sahasında özel bir vazifede verebilir²³⁹.

Müfreze kumandanı tarafından verilen emir ve talimata müteakip yapılacak harekât, bölük kumandanın yetkisi dâhilinde icra olunur. Her zaman emir beklenilmez ve muharebe amacı göz önünde tutularak müstakilen faaliyet icrasına ve avantajlı fırsatlardan istifadeye çalışılır. Ateş muharebelerinde ilk olarak dikkate alınacak husus cephanenin gerekli mahalde ve düzgün bir şekilde kullanılmasıdır. Tam bir cephaneye sarfiyatından kaçınmak için tarassudu zor hedeflere ve uzak mesafelere ateş açmamak ve devamlı ateş muharebelerine girişmemek gerekir. Ateş açılmaya karar verilince düşünülecek tek şey tesir olur ve başarılı olmak için sarf olunacak cephaneye önem verilmez²⁴⁰.

Makinalı tüfekler uygun bir şekilde kullanılmadıkça ve özellikle nişangâh düzgün ayarlanmadıkça tesirsiz kalmaları kaçınılmazdır. Bu yüzden mümkün olduğu kadar yakın mesafelerden ateş açılmasına özen gösterilir. Makinalı tüfeğin kendi piyadeleri üzerinden ateş açması ancak kademeli ateş icrasına müsait arazide mümkün olur. Gece ateş icrası ise gündüzden gerekli hazırlıkların yapılmış olmasına bağlıdır. Her ne kadar ayarlamalar yapılarak gece de ateş etmesi mümkün hale getirilen mitralyözlere karşı gece baskını gene en önemli tehdittir. Muharebelerde zaman zaman projektör kullanarak mitralyözlerin bu handikabı giderilmeye çalışıldıysa da projektörlerin bulunulan noktayı belli etmesinden dolayı pek yararlı görülmemiştir²⁴¹.

Makinalı tüfeklerin ayrı olarak tek bir şekilde kullanılması genelde yasaktır. Çünkü kritik bir anda arıza nedeniyle tüfeğin susması, ateş edememesi ihtimali vardır. Bu yüzden tek bir tüfeğin bile yeteceği mahallere tüm takımın götürülmesi zorunludur.

²³⁹ Mehmet Arif, **a.g.e.**, s.61.

²⁴⁰ **A.e.**, s. 62.

²⁴¹ **Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesi, V. Cilt II. Kitap**, Ankara, Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Dairesi Başkanlığı Yayınları, Genelkurmay Basımevi, 2012, s.102; Mehmet Arif, **a.g.e.**, s. 63-64.

Fakat buna rağmen bu tür kullanımlara kimi zaman teçhizat eksikliğinden kimi zaman da bu silahın önemini kavrayamamış askerler yüzünden Balkan ve Cihan Harpleri'nde rastlanmıştır. 1917 yılında Ruslara karşı Doğu cephesinde bir Osmanlı zabiti olarak görev alan Serezli Mehmed Ragıp günlüğünde ricat ederken kendilerini muhafaza etmek için sadece tepeye yerleştirilmiş bir mitralyöz ve bir takım piyadenin tahsis edildiğini belirtir. Müstahkem mevkiilerin savunulmasında, tel örgülü yerlerde, ölü noktalarda makinalı tüfekler oldukça yararlıdır²⁴².

Tesadüfi muharebelerde düşmandan evvel ateş üstünlüğü elde edilmesi ve mühim nokta ve mevzilerin ele geçirilmesi veya muhafaza edilmesi noktasında pişdara makinalı tüfek ayrılması uygundur. Makinalı tüfeği tabyanın bir parçası olarak değil ateş takviyesi için bir destek kuvveti olarak düşünülmesi icap ettiğinden pek istisnai hallerde ayrı vazifelere verilir. Müdafaaya karar veren bir düşmana karşı hücumda makinalı tüfekler geride alıkonularak neticeye tesir edecek mühim noktalarda ve özellikle düşmanın cenah ver gerilerini kuşatmada faydalı olurlar. Kesin taarruzda ise muvaffakiyetin ancak destek ateşi, sayesinde elde edilebileceği düşünülerek düşmana yaklaşmayı kolaylaştıran hâkim noktalarda kullanılır²⁴³.

Kendi piyadelerinin ilerlemelerine ve ateşlerine mani olmamak için ateş mevzii hâkim bir noktada ya da yan taraflarda seçilir. Makinalı tüfeklerin vazifesi doğrudan doğruya piyadenin ateş muharebesini himaye ve muhafaza etmektir. Belli bir mıntıka dâhilinde piyadenin tesir ateşini artıracakları gibi gerek taarruz ve gerekse müdafaada kesin netice alınması arzu edilen noktaya tesir ederler. Piyadenin hücumlarına destek verip ateş kudretini artıran mitralyözler piyadenin mevziyi ele geçirmesinin ardından elde tutulması için yine piyadeye olabildiğince destek olur ve ileriye doğru mevzi değiştirirler. Şayet düşman, karşı taarruza geçecek olursa hücum kıtalarını ateşleriyle himayeye gayret eder²⁴⁴.

²⁴² Serezli Mehmed Ragıp, **Rus ve İngilizlere Karşı Bir Osmanlı Zabiti 1917-1918**, haz. Ahmet Efiloğlu, Raif İvecan, İstanbul, Timaş Yayınları, 2011, s. 100; Mehmet Arif, **a.g.e.**, s. 69.

²⁴³ Mehmet Arif, **a.g.e.**, s. 70.

²⁴⁴ Halis Ataksor, **Çanakkale Raporu**, İstanbul, Timaş Yayınları, 2008, s. 204; Mehmet Arif, **a.g.e.**, s. 60, 72-73.

Gerek bir saldırı beklendiğinde gerekse de taarruz yapılması planlandığında, ateş icrası için kısa da olsa bir bekleme süresine ihtiyaç duyan makinalı tüfeklerin önceden hazırlanması gerekir. Ayrıca mitralyözün hava ya da su soğutmalı olmasına göre de bekleme süresi uzar. Örneğin hava soğutmalı Hotchkiss kullanan Fransız ordusu, makinalı tüfek takımındaki mitralyözleri namlunun aşırı ısınması nedeniyle aynı anda kullanmaz. Keza ısınan namlunun isabet oranı ciddi anlamda düşer. Bu yüzden nöbetleşe ateş açılır. Su soğutmalı Maxim kullanan Ruslar ise silahın avantajından yararlanarak Fransızların tersine tüm mitralyözleri aynı anda kullanır²⁴⁵.

Makinalı tüfekler ricatın kolaylaştırılması için himaye mevzilerinde kullanılırlar. Bu himaye mevzilerinin yan taraflarında, dar yollarda ve mevzi gerilerinde konumlanması yararlıdır. Önemli geçit ve köprüler muharebelerde özellikle mitralyözler ile savunulmuştur. Makinalı tüfeklerin kademeli bir şekilde geri çekilmeleri uygun olup bu maksat için ricat istikametinin vaktiyle keşf ettirilmesi ve cenahların tarassut ve muhafazasına dikkat edilmesi gerekir. Ayrıca yollarda çatışmalara meydan vermemek içinde fazla hayvan ve cephane kolları bir an evvel geriye gönderilirler²⁴⁶.

Mitralyözler siperlere tam verim alınabilecek şekilde yerleştirilir. Makinalı tüfek mevzileri düşman topçu ateşinden kurtulmuş olabilecek surette hazırlanmakla beraber makinalı tüfek ateş etmediği zaman veya düşman topçusu orayı döverken, sözü edilen tüfek, hemen mevziden çıkarılarak yanı başında korunaklı bir yere sevk edilebilmelidir²⁴⁷.

Makinalı tüfekler piyadelerle birlikte ateş hattına dâhil oluklarından derhal takım kumandanları, tüfekbaşları, piyade takım zabıtları ve manga başları ile irtibat kurulup harekâtı birlikte yapmaya gayret ederler. Birlikte hareket için piyade makinalı tüfek zabıtlarından kıdemlisi kumandayı ele alır. Sıçramaların birlikte icrası için sıçrama yapılacağı önceden ateş hattına ihbar edilir ve bu sırada makinalı tüfekler

²⁴⁵ **Mecmua-ı Fünun-u Askeri**, İstanbul, Matbaa-ı Askeriye, Kanun-u Evvel 1327, s.421, 425; Ataksor, **a.g.e**, s.185.

²⁴⁶ Mehmet Arif, **a.g.e**, s. 73-74; **General Allenby'nin Hatıratı**, haz. Faruk Yılmaz, İstanbul, İz Yayıncılık, 2013, s. 90.

²⁴⁷ Ataksor, **a.g.e**, s.230.

boşaltılıp sıçramaya hazırlanıncaya kadar civar piyadeler çabuk ateş icrasına ve ateş dengesinin muhafaza ve sürdürülmesine gayret ederler²⁴⁸.

Savaşlarda piyade ve süvarilerin mitralyöz ateşiyle biçilmesi savaş sırasında icra edilen keşif hareketlerinde makinalı tüfeklerin nerelerde bulunduğu tespitini mühim bir mesele haline getirmiştir. Piyade ve süvari taarruzları icra edileceği vakit bu istihbaratın birliklere ulaştırılması büyük zayıfların önlenmesi açısından oldukça önemlidir²⁴⁹.

Hücum kalkıldığı zaman hücum mesafesinden evvel icra edilen sıçramalar esnasında makinalı tüfekler eski mevzilerinde kalmış olur ve arazi kademeli ateş icrasına müsait bulunmazsa tüfeklerin piyade aralıklarından ateş etmeleri lazım ve mecburi olduğundan makinalı tüfeklere yakın olan piyadelerin kâfi derecede boşluk bırakacak surette, sağa sola açılmaları öğretilmiştir. İlerideki piyade hatlarını takviyeye memur olan makinalı tüfekler mümkünse gerideki destek piyade kıtalarıyla birlikte sevk olunur²⁵⁰.

Muharebe muvaffakiyetle neticelenmiş ise makinalı tüfek bölükleri hiçbir zahmet ve sıkıntıya bakmayarak takipte bulunur. Çünkü bunların ateş kuvvetleri sahip oldukları süratle bütünleşmiş olduklarından takibe oldukça müsaittirler. Muharebeyi kesip geri çekilen piyadeyi himaye edecek sınıf evvela makinalı tüfeklerdir. Ricat esnasında yapılacak azim fedakârlık neticesinde makinalı tüfekler elden çıksa da bu bir şeref sayılır²⁵¹.

Makinalı tüfekler tesir ve himaye ateşleri sayesinde gerek taarruz ve gerekse müdafî hareketlerde özellikle süvarinin yaya cenk icrasına mecbur bulunduğu zamanlarda süvarinin hareket kabiliyeti ve faaliyeti artar. Kaide olarak makinalı tüfeklerin hareket şeklini süvari kumandanları belirler. Eğer tüfekler kullanılmıyacaksa himaye mevzilerinde tabii edilmeleri tavsiye olunur²⁵².

²⁴⁸ Mehmet Arif, **a.g.e**, s. 75-76.

²⁴⁹ Ataksor, **a.g.e**, s.184.

²⁵⁰ Mehmet Arif, **a.g.e**, s. 77.

²⁵¹ **Mecmua-ı Fünun-u Askeri**, İstanbul, Matbaa-ı Askeriye, , Kanun-u Evvel 1327, s. 460-463.

²⁵² Mehmet Arif, **a.g.e**, s. 78.

Süvarinin keşiflerine mani olabilecek düşman mukavemetini bertaraf etmek, süvariye istinat olabilecek nokta, mevzi, geçit vb. yerleri muhafaza ve müdafaa eylemeye yarayan makinalı tüfekler, atlı hücumlarda ise kendi süvarisinin açılma harekâtını temin eder ve kolaylaştırır. Bu durumda makinalı tüfekler için cephenin yan içlerindeki mevzi tabyaları pek faydalıdır. Zira bu mevzilerden icra edilen makinalı tüfek ateşi, süvarinin hücumunu kolaylaştırdığı gibi düşmanın kuşatma harekâtına da mani olur. Düşmanın hal ve vaziyeti belirsiz olursa hücum istikameti ortaya çıkana kadar makinalı tüfeğin ihtiyat olarak elde bulundurulması tavsiye olunmakta ise de süvari manevralarının süratle neticelendirilmesi göz önüne alınarak her tarafa düzgünce ateş açabilecek hazırlık mevziinin seçimi önemlidir. Hücumda muvaffakiyet hâsıl olduğunda takip ateşi icrası için süratle ilerlemeye önem verilir. Ricatte ise son derece sebat ve mukavemete gayret edilir. Bu hususta meydana gelecek zayıat ve kayıplara kısmen ehemmiyet verilmez²⁵³.

Başarılı bir taarruzun ardından düşmanı takip sırasında mitralyöz bölüğü, süvarisinden uzaklaşmış olursa makinalı tüfek kumandanı, süvari arkasında koşmaktan veya atıl bir halde bulunduğu yerde kalmaktan bir fayda gelmeyeceğine kani olarak düşmanın ricat hattına tesir etmek ve kendi süvarisine katılabilecek tarzda pozisyon alarak münasip istikamette ilerler. Böyle bir halde makinalı tüfekler nezdine birkaç atlı muhafız terki hususunu süvari kumandanı veya en yakında bulunan bölük kumandanı es geçmez. Makinalı tüfekler nezdinde bırakılacak olan bu muhafız süvariler hem yakından emniyet alınması hem de asıl süvari müfrezesiyle irtibatın tesisi ve idamesi vazifesiyle mükelleftir²⁵⁴.

Hayvanların sevk, hayvanların sevk ve idaresine memur küçük zabıt tarafından bölük kumandanının emr ettiği mahalle sevk olunur. Hayvanatı sevk memur olan kumandan bizzat veya emir neferleri vasıtasıyla bölükte irtibatı muhafaza eder. Herhangi bir talimat olmasa bile lüzum gördüğü takdirde bölüğün harekâtına iştirak eyler. Hayvanların bulunduğu nokta terk edildiği zaman mutlaka ileriye malumat verilir. Muharebede hayvanlar emin ve gizli bir mahalde terk edilir. Böyle bir yer bulunamadığı takdirde hayvanlar bölüğün bir cenah gerisinde tek kol nizamında

²⁵³ Mehmet Arif, **a.g.e**, s. 79.

²⁵⁴ Mehmet Arif, **a.g.e**, s. 80.

bulunur. Bu mahallin seçimi hayvanların bulundukları noktayı süratle terk edebilme imkânları göz önüne alınarak seçilir. Bazen muharebenin gerektirdiği şartlardan dolayı ateşe maruz kalan mahallerde dahi hayvan sevki yapılabilir. Fakat bu gibi durumlarda hayvanlar cephaneye indirildikten sonra cephaneye takımı istikametinde sevk edilir²⁵⁵.

Cephaneye ikmaline memur zabıtlar ve efrat ateş hattında cephaneye sıkıntısı meydana gelmemesi için emir veya talep gelmesi dahi bu ihtiyacı gidermek için harekete geçer. Muharebede cephaneye takımı kumandanı dolu cephaneye kutularını vaktiyle ateş hattına gönderme ve boş kutuları, şeritleri geriye getirip seri bir şekilde doldurmakla vazifelidir. Makinalı tüfek bölüğüne ait cephaneye kollarının ayarlamalarını kolordu kumandanları ve bölüklerin fırkalara ilhakkında fırka kumandanı yapar. Cephaneye kollarının ne vakit nereye ulaşacağını gerideki mevkiilerden anlaşılacak kolların ileriye sevki talep edilir. Zor durumda kalmırsa muharebe esnasında cephaneye kolları cephaneye takımı nezdine kadar ileriye getirebilir. Gerektiğinde piyade ve süvari, makinalı tüfeklere cephaneye yardımına mecburdur. Eşya ve efradın ikmalî cephaneye ikmalîyle birlikte yapılır. Her makinalı tüfek bölüğü tüm kuvvetini sonuna kadar sarf ederek bölüğün ateşe hazırlık ve kabiliyet hareketini muhafaza eder. Takım kumandanıyla cephaneye takım kumandanları eksikliklerin giderilmesi için gereken önlemleri alırlar. Tahribata maruz kalan eşya efrat veya hayvan ile sevk edilir²⁵⁶.

Makinalı tüfek gayr-i nizami harplerde de kullanılmış ve etkili olmuştur. Mitrilyöz, Avrupalılara bariz bir üstünlük vererek sömürge savaşlarındaki denklemi değiştirmiştir. Bu işin öncülüğünü Büyük Britanya yapmıştır. Mitrilyözler, bu tarz bir savaş konseptinde ilk defa İngiliz ordusunca Güney Afrika'da 1893-1894 Matabele Savaşı'nda kullanılmıştır. Dört Maximli 50 kişilik İngiliz piyade müfrezesi, 90 dakikadan fazla bir sürede 5 defa hücum eden 5000 yerliye karşı kendisini savunmuştur²⁵⁷. Bu silahların asimetrik savaşta kullanılması diğer Avrupa devletlerine de örnek olmuştur. Avrupalı Devletlerin bu kullanıma benzer olarak Osmanlı Devleti de uzak eyaletlerinde ki başıbozukları durdurmak için makinalı tüfek kullanımına

²⁵⁵ **Mecmua-ı Fünun-u Askeri**, İstanbul, Matbaa-ı Askeriye, Kanun-u Evvel 1327, s. 471; **Makinalı Tüfek Bölükleri Talimnamesi**, İstanbul, Matbaa-i Askeriye, 1325, s. 118-119.

²⁵⁶ **A.e.**, s. 120-122.

²⁵⁷ Willbanks, **a.g.e.**, s.50.

başlamıştır. Örneğin 1898 yılında 7. Ordu dahilindeki Yemen’de Krupp topu yerine Maxim mitralyözlerinin kullanılması tercih edilmiştir²⁵⁸.

İlk defa Trablusgarp Harbi’nde muharebe meydanlarına dâhil olan tayyareler ilerleyen süreçte daha etkin bir konuma gelmiştir. Trablusgarp ve Balkan Harplerinde daha çok gözetleme görevi icra eden bu yeni teknolojik aletler Birinci Dünya Savaşı ile birlikte silahlandırılmaya başlanmıştır. Trablusgarp Savaşı’nda ilk defa savaşta uçaklarla karşı karşıya gelen Osmanlı askerleri bu duruma çare bulmak için bazı yöntemler denemiştir. Bu yöntemlerden biride mitralyözlerin uçaklara karşı bir hava savunma silahı olarak kullanılmasıydı. Ki bu yöntemle bir İtalyan tayyaresi dahi düşürülmüştür.²⁵⁹ Mitralyözler yukarıya doğru nişan alınarak Balkan ve Birinci Dünya Savaşı’nda da kullanılmıştır. Hatta bu konuda başarılı olanlara ödül verilmiştir²⁶⁰.

Rus-Japon Harbi her ne kadar makinalı tüfeklerin bir piyade silahı olduğunu gösterse de askerler tarafından muharebelerde sık sık topçu pozisyonunda kullanılmaya devam edilmiştir. Bu durum bazı nedenlerden kaynaklanmaktaydı. 19.yy’da Avrupa ordularındaki çoğu subay toprak sahibi sınıftan gelmekteydi. Endüstriyel devrimin geride bıraktığı bu sınıf hala süngü ve süvari hücumları düşüncesindeydiler. Ayrıca Birinci Dünya Savaşı öncesi orduların doktrinleri hala Napolyon döneminin özelliklerini barındırıyordu. Bunların yanı sıra subayların bu silahı top gibi düşünmelerine sebep olan bazı geçerli nedenleri de vardı. Hafif makinalı tüfekler Cihan Harbi öncesi pek yaygın değildi. Mevcut ağır makinalı tüfekler ise taşınması zor ve hantaldı²⁶¹. Özellikle III. Selim’den itibaren ordusunu Avrupa ordularına göre düzenleyen Osmanlı devleti aynı doktrin ve taktiklerle savaşıyor ve aynı eğitimi subaylarına aldırıyordu. Bu düşünceler haliyle Osmanlı ordusunda da kendini gösterdi. Osmanlı ordusu zabitlerinin azımsanmayacak bir kısmı özellikle

²⁵⁸ BOA. **Y.MTV**. 181/98 (23 Rebiü’l-Ahir 1316/ 10 Eylül 1898)

²⁵⁹ Askeri Tarih Belgeleri Dergisi, “**Mutasarrıf ve Genel Komutan Enver Bey’in Piyade ve Mitralyöz Ateşiyle Derne Vadisi’ne Düşürülen Düşman Tayyaresi Hakkında 15 Haziran 1912 Tarihli Yazısı**”, Cilt. 60, Sayı. 126, 2011, 149-151.

²⁶⁰ BOA. **İ.TAL**. Nr: 505/25 (12 Zilhicce 1333/21 Ekim 1915) 1915 yılında Gelibolu Muharebeleri’nde düşman tayyaresi düşürdüğü için 76. Makinalı Tüfek Bölüğü Kumandanı Yüzbaşı Osman Nuri Bey bir adet muharebe gümüş intiyaz madalyasıyla ödüllendirilmiştir.

²⁶¹ Willbanks, **a.g.e**, s.49; Doruk Akyüz, “I. Dünya Savaşı’nda Siper ve Makinalı Tüfek”, **Birinci Dünya Savaşı’nda Osmanlı Devleti**, Ed. Ali Arslan, Mustafa Selçuk, İstanbul, Kitabevi Yayınları, 2015, s. 298.

Birinci Dünya Savaşı'na kadar makinalı tüfeği bir piyade silahı gibi görmemiş ve benzerliğinden dolayı cebel toplarına benzetmişlerdir²⁶².

Menzilleri kadar isabet oranları da büyük olan seri ateşli toplara karşı açıkta mevzi almak zamanının geçmiş olduğunu birçok tecrübeyle ortaya çıkarmış olan Balkan Harbi, makinalı tüfeği daha ziyade gizlenmeye, saklanmaya zorlamıştır. Bununla birlikte makinalı tüfeğin, düşman topçusuna mevzilerini mümkün olduğu kadar göstermemeye gayret etmeleri harp kaidelerinin önemli bir maddesini teşkil edecektir. Bu durum makinalı tüfeğin siper içerisinde yer edinmesine olanak sağlamış ve makinalı tüfek mevzileri inşa edilmiştir. Balkan Harbinin ilk dönemlerinde mitralyöz, cephanesini ve efradını korumak için kalkandan yararlanılmışsa da bulunduğu noktayı belli etmesinden dolayı vazgeçilmiştir. Bunun yerine müdafaa mevzilerinde mazgal tertibatı²⁶³ kullanılmasına karar verilmiştir. Birinci Dünya harbi sırasında da kullanılan bu yöntem nişancılarının ve silahlarının güvenliğini sağlamıştır²⁶⁴.

Balkan Harbi öncesi, özellikle 19.yy son çeyreğinden itibaren Alman tarzı eğitim alan Osmanlı kurmay sınıfı Alman askeri düşüncesinin derin tesiri altındaydı. Bu düşünce savaşta ordu ve kolordu seviyesinde çembere almalarla gerçekleştirilen imha muharebelerini vurguluyordu. Lakin bu planı uygulayabilmek için hem piyade olarak hem de teçhizat olarak en azından düşmana denk olmak gerekiyordu. Goltz Paşa'nın tam olarak seferber olmadan asla harekete geçilmemesi yönündeki uyarılarında rağmen Alman düşüncesinin tesiri altında kalan Osmanlı subayları yetersiz teçhizat, cephane ve insan gücüyle Balkan Savaşı'nda rakiplerini imha etmeye kalkmıştır. Savunma pozisyonunun en etkili silahı olan makinalı tüfekleri de bu mantalite içerisinde kullanmaya çalışmıştır. Hâlbuki ağır makinalı tüfekleri hareketli halde kullanmak oldukça güçtü. Bir noktadan başka bir noktaya taşındığı vakit yeniden ateş icrasına başlayabilmesi için kısa da olsa hazırlanması için vakit gerekiyordu. O yüzden

²⁶² Mehmed Arif, **Balkan Harbi'nde Makinalı Tüfekler**, Terkos-Darboğaz, y.y., 1329, s.7.

²⁶³ Genelde kalas ve kum torbalarıyla inşa edilecek olan mazgalların ön tarafı dar ve alçak inşa edilir. Geri tarafı inkıtaaları bertaraf edebilmesi için sandık kapağının açılmasına kifayet edecek kadar yüksekte bırakılır. (Mehmed Arif, **a.g.e**, s. 24.)

²⁶⁴ Paul Cornish, **Machine Guns and The Great War**, Bamsley, Pen and Sword, 2009, s. 77; Mehmed Arif, **a.g.e**, s. 21-23.

makinalı tüfekler ile hücum etmek savunmaya nazaran oldukça dezavantajlı bir durumdur. Kötü bir seferberlik geçiren ve tabur mevcutlarını doğru düzgün tamamlayamamış Osmanlı ordusu kuşatma ve imha muharebesine girişince bu müthiş müdafaa silahının özelliklerinden hakkıyla yararlanamamıştır. Dahası dört cephede birden savaşması nedeniyle teke tekte kurduğu makinalı tüfek mevcudu üstünlüğünü de kaybetmiştir. Bu durum ordunun ateş kuvvetinin oldukça düşmesine sebep olmuştur²⁶⁵.

Savaşa bu stratejiyle giren Osmanlı ordusu haliyle Balkan Devletlerini savunma pozisyonuna sokmuş ve avantajı onlara kaptırmıştır. Lakin Balkan muharebelerinin hızlı bir şekilde sonuçlanması ve Birinci Dünya Harbi'nde olduğu gibi siper savaşına dönüşmemesi makinalı tüfeklerin potansiyelini ortaya koyamamasına neden olmuştur. Bu durum Avrupalı askeri gözlemciler kadar Osmanlı ordusunu da yanıltmış ve yanlış dersler çıkarılmasına neden olmuştur. Bunlardan en önemlisi hala muharebelerde süngü hücumunun başarının bir numaralı amili olduğu yanılgısıydı.

Hâlbuki modern ateş gücünün artması cephe taarruzunu son derece masraflı ve etkisiz kılmıştı. Askeri teknolojiye yeni gelişmeler taktik savunmayı daha fazla güçlendirmişti. Bu durum Birinci Dünya Harbi'nin gidişatını belirleyecekti. Almanya'nın müttefiklere karşı gerçekleştirdiği Marne Muharebelerinde başarısız olması üzerine her iki tarafta oldukları yerde siper kazmaya başladılar. Bu siper hattı güneyde İsviçre'den kuzeyde Manş'a kadar uzanıyordu. Bu hat boyunca önceliğini Alman ordusu yapmak üzere makinalı tüfek yuvaları kurulmuştur. Özellikle Fransız ve İngiliz kuvvetlerinden oluşan müttefik askerleri süngülü piyade ve şanlı süvari hücumlarının belirleyici olacağına inanan komutanlarının kurbanı olmuşlardır. İngiliz ve Fransız taburları, aralarında yüz metreden daha fazla mesafe olmamak üzere dört ya da sekiz kademede taarruz ediyordu. Her kademedeki erler aynı hizada, oldukça iyi kuşanmış bir şekilde hareket ediyordu. Bu Frederick'in robot piyadesinin mükemmel bir taklidiydi. Müttefik komutanlarının farkında olmadıkları durum ise artık piyadelerin, etkili menzili yüz metre olan tüfekler karşısında değil 2000 metreyi bulan

²⁶⁵ Erickson, **Büyük Hezimet: Balkan Harpleri'nde Osmanlı Ordusu**, s. 78-79; ; Doruk Akyüz, "I. Dünya Savaşı'nda Siper ve Makinalı Tüfek", **Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti**, s.299.

tüfek ve makinalı tüfeklere karşı ilerlemeleriydi. Ve müttefikler bunun bedelini ağır ödeyeceklerdi. 1915 yılının mart ayında İngilizlerin koca bir taburu Almanların 2 makinalı tüfêği tarafından adeta katledilmiştir. Eylül 1915'te Loos'ta İngiliz komutanları askerlerini cepheden taarruz ettirmişlerdir. Yarım saat içerisinde 12 taburluk İngiliz kuvveti yarıya indirilmiştir. Somme Muharebesi'nin daha ilk gününde İngiliz ordusu 60.000 zayıat verdi. Bu öngörüsüzlük nedeniyle savaşın sadece ilk dört ayında 265.000 Fransız askeri hayatını kaybederken, Avusturya- Macaristan neredeyse 4 haftada, kötü tasarlanmış Galiçya taarruzunda ölü, yaralı ve esir 350.000 zayıat vermişti. Ve daha da kötüsü bu senaryo Cihan Harbi boyunca kendini defalarca tekrarlayacaktı²⁶⁶.

1917 yılında cereyan etmiş Birinci Gazze Muharebelerinde bulunan von Kress İngilizlerin hala cepheden piyade ile hücum ettiklerini, modası geçmiş sık nizam ve kalabalık hatlar halinde hareket ettiklerini ve bunların Osmanlı askerinin top ve mitralyözleriyle ağır zayıata uğrattığından bahsetmektedir²⁶⁷. Aslında Batı Cephesi'nde İngiliz ve Fransız askerleri ilk 2 yılda uğradıkları kayıplardan nihayet dersler çıkarmış ve taburlarına daha fazla makinalı tüfek verip sonuçsuz piyade ve süvari hücumlarını azaltmışlardı. Bu cephede ise hala eski nizamda hareket etmeleri muhtemelen Osmanlı askeri gücünün hafife alınmasından ileri geliyordu.

Bu ve benzer senaryolar Batı Cephesi'ndeki yoğunluk ve şiddette olmasa da hemen hemen tüm cephelerde kendini gösterecekti. Gelibolu Muharebelerinde birçok Osmanlı askeri yeterli eğitim almamış ya da eskinin savaş geleneklerine bağlı dar görüşlü subaylar tarafından mitralyözlere karşı cepheden taarruz ettirilerek mitralyöz ateşiyle biçilmelerine sebep olacaktır. Fahri Belen haziran ve temmuz aylarında Seddülbahir Muharebelerini değerlendirirken yalnız piyade süngüsüyle yapılan ve ağır kayıplara yol açan taarruzları şöyle eleştirecektir. *“Yeni silahlar, yeni tertip ve nizamlara ihtiyaç gösteriyor. Bu kadar fazla kan akıtılmasına rağmen sık avcı hatları,*

²⁶⁶ Hajo Holborn, “Moltke ve Schlieffen: Prusya-Alman Ekolü”, **Modern Stratejinin Yaratıcıları**, Derleyen: Edward Mead Earle, Çev: Demirhan Erdem, Çiğdem Erdem, Ankara, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi, 2003, s. 209; James H. Willbanks, **a.g.e.**, s.67; Basil Liddell Hart, **Birinci Dünya Savaşı**, Çev: Kerim Bağrıaçık, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2014, s. 312; Cornish, **a.g.e.**, s.77.

²⁶⁷ Von Kress, **a.g.e.**, s. 268, 286.

yanaşık şekildeki ihtiyatlar, derinliği az tertipler, hala terk edilmemiş araziden istifade ve gizlenmeye lüzumu kadar ehemmiyet verilmemişti. Dar yerlere lüzumundan fazla kıt'a tahsis etmek yüzünden avcı hatları yerine ekseriyetle insan yığınları kaim oluyordu." Lakin bu yanlışın fark edilmesi uzun sürmeyecek ve Temmuz ayında komutayı devralan Vehip Paşa'nın günlük bir emrinde belirttiği *"bir kürek toprak bir damla kan kazandırır"* ifadesi kısa zamanda cephede hayat bularak siperler kazılacaktı²⁶⁸.

Çanakkale'de Batı Cephesi'ndeki gibi sık ve derin siperler yoktu. Osmanlı için siper savaşı Batı Cephesi'nde savaşıyan ordular gibi aşması gereken bir sorun haline gelmemiştir. Lakin Gelibolu yarımadası gibi küçük bir toprak parçasının üzerinde bir milyona yakın askerin yığılması siperleri oldukça birbirine yaklaştırmıştır. Batı Cephesi'nde tüfek ve mitralyözlerin meydana getirdiği no man's land (iki cephe arasında kimseye ait olmayan arazi) Çanakkale cephesinde çok geniş olmadı. Ki bu durum askerlerin siperlerinden çıkıp hücum etmelerine imkân tanımış, taktiksel hareketliliği artırmış ve düşmanın daha kolay bir şekilde siperden sökülüp atılmasını sağlamıştır. Zaten bu savaş makinalarının çarpışma yükümlülüklerini veya siperleri düşman askerinden temizleme işini piyadenin sırtından alması söz konusu değildi²⁶⁹.

Çanakkale muharebelerinde müttefikler Osmanlı ordusuna göre daha iyi teçhiz edilip daha fazla ateş kuvvetine sahip olmalarına rağmen hücumları Osmanlı askeri tarafından püskürtülmüştür. Bu durumun bazı nedenleri vardır. Yeni teknoloji silahların müdafaa kuvvetlerine büyük bir avantaj sağladıklarından bahsetmiştik. Çanakkale'de savunma pozisyonunda olacak Osmanlı ordusu için bu mevcut avantajlardan yararlanabilmesi anlamına geliyordu. Ordu, müttefiklerin Gelibolu'da çıkarma yapma ihtimalleri olan yerlere savaşın başında az sayıda olan makinalı tüfek takımlarını kıyıda veya mevzide yerleştirilmiş olan birliklerin hemen arkalarına yerleştirmiştir²⁷⁰. Ayrıca Gelibolu yarımadasının çıkartma noktaları amfibik harekât

²⁶⁸ Fahri Belen, **Çanakkale Savaşı'ndan Alınan Dersler**, İstanbul, Yeditepe Yayınevi, 2009, s. xiv.

²⁶⁹ Mary R. Habeck, "Birinci Dünya Savaşı'nda Teknoloji: Aşağıdan Bir Bakış", **I. Dünya Savaşı ve 20. Yüzyıl**, haz. Jay Writer, Geoffrey Parker, Mary R. Habeck, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2012, 94; Edward J. Erickson, **I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı Ordusu, Çanakkale, Kutü'l Amare ve Filistin Cephesi**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2009, s.6.

²⁷⁰ Ataksor, **a.g.e.**, s.18.

için çok elverişli değildi. Ki bu yüzden müttefikler silah ve teçhizatının büyük bir kısmını aynı anda seferber edememiştir. Çıkartmanın ilk günlerinde ağır makinalı tüfek üstünlüğünü ele alan müttefikler ilerlemeyi başarmışlardır. Lakin siperler kazılıp durumun siper savaşına dönmesiyle müttefiklerin elindeki silah, teçhizat ve ateş üstünlüğü kaybolmuştur. Muharebenin statik bir hale gelmesi sayesinde zaman kazanan Osmanlı ordusu, savaşın başında yetersiz olan makinalı tüfek eksikliğini muharebe sırasında müttefiklerden ele geçirdiği ve sonradan gelen Alman yardımlarıyla gidermiştir. Bu sayede dezavantajlı durumda olduğu ateş gücünü telafi etmeyi başarmıştır²⁷¹.

Batı Cephesi ve Çanakkale’de durum böyle iken hareket alanın geniş olduğu Galiçya, Sankamış gibi cephelerde daha farklı bir senaryo mevcuttu ve kesinlikle özdeş değildi. Öncelikle doğuda siperlerde birbirleriyle çarpışan 2 asker kitlesinden çok daha fazlası söz konusuydu Batı Cephesi görece statikken doğu cephesi dinamikti. Çeşitli tarihlerde taarruz yapan kuvvetler karşı cepheyi yarmış ve kilometrelerce geriye itmişti. Doğu’da harekâtların nispeten fazla hareketli olması, savaş alanının muazzam genişliğinden ve kapanan mesafelerin olağanüstü büyüklüğünden meydana geliyordu. Batı Cephesi 700 km idi. Oysa doğu cephesi 1600 km’den daha uzundu ve 1916’da Romanya’nın savaşa girmesiyle cephe hattı Karadeniz’den Baltık’a kadar uzanmıştı. Bu Durum Doğu Cephesi’nin Batı Cephesi’ndeki kadar kuvvet yoğunluğu bulunduramamasına sebep olmuştur²⁷².

Bu duruma iyi bir örnek Gelibolu’dan Galiçya Cephesi’ne gönderilen askerlerin durumuydu. Çanakkale muharebelerinin cereyan tarzı ve Osmanlı kurmay sınıfının bu duruma çabuk uyum sağlaması eski nizama bağlı Osmanlı askerini Birinci Dünya Savaşı’nın modern piyadesi haline getirmiştir. Burada mücadele etmiş askerler cephe kapandıktan sonra imparatorluğun elit birlikleri olarak Çanakkale’ye göre ateş yoğunluğunun az olduğu Galiçya cephesine gönderilmiştir. Oraya gönderilen askerler anılarında buradaki ateş yoğunluğunu şu sözlerle aktarmışlardır: “Çanakkale’nin

²⁷¹ **Birinci Dünya Savaşı’nda Çanakkale Cephesi**, V. Cilt II. Kitap, Ankara, Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Dairesi Başkanlığı Yayınları, Genelkurmay Basımevi, 2012, s.102.

²⁷² William C. Fuller, “Doğu Cephesi”, **I. Dünya Savaşı ve 20. Yüzyıl**, haz. Jay Writer, Geoffrey Parker, Mary R. Habeck, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2012, s. 51-52.

burun buruna cereyan eden kanlı harbini yaşamış fırkamız için ateş hatları arasında 1000-1200 metre mesafe bulunan bu sakin harp muntıkası bir çocuk oyuncağı gibi geliyordu ve hakikaten de öyleydi.”²⁷³ Çanakkale’den Osmanlı Devleti’nin savaştığı diğer cephelere gönderilen nitelikli askerler Gelibolu Muharebeleri’ndeki savaş tarz ve usullerini gittikleri cephelere de taşımışlardır. Büyük Harp’te Doğu Cephesi’nde bulunan Fevzi Çakmak 12 Nisan 1916 tarihli harekât için şunları söylemektedir: “Çanakkale’den gelmiş olan bu taburlar orada edindikleri tecrübe sayesinde son zamana kadar hudutlarına hâkim olup, Rusları 200 metreye kadar yanaştırdıktan sonra şiddetli piyade ve makinalı tüfek ateşleriyle saldırganların saflarını yere seriyordu. Kalanları da bomba ve süngü hücumlarıyla uzaklaştırıyor, dağıtıyor ve esir ediyorlardı²⁷⁴.”

Ayrıca Fevzi Paşa 1916 yılının sonlarındaki Kafkas Cephesi’nde piyade, mitralyöz ve topun bütünleşik olarak kullanılarak Ruslara karşı üstünlük kurulduğunu şu sözlerle izah etmiştir: “Ruslarla karşı karşıya muharebeye sokulan Türk birlikleri eşit sayıda subay kadro mevcuduyla, top ve makinalı tüfek sayısı aşağı yukarı eşit bulunuyordu. Oysa ki, Rus taburları daima tam mevcutlu olduklarında Türklere kıyasla muharebeye giren askerin yoğunluğu üç kat fazlaydı... Yakın muharebelerde biz savunmada kaldıkça, avcı hatları çok zayıf ve siperler içerisinde bulunduğundan, sıkı hatlarla ilerleyen Ruslara kıyasla yine kayıp oranı Ruslar aleyhineydi. Ancak Ruslar çabuk ilerleyebiliyorlardı... Rusların subayları, özellikle drujinleri, bizimkilere kıyasla değersiz olduklarından, her şeyden önce Çanakkale’de yakın muharebeye alışmış subayların karşısında sürekli tedbir almada kusurlu davranıyorlardı. Konuşlandırılan Rus kuvvetlerin ateş gücünden çok, sık avcı hatlarına takılıp kalması Türk topçu ve makinalı tüfeklerine iyi hedefler oluşturuyordu. Bunun için her zaman Rus kayıpları bize göre en azından iki kattı²⁷⁵.” Bu durum iyi eğitim almış, muharebe tecrübesi olan nitelikli profesyonel askerlerin savaşta ne kadar değerli olduklarının kanıtıdır. Ordular normal dönemde bu tip askerleri kendi askeri okulların da

²⁷³ Mehmet Şevki Yazman, ‘Kumandanım Galiçya Ne Yana Düşer’ Mehmetçik Avrupa’da, Haz. Kansu Şarman, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2006, s. 53.

²⁷⁴ Fevzi Çakmak, **Büyük Harp’te Şark Cephesi Harekâtı**, haz. Ahmet Tetik, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2010, s. 315.

²⁷⁵ A.e., s. 414-415.

yetiştiriyorlardı. Savaş döneminde seferberlik kapsamında eli silah tutan herkesin askere alınıp basit bir askeri eğitimin ardından cepheye sürülmesi neferleri sadece sık avcı hatları oluşturan insan yığınları haline getiriyordu. Lakin yüksek ateş yoğunluğu, ki Cihan Harbi'nde bu ateş yoğunluğunu sağlayan en önemli sac ayaklarından biri mitralyöz'dü, orduları evrimleşmeye zorlamış ve insan yığınları halindeki neferleri profesyonel askerlere dönüştürmüştür. Osmanlı ordusu açısından Çanakkale cephesindeki askerler ile diğer cepyelerdeki askerlerin arasındaki farkı meydana getiren en önemli etken bu idi.

Doğu Cephesi'nde makinalı tüfeğin piyade üzerindeki etkinliği Batı Cephesi'ndeki kadar olmamıştır. Pek tabii ki burada da askerin cephe hücumları zayıfla sonuçlanmıştır. Lakin Doğu Cephesi'nde cephe hattının genişliği, yandan kuşatma harekâtlarına oldukça müsait olması muharebe bölgesinin daraltılıp ateşin belli noktalarda yoğunlaştırılamamasına sebep olmuştur. Batı Cephesi'nde sınırların değişmesine engel olup savaşı durağanlaştıran mitralyöz doğu cephesinde yukarıda saydığımız nedenlerden ötürü bunu başaramamıştır. Zaten genel olarak ağır makinalı tüfeğin kullanıldığı bu cepyelerde mitralyözün taarruzdaki rolü de oldukça kısıtlı kalmış ve hücumda piyadeyi yeterince destekleyememiştir. Bunun yerine daha çok savunmada topçu ile birlikte hareket ederek taarruzları durdurmuştur. İki cephe arasındaki fark ise Batı Cephesi'nde çok daha derin siperlerde çakılı olarak, askerin bir adım bile geri atmaması prensibi üzerine kullanılan mitralyözler doğuda daha fazla taktik hareketliliğin olduğu esnek savunma pozisyonlarında kullanılmıştır²⁷⁶. Sarıkamış Harekâtında yer alan Şerif İlden Rus mevzilerini şu şekilde betimlemiştir. “*Köprüköy ve Azap Savaşları'nda Rusların siperleri boy siperi bile değildi. Tel örgüsü gibi ayrıntılı mevzileri yoktu. Obüsü, havanı, el bombası filanı yoktu. Sözü'n kısısı savunma hattı denilecek şekli yoktu*²⁷⁷.”

Batı Cephesi'ndeki savaş konsepti süvarilerin kullanılmasını nerdeyse imkânsız hale getirmiş ve piyadelerin arkasında bekletilmiştir. Savaşın ilerleyen

²⁷⁶ William C. Fuller, “Doğu Cephesi”, **I. Dünya Savaşı ve 20. Yüzyıl**, s. 52.

²⁷⁷ Şerif İlden, **Sarıkamış, Kuşatma Manevrası ve Meydan Savaşı**, haz. Sami Önal, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2014, s. 126.

bölümünde Almanlar süvari birliklerini boş yere bekletmektense Doğu Cephesi'ne göndererek isabetli bir karar almıştır. Çünkü Doğu Cephesi süvarinin harekâtı için daha uygun bir savaş alanıydı. Süvarilere daha Cihan Harbi öncesi hafif makinalı tüfek türünde silahlar dağıtmaya başlanmıştı. Öncülüğünü Fransızların yaptığı bu girişim savaş sırasında diğer ordularda da kendini göstermeye başlamıştır. Hafif makinalı tüfeklerle teçhiz edilmiş süvarilerin ateş güçleri artırılmıştır. Fakat mitralyöz tahsisinde piyadeye öncelik verilmesi ve yeterli sayıda silahın bulunmaması süvarilerin bu silahlarla yeterli miktarda donatılmasına mani olmuştur. Özellikle Rusya ve Osmanlı gibi ülkelerinin yerel milislerinden toplanmış ve iyi teçhiz edilemeyerek ateş gücü noksanlığı çeken bu süvari birlikleri piyadenin mitralyöz ve tüfek ateşi karşısında ağır kayıplar vermiştir²⁷⁸. Sarıkamış Harekâtında yer alan Köprülü Şerif İlden anılarında bu durumu şu sözlerle gözler önüne sermiştir. “ *Hiçbir aşiret tümeni iyi denilecek şekilde silahlı değildi. Tümenlerde ne top ne mitralyöz vardı. Oysa ki bu kitleler çok iyi donanımlı Kazak tümenleriyle boy ölçüşme iddiasında idiler*²⁷⁹. ”

Birinci Dünya Harbi'nde her piyade hücumu öncesi ağır bir topçu bombardımanına başlanması taarruz eden tarafın elinden baskın etkisinin alınmasına sebep olmuştur. Çünkü piyade topçu bombardımanı başlar başlamaz artık koşullanmış bir şekilde mevziisine girer hazırlığını yapar, pozisyonun alır ve düşmanın avucunun içine düşmesini bekler. Gelibolu harekât alanından Galiçya Cephesi'ne gönderilen birlikler buradaki savaş tarzını ve nasıl uyum sağladıklarını şu sözlerle açıklıyor: “ *Artık fırkamız yerini bulmuştu. Bütün kışı ertesi baharı ve kısmen de ertesi yazı geçireceğimiz Cevattepe, Rızatepe Miçoçof mıntıkasına yerleştirilmiştik. Broşilov'un taarruzları yine beşer altışar gün arayla ve geniş oranda topçu ateşiyle devam edip duruyordu. Fakat bizde bu cephedeki muharebe şekline alışmış olduğumuzdan bunları daha kolaylıkla def edebiliyorduk. Taarruz günleri ilk hatlarımız üzerine gayet kesif ve çoğunlukla 24 saatten fazla devam eden bir topçu ateşi açılıyor, seyrek işgal edilmiş olan ileri hatlar tarafımızdan yavaş yavaş boşaltılıyor ve o zaman içinde dördüncü hatta çekiliyoruz, arkasından yine saf saf Rus piyadesi taarruza kalkıyor, bu defa bizim*

²⁷⁸ Fuller, a.g.e, s. 52; Çakmak, a.g.e, s. 171.

²⁷⁹ İlden, a.g.e, s. 51.

*tarafımızdan şiddetli bir imha ateşi açılıyor*²⁸⁰.” Ağır makinalı tüfeklerin hücum esnasında taşınıp istenilen noktada ateşe hazır hale getirilmesi oldukça güç olduğundan taarruz eden taraf ateş gücü olarak da savunan tarafa mağlup olmuştur. Fransız ordusunda bulunan ve 1918’den itibaren müttefik ordularının genel komutanlığına getirilen General Foch “*Kısmi taarruz, taarruz ateşi ile hazırlanmamışsa en gayretli birlikler bile büyük kayıplara uğrayacaktır*” diyerek uyarıda bulunmuş ve ateş üstünlüğünün bir kuvvetin etkinliğinin ana faktörü olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca Foch “*Her biri kendi hedefine doğru, yaklaştıkça hızlarını artırarak, kuvvetli bir ateşin öncülüğünde fakat süngüde kullanarak menzile ilk hücum eden olmak için kendilerini düşman safları içine atmak ve sınavı soğuk çelik ve üstün cesaret ve azimle bitirmek için amaca doğru yürürler. Topçu, taarruzu takip ederek, destekleyerek ve örterek bu sonuca katkıda bulunur.*” ifadesiyle hem taarruzda bütünsel hareketin önemini vurgulamış hem de kuvvetli bir ateş öncülüğünde siper taarruz edilmesini söyleyerek aslında hücumda piyadeye eşlik edecek bir silaha olan ihtiyacı da belirtmiştir. Bu ateş yoğunluğu ihtiyacının taarruz esnasında giderilmesi hafif makinalı tüfeklerin piyadelere verilmesi sayesinde olmuş ve savunma-hücum dengesinin yeniden tanzim edilmesini sağlayan bu silahlar savaşı daha dinamik bir boyuta taşımıştır²⁸¹.

Makinalı tüfekler mobilize edilmek için askerlerce at, deve, zırhlı araba, tank, otomobil gibi araçların üzerine monta edilmiş ve kullanılmıştır. İngilizler sömürgelerinde savaştığı aşiretlere karşı mitralyözleri at ve deve üzerine oturtmuştu. Fransızlar arabaya monta ettikleri zırhlı muhafazalı mitralyözleri Fas’ta kullanmışlardır. Hatta bu mitralyözleri Osmanlı İmparatorluğuna da Hicaz Demiryolu Hattı’nda kullanılması için satmaya çalışmış ve bu alete ait bir planda gönderilmiştir. İngilizler Birinci Dünya Harbi’nde ilk defa kullandıkları tanklara Vickers ağır makinalı tüfeği eklemiştir²⁸². Cihan Harbi’nde Suriye-Filistin cephesinde Osmanlı

²⁸⁰ Yazman, **a.g.e**, s.111.

²⁸¹ Stefan T. Possiny, Etienne Mantoux, “Du Picq ve Foch: Fransız Ekolü”, **Modern Stratejinin Yaratıcıları**, Derleyen: Edward Mead Earle, çev: Demirhan Erdem, Çiğdem Erdem, Ankara, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi, 2003, s. 198.

²⁸² BOA. **Y.PRK. TSF**. Nr: 8/69 (11 Şubat 1908); Martin Pegler, **a.g.e**, s.43, 45, 59.

ordusu özel mitralyöz mahfilleri imal ettirerek mitralyözleri hayvanlara montalamış ve İngilizlere karşı cephede kullanmıştır²⁸³.

Makinalı tüfeğin askerlerin moral durumları üzerinde de etkisi olmuştur. Birkaç defa makinalı tüfek ile beraber muharebeye iştirak etmiş olan piyadeler kendi tarafındaki makinalı tüfeğin sesini işitmedikleri zaman bir adım bile ileri gitmek istemezler ve muharebeyi korku ve endişe içerisinde sürdürürler. ²⁸⁴ Makinalı tüfekler savaşta baskı ve tehlike anında en güvenilir ve istikrarlı silahlardı. Mitralyözler nişancının elinin titremesinden çok az etkileniyordu. Ve nişancı korkudan altına yapabilecek duruma gelse bile (savaş alanında fazlasıyla görülen bir durumdu) tetiği çekebilecek gücü kendinde bulabiliyordu. Bu yüzden İngilizler makinalı tüfeğe sinirsiz silah lakabını vermişlerdir. Mitralyözün bu özelliği onu piyade için oldukça güvenilir bir müttefik yapıyordu. Taarruza geçtiğinde, ricat ettiğinde bu tüfeğin kendisine mutlak surette destek vereceğine güvenebiliyordu²⁸⁵.

Uzun bir müddet boyunca muharebe meydanlarında birlikte bulunan, taktik ve stratejik olarak piyadenin en önemli yardımcısı olarak görülen top, Birinci Dünya Harbi'nin ilerleyen zamanında yerini makinalı tüfeklere bırakacaktı. Bunun en önemli nedeni sahra topçusunun görerek atış pozisyonunda iken düşman topçu ateşine karşı savunmasız kalmasıydı. Bu andan itibaren topçunun direk ateş pozisyonuna girmemesi kural haline geldi. Bu durum makinalı tüfeğin piyadeye yakın destek için daha fazla sorumluluk almasına sebep olmuştur. Yeni sistem top ve mitralyözler tek başına piyadenin yaşadığı kayıpları artırmış ve haliyle etkinliğini azaltmıştır. Bu da piyadenin kaybettiği ateş kudretini yeniden kazanması için makinalı tüfeğe yönelmesini sağlamıştır²⁸⁶. Lakin mitralyöz sadece piyadeye değil topçuya da hem ateş desteği hem de koruma sağlamıştır. Toplu piyade ve süvari hücumlarına karşı top ve mitralyözün yoğunlaşmış ateşi oldukça etkili ve tahripkâr olmuştur²⁸⁷. Bataryaların ve makinalı

²⁸³ BOA. DH. İ. UM. Nr: E-20/103 (27 Zilkade 1334/ 25 Eylül 1916); Von Kress, **a.g.e**, s. 183.

²⁸⁴ Mehmed Arif, **a.g.e**, s. 33.

²⁸⁵ Doruk Akyüz, "I. Dünya Savaşı'nda Siper ve Makinalı Tüfek", **Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti**, s. 299.

²⁸⁶ Cornish, **a.g.e**, s. 80.

²⁸⁷ Von Kress, **a.g.e**, s. 288.

tüfek takımlarının korunması ise yanlarında veya yakınlarında bulunan piyade birliklerine verilmiştir²⁸⁸.

Makinalı tüfek, tel örgü ve siper üçlüsünün özellikle Batı Cephesi'nde savaşı hareketsiz bir hale getirmesi tarafları çeşitli çözüm yolları bulmaya itmiştir. İngiltere ve Fransa teknik savaşa yönelerek makine kullanımına ağırlık verirken Almanlar piyadenin daha fazla inisiyatif aldığı bir muharebe tipini benimsemişlerdi. Müttefikler açısından en etkileyici çözüm tanktı. Alman askerleri üzerinde özellikle psikolojik olarak büyük bir etkisi olsa da ilk defa 1916'da Somme Muharebeleri'nde kullanılan bu alet oldukça hantaldı ve piyade ile bütünleşik kullanılmadığından başarısız olunmuştu. Savaşın sonuna doğru bu durum düzelmeye başlasa da savaşı yeniden hareketlendiren, Almanların 1918'deki büyük bahar taarruzuna olanak sağlayan ve siper çıkmazını aşan Almanların hafif makinalı tüfeklerle donatılmış şok birlikleriydi. Almanlar düşman hatlarını, ateş gücüyle saldırı anlayışını ideal şekilde harmanlayarak yarmayı başardı. 1918'e gelindiğinde artık savaş alanlarında kitlesel süngü hücumları değil, düşmana yavaş ve temkinli bir şekilde yaklaşan, düşman ateşinden korunmak için en ufak engelleri bile değerlendiren ve düşman ateşine ateş ve el bombalarıyla karşılık veren takımlar görülmekteydi. Almanların Sturmtruppen (Fırtına Birlikleri) adını verdikleri şok birlikleri gücünü makinalı tabancalar ve hafif makinalı tüfeklerden alıyordu. Düşmanın zayıf noktalarına ani ataklar düzenleyen bu birlikleri gündüz çoğunlukla düşman ateşinden saklanıyor, geceleri hareket ediyor ve henüz ortalığın aydınlanmadığı sabah saatlerinde saldırıya geçerek düşmanı felç ediyordu. Düşman topçusu ile birlikte ihtiyatlar, ikmal depoları ve iletişim hatları bu şekilde ortadan kalktıktan sonra bu kez Alman ihtiyatları harekete geçiyor ve düşmanın ana kuvvetleriyle çarpışıyordu. Bu taktikle Eylül 1917'de Riga'daki Rus mevzileri dağıtılmış, Ekim ve Kasım aylarında Caperotta'da İtalyanlar imha edilmiş ve 1918'deki bahar taarruzunda Alman ordusu dört yıl boyunca neredeyse değişmeyen Batı Cephesi'nde 65 km'lik bir ilerleme sağlamış ve hatta Paris'e giden demiryollarından birini kontrol altına almayı başarmıştı. Lakin Batı Cephesi'ndeki bu büyük taktik başarı stratejik başarısızlıkla sonuçlanacak ve yılın sonlarına doğru Alman ordusu teslim olacaktı. Bu durumun en önemli nedeni dört yıllık savaşın

²⁸⁸ Ataksor, **a.g.e.**, s.93.

Almanya'yı önemli ölçüde hırpalamasıydı. 1918'in başlarında Alman kolorduları adeta bir iskelet haline gelmişti. Taburlardaki askerler kâğıt üzerinde mevcuttu. Ki bahar taarruzunun saman alevi gibi parlamasının ardından toplu şekilde teslim olmaları başlayacaktı²⁸⁹.

Benzer bir durum Osmanlı için Filistin cephesinde kendini gösterecekti. Filistin cephesindeki Osmanlı ordusu çağdaş Alman fırtına birliklerinin taktik ve teçhizatları konusunda yoğun bir eğitime tabi tutulmuştur²⁹⁰. Hücum birliklerinin liderleri (subay-astsubay) titizlikle seçilmişti. Daha sonra bu bölükler hücum taburları seviyesine yükseltildiler. Osmanlı ordusunun hücum taburları ve bölükleri doktriner taarruz harekâtlarında asla kullanılmamakla beraber bu birlikler sık sık hazırlıklı ve hazırlıksız karşı taarruzlarda tümen ve kolordu seviyelerinde ihtiyat birlikleri olarak görevlendirilmiştir. Osmanlı ordusu Alman taarruz hücum birliklerini ve makinalı tüfek bölüklerini teşkil etti ve muharebelerde kullandı. Batı Cephesi'nden alınan dersleri eğitim ve harekâtlarına dâhil ettiler. General Falkenhayn'ın kumanda edeceği bu birlikler için zaten 1917'den itibaren hafif makinalı tüfekler alınmaya ve bölgeye gönderilmeye de başlanmıştı²⁹¹. Makinalı tüfeklerle oldukça iyi teçhiz edilen bu ordu General Falkenhayn'ın yanlış kararları ve Alman örneğinde olduğu gibi Osmanlı kolordularının da artık birer iskelete dönüşmesi başarısızlığın temel sebepleri olmuştur. 4 yıllık savaş Osmanlı İmparatorluğu'nun insan gücünü adeta emip bitirmiştir. Kötü iklim sistemi, yetersiz beslenme, düzenli bir şekilde askerlerin memleketlerine dönüp ailelerine ziyaret izni verilmemesi, yenilgi faktörü ve savaşın süresiz uzamasının yol açtığı umutsuzluk hali gibi nedenler firarların başlıca sebebi olmuştur²⁹².

Birinci Dünya Harbi bittiğinde piyade, mitralyöz ve top birbirlerini koruyan, muhafaza eden, taarruz ve savunma pozisyonunda stratejik ve taktiksel olarak birbirine

²⁸⁹ Niall Ferguson, **Hazin Savaş 1914-1918**, çev. Nurettin Elhüseyni, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2015, s. 436-437; Doruk Akyüz, "I. Dünya Savaşı'nda Siper ve Makinalı Tüfek", **Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti**, s.302-303; Hart, **a.g.e**, s. 474; Nielberg, **a.g.e**, s. 117-118.

²⁹⁰ Von Kress, **a.g.e**, s. 304.

²⁹¹ Erickson, **I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı Ordusu, Çanakkale, Kutü'l-Amare, Gazze ve Megiddo Muharebeleri**, s. 207-236; Yılmaz, **a.g.e**, s. 202, 297; **Birinci Dünya Harbi İdari Faaliyetler ve Lojistik**, s. 440, 461.

²⁹² Mehmet Beşikçi, **Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Seferberliği**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2015, s. 279.

destek çıkan, bütünleşik hareket eden bir teşkilat haline gelmiştir. Bu yüzden ordu içerisinde bunlardan herhangi birinin artırılması veya azaltılması hepsini etkileyecektir. Birbirleriyle ile uyumlu olmadıkları vakit başarılı olmaları düşünülemezdi. Yukarıda bahsettiğimiz Batı Cephesi'ndeki Almanya ve Filistin Cephesi'ndeki Osmanlı ordularının durumu buna oldukça iyi örneklerdir. Savaş sonunda 4500'e yakın makinalı tüfeği bulunan ve piyade tmenlerindeki mitralyöz sayısını 36'ya çıkaran Osmanlı ordusu aynı yükselişi top ve piyade tmenlerinde gerçekleştirememiştir. Savaşın özellikle daha ilk yılında nitelikli personelinin çoğunu kaybeden ordu gittikçe azalan insan kaynağıyla bu silahları doktrine uygun kullanacak personel yetiştirmekte de aciz kalmıştır.

SONUÇ

Ortaçağın sonlarından itibaren başlayan çoklu ateş gücüne sahip bir silahın asker yığınlarının yerini alması düşüncesi gerçek anlamda 19.yy'ın ikinci yarısından itibaren ortaya çıkan makinalı tüfeklerle gerçekleştirilmiş gibi duruyordu. Bu silah sayesinde savaşan askerlerin sayısının küçülüp muharebelerdeki zayıflığın azalacağı tahmin edilmişti. Lakin durum böyle olmadı. Bunun önemli 2 sebebi vardı. Bunlardan birincisi Fransız İhtilali sonucunda kitle ordularının ortaya çıkması ve sanayi devrimi neticesinde silah ve mühimmatın toplu seri ve standart bir şekilde üretilmesi idi.

Özellikle Avrupa ordularının sayıları milyonları bulan kuvvetlerini endüstrilerinden aldığı kuvvetle silahlandırmaları aralarında büyük bir rekabet ve silahlanma yarışının başlamasına neden olmuştur. Dönemin son teknoloji ürünü olan makinalı tüfekler daha fazla satın alınmış ve birliklere dağıtılmıştır. Lakin bu rekabet silahın tam potansiyelinin Birinci Dünya Savaşı'nda ortaya çıkmasına dek güçlü bir şekilde kendini göstermemiştir. Bunun nedeni orduların hala Napolyon dönemi taktik ve stratejilerine bağlı olmaları ve piyade ile süvari hücumlarının muharebede hala en belirleyici etken olmalarını düşünmeleri idi. Birinci Dünya Savaşı'nda cepheden yapılan piyade ve süvari hücumlarının mitralyözler ile felç edilmeleri ve savaşın ilk 2 yılında ki korkunç kayıplar ordularda gerçek anlamda bir makinalı tüfek rekabeti başlatacak ve devletler ordularını bu silahlarla teçhiz edecekti. Ortaya çıkan bu yeni ateş gücü daha fazla ateş gücüne talebi artıracak ve daha fazla makinalı tüfeğin kullanılmasına neden olacaktı. Savaşın sonlarında özellikle siper savaşı paradoksunun yıkılması için çare yine makinalı tüfeklerde bulunacak ve savaş yeniden hareketli ve aktif hale getirmek için hafif makinalı tüfekler kullanılacaktı.

1904-1905 Rus-Japon Harbi makinalı tüfeklerin nizami ordular arasında kullanıldığı ilk savaştı. Bu savaşta etkili olan ve Japonların zaferine önemli katkı sunan mitralyözlerin mahiyeti maalesef her ülke tarafından anlaşılamamıştı. Bu durumdan en iyi dersi Almanlar çıkartmıştı ki Birinci Dünya Harbine girildiğinde bu açıdan en hazırlıklı devlet Almanya idi. Sadece bu silahlara daha fazla sahip olması dışında değil mitralyözlerin kullanımlarına dair geliştirdiği taktiklerle de bu alanda başı çekmiş ve cihan harbinde bunun meyvelerini toplamıştı

III. Selim'den itibaren ordusunu Avrupa nizamına göre oluşturan ve silahlarını Avrupa'dan temin eden Osmanlı devleti makinalı tñfeklere de kayıtsız kalmamıştır. Osmanlı Devleti bu silahları edinmek için sefaretlerden, askeri heyetlerden ve silah tñccarlarından yararlanmıştır. Satın aldığı tñfekler konusunda dikkatli davranmış ve aldığı silahları iyice tetkik etmiştir. II. Abdñlhamid'den itibaren ordusunu ÷lkeye çağırılan Alman askeri heyetleriyle Alman nizamına göre dñzenleyen Osmanlı Devleti silah alımında da bu dönemde Alman fabrikalarına yñnelmiř ve ağırlıklı siparişler buraya yapılmıştır. Lakin bu durum kñrñ kñrñne Alman silahlarının alınmasını doğırmamıştır. Osmanlı Devleti mali yñnden daha hesaplı bulduğu zamanlar başka ÷lkelerden de makinalı tñfek siparişleri yapmıştır. Örneğin 1907 yılında yapılan 120 makinalı tñfeklik siparişin 70'i Fransa'ya yapılmış ve Hotchkiss mitralyözleri satın alınmıştır. Fakat 1908'de İttihat ve Terakki'nin yñnetime gelmesi ve Balkan Harbi'nin ardından orduda artan Alman etkisi ve Birinci Dñnya Harbine aynı safta girilmesi mitralyöz siparişlerini haliyle Alman fabrikalarına yoğunlaştırmıştır.

Osmanlı Devleti zaman zaman mitralyöz tñfeklerinin siparişlerinde sorunlarda yaşamıştır. Bu sorunların bazıları kendisinden bazıları üreticiden meydana gelmiştir. Osmanlı Devleti'nden kaynaklanan en büyük sorun alınan silahların taksitlerinin geciktirilmesi idi. 19. yy'ın sonlarında mali açıdan zor durumda bulunan imparatorluk silahların taksitlerini zamanında ödeyemediği için mallarının haczedilmesi, dava açılması gibi tehditlerle karşı karşıya gelmiştir. Üreticiden meydana gelen sorun ise genelde silah ve cephanenin vaktinde teslim edilmemesiydi.

Bu sorunlara rağmen 1870'lerden itibaren Gatling, Nordenfelt, Maxim, Hotchkiss, Schwarlose gibi makinalı tñfekleri satın alıp kullanan Osmanlı Devleti Rus- Japon Harbi'nin bitiminden 2 sene sonra mitralyözleri birlik halinde teşkil etmeye başlamıştır. Her alaya dñrder tñfekli bir makinalı tñfek bölüğu vermeyi amaçlayan Osmanlı devleti yeterine mitralyözñ olmadığı için bu bölükleri tüm ordularında kuramamıştır. Birinci Dñnya Harbi'nin provası olarak nitelendirilen Balkan Savaşları'nda muharebelerin erken bitirmesi, daha çok topun belirleyici olması ve siper savaşına dönmemesi makinalı tñfeđin potansiyelinin ortaya çıkmasını engellemiş ve askeri gözlemcileri yanıltmıştır. Balkan Harbi sırasında makinalı tñfeklerinin bir kısmı savaşta kaybedilmiş ve bir kısmı ise yaramaz hale gelmişti.

Birinci Dünya Harbine bu şekilde giren Osmanlı Devleti özellikle 1916'dan itibaren Almanya ile kara bağlantısının sağlanmasıyla büyük miktarda makinalı tüfekler elde edebilmiş ve ordusunu donatabilmiştir. 1917 yılına geldiğinde tümen teşkilatında 36 makinalı tüfeği kabul etmişti.

Cihan Harbine Almanya'nın müttefiki olarak giren Osmanlı devleti Almanların makinalı tüfek konusunda geliştirdiği taktik ve stratejiden istifade edebilmiştir. Bunun yanında tecrübeli ve yetenekli bir kurmay subay sınıfına sahip olan İmparatorluk makinalı tüfeğin potansiyelini çabuk kavramış ve bu yeni savaş konseptine çabuk uyum sağlamıştır. Çanakkale Muharebelerinin başında yapılan ve ağır zayiata neden olan piyade hücumlarından hemen vazgeçilmiş siperler kazılarak makinalı tüfekler efektif bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Özellikle Batı Cephesi'nde müttefiklerin bu durumu anlaması ve vazgeçmesi 1917 yılını bulmuştu. Almanların 1917'de meydana getirdiği fırtına birlikleri Osmanlı ordusunda teşkil edilmiş ve özellikle Suriye-Filistin cephesinde kullanılmıştır. Lakin başka temel sorunlar bu taktiklerin İngilizler karşısında etkili bir şekilde kullanılmasını ve sonuç alınması engellemiştir.

Savaş sonunda Osmanlı ordusu 4500'e yakın makinalı tüfeğe sahipti. Ağır ve hafif makinalı tüfek bölükleri kurulmuş ve bunları doktrin ve taktiklere uygun bir şekilde kullanmayı bilen nitelikli ve tecrübeli personel yetişmişti. Bu durum Birinci Dünya Harbi'nin ardında milli mücadeleye başlayan Türk ordusu için büyük bir kazanım olmuştur.

BİBLİYOGRAFYA

1. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ

BEO

DH. İ. UM

HR. İD

HR. SFR

HR. SYS

HR. TO

İ. DH

İ. HUS

İ. MMS

İ. TAL

Y.A. HUS

Y. MTV

Y. PRK. ASK

Y. PRK. TŞF

2. MATBU ESERLER

Yüzbaşı Zekai:

Piyade Atış ve Tatbikat Mektebi Zabitan Kurslarında Ağır Makinalı Tüfek Konferanslarım, Teşebbüs Matbaası, İstanbul, 1926.

Binbaşı von Merikats:

Süvari ve Makinalı Tüfek, Mütercim: Piyade Yüzbaşı Halil Nasuhi Bey, Matbaa-ı Askeriye, İstanbul, 1337.

Mehmet Arif:

Makinalı Tüfek, Matbaa-i Harbiye, İstanbul, 1327.

Mehmed Arif:

Balkan Harbi'nde Makinalı Tüfekler, Terkos-Darboğaz, 1329.

Makinalı Tüfek Bölüklerine Mahsus Endaht Nizamnamesi, İstanbul, Matbaa-i Askeriye, 1325.

Makinalı Tüfenk Kıtaatının Tecarib-i Harbiyeye İstinaden ve Bi'l-Hassa Makinalı Tüfenk Malzemesinin Suret-i İstimali Nokta-i Nazarından Talim ve Terbiyesi Hakkında Mütalaat.

Tüfenk, Filinta, Hafif Makinalı Tüfenk, 08 Modeli Tabanca, 18 Modeli Makinalı Tabanca Endaht Talimnamesi, Mütercim: Kaymakam Hamdi Mustafa.

Mecmua-ı Fünun-u Askeri, Matbaa-ı Askeriye, İstanbul, Kanun-u Evvel 1327.

3. ARAŞTIRMA ESERLER

Atatürk'ün Not Defterleri X, Genel Kurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2009, s. 76.

Ataksor, Halis:

Çanakkale Raporu, Timaş Yayınları, İstanbul, 2008.

Belen, Fahri:

Çanakkale Savaşı'ndan Alınan Dersler, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2009.

Beşikçi, Mehmet:

Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Seferberliği,
Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2015.

Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesi, V. Cilt II. Kitap, Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Dairesi Başkanlığı Yayınları, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 2012.

Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesi, V. Cilt II. Kitap, Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Dairesi Başkanlığı Yayınları, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 2012.

Chin, George M.:

The Machine Gun: History, Evolution, and Development of Manuel, Automotic and Aierborne Repeating Weapens, Washington, 1951.

Cornish, Paul:

Machine Guns and The Great War, Pen and Sword, Barnsley 2009.

Çakmak, Fevzi:

Büyük Harp'te Şark Cephesi Harekâtı, haz. Ahmet Tetik, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2010

Doruk Akyüz:

“I. Dünya Savaşı'nda Siper ve Makinalı Tüfek”, **Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti,** Ed.: Ali Arslan, Mustafa Selçuk, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2015.

Ellis, John:

The Social History of Machine Gun, New York, Pantheon Book, 1975.

- Earle, Edward Mead: **Modern Strarejinin Yaratıcıları**, Çev: Demirhan Erdem, Çiğdem Erdem, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi, Ankara, 2003.
- Enver Paşa'nın Trablusgarp Günlüğü**, çev. Nurten Kutsal, Tarih ve Kuram Yayınları, İstanbul, 2015.
- Erickson, Edward J.: **I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı Ordusu: Çanakkale, Kutü'l-Amare, Gazze ve Megiddo Muarebeleri**, Çev: Kerim Bağrıaçık, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2009.
- Erickson, Edward J.: **Büyük Hezimet: Balkan Harpleri'nde Osmanlı Ordusu**, Çev: Gül Çağalı Güven, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2013.
- Fergosun, Niall: **Hazin Savaş 1914-1918**, çev. Nurettin Elhüseyni, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2015.
- General Allenby'nin Hatıratı**, haz. Faruk Yılmaz, İz Yayıncılık, İstanbul, 2013.
- Hall, Richard C.: **Balkan Savaşları 1912-1913**, çev. M. Tanju Akad, Homer Kitabevi, İstanbul, 2003.
- Hart, Basıl Liddell: **Birinci Dünya Savaşı**, Çev: Kerim Bağrıaçık, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2014.
- İlden, Şerif : **Sarkamış, Kuşatma Manevrası ve Meydan Savaşı**, haz. Sami Önal, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2014

Jowett, Philip S.: **Balkan Harpleri'nde Ordular 1912-1913**, Askeri Tarih Dizisi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Nielberg, Michael s.: **Dünya Tarihinde Savaş**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, Çev: Tanju Akad, İstanbul, 2011.

Pegler, Martin: **The Vickers-Maxim Machine Gun**, Osprey Publishing, 2013.

Serezli Mehmed Ragıp: **Rus ve İngilizlere Karşı Bir Osmanlı Zabiti 1917-1918**, haz. Ahmet Efiloğlu, Raif İvecan, Timaş Yayınları, İstanbul, 2011.

Tetik, Fatih-Soyluer Serdal: "Silah İthalatı ve Kara Harp Sanayi", **Dünya Savaş Tarihi, Osmanlı Askeri tarihi (1792-1918)**, Ed. Gültekin Yıldız, Timaş Yayınları, İstanbul, 2013.

Türk, Fahri: **Türkiye ile Almanya Arasındaki Silah Ticareti 1871-1914**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2012.

Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, Osmanlı Devri, **Birinci Dünya Harbi İdari Faaliyetler ve Lojistik**, Gnkur. Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Gnkur. Basımevi, Ankara, 1985, Cilt 10.

Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, Osmanlı Devri, **Osmanlı-İtalyan Harbi (1911-1912)**, Gnkur. Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Gnkur. Basımevi, Ankara, 1981.

- Us, Hardal: **“Trablusgarp: Derne savaşları”**, Bitirme Tezi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakóltesi Tarih Bölümü, 1981, s.32.
- Von Kress: **Son Haçlı Seferi, Kuma Gömülen İmparatorluk**, Çev. Tahir Balaban, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2007.
- Willbanks, James H.: **Machine Guns: An İllustrated History of Their İmpact**, Weapons and Warfare, Ed. by. Spencer C. Tucker, California, ABC-CLIO, Inc., 2004.
- Winter Jay: **I. Dünya Savaşı ve 20. Yüzyıl**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2012.
- Yazman, Mehmet Şevki: **“Kumandanım Galiçya Ne Yana Düşer” Mehmetçik Avrupa’da**, Haz. Kansu Şarman, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2006,
- Yılmaz, Veli: **I.Dünya Harbi’nde Türk-Alman İttifakı ve Askeri Yardımlar**, Kastaş Yayınları, İstanbul, 1993.

4. SÜRELİ YAYINLAR

Askeri Tarih Belgeleri Dergisi, “**Mutasarrıf ve Genel Komutan Enver Bey’in Piyade ve Mitralyöz Ateşiyle Derne Vadisi’ne Düşürülen Düşman Tayyaresi Hakkında 15 Haziran 1912 Tarihli Yazısı**”, Cilt. 60, Sayı. 126, 2011.

Askeri Tarih Belgeleri Dergisi, “**Kabilerlerden Topçu ve Mitralyöz Bölüklerine Tercihen Gönüllü Olanların Kaydedilmesine Dair Derne Komutanı Mustafa Kemal’in Arzı**”, Cilt. 60, Sayı 126.

Sürmeli, Serpil: “**Nuri Paşa’nın Trablusgarp Savaş Hatıraları**”, Atatürk Dergisi, Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, 2012.

5. SÖZLÜKLER

Devellioğlu, Ferit:

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat, Aydın Kitabevi, Ankara, 2010.

İngilizce-Türkçe Askeri Terimler Sözlüğü, E.U. Basımevi, Ankara, 1956.

6. ELEKTRONİK KAYNAKLAR

en.wikipedia.org

katalog.ibb.gov.tr

markerhunter.wordpress.com

tonnel-ufo.ru

tr.wikipedia.org

upload.wikimedia.org

www.wikiwand.com

www.artilleryhistory.org

www.survincity.com

www.thefirearmblog.com

www.browningmgs.com

www.world.guns.ru

www.securityarms.com

www.mitrailleuse.fr

www.warmuseum.ca

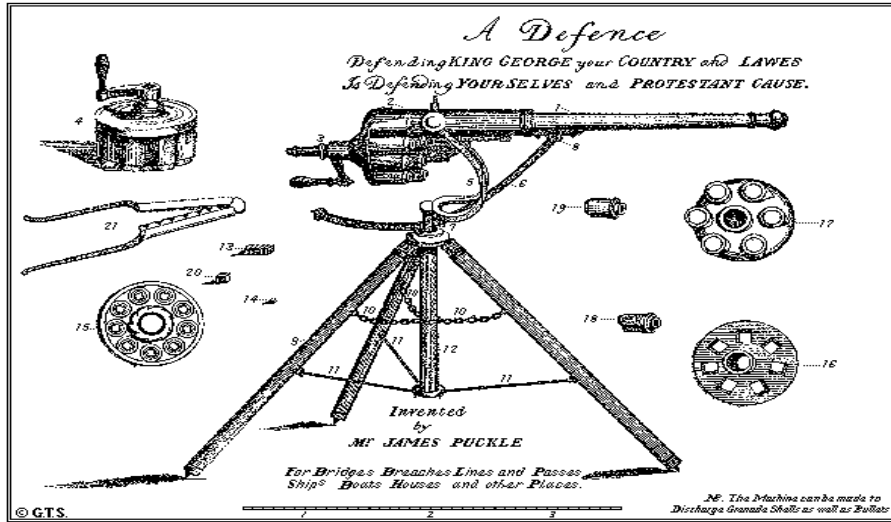

RESİMLER

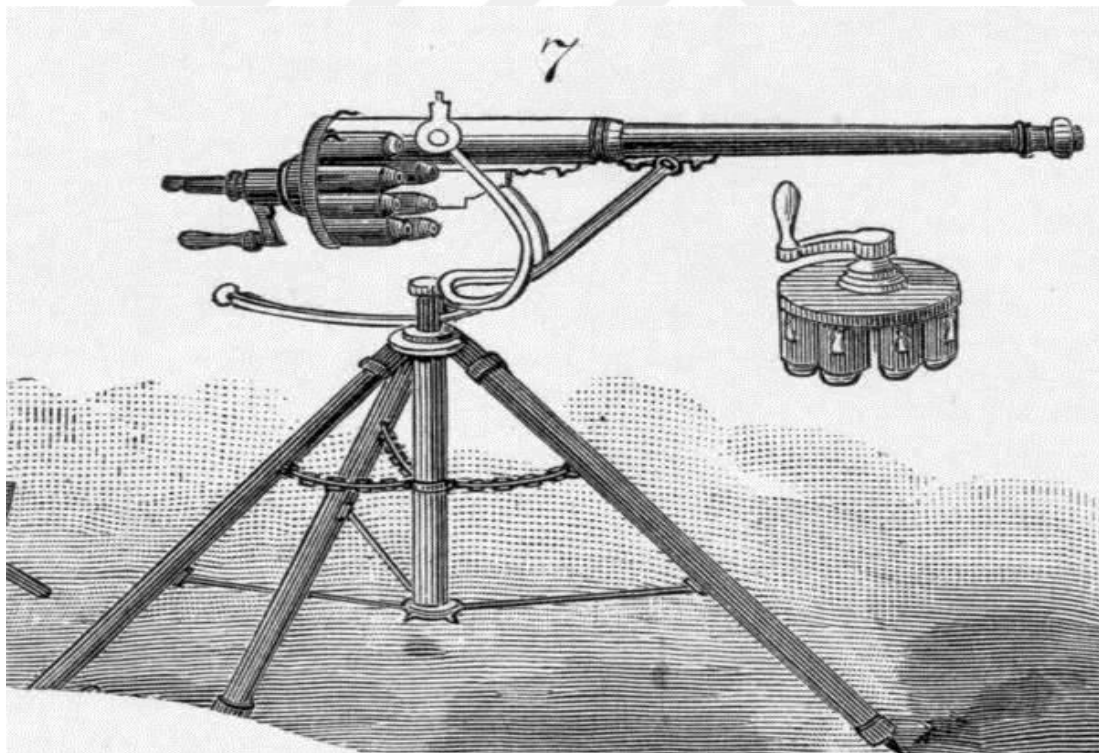

1) RİBAULDEQUİN

(Kaynak:https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/1/1d/Ribaudequin_-_Ch%C3%A2teau_de_Castelnau_-_20090926.jpg)

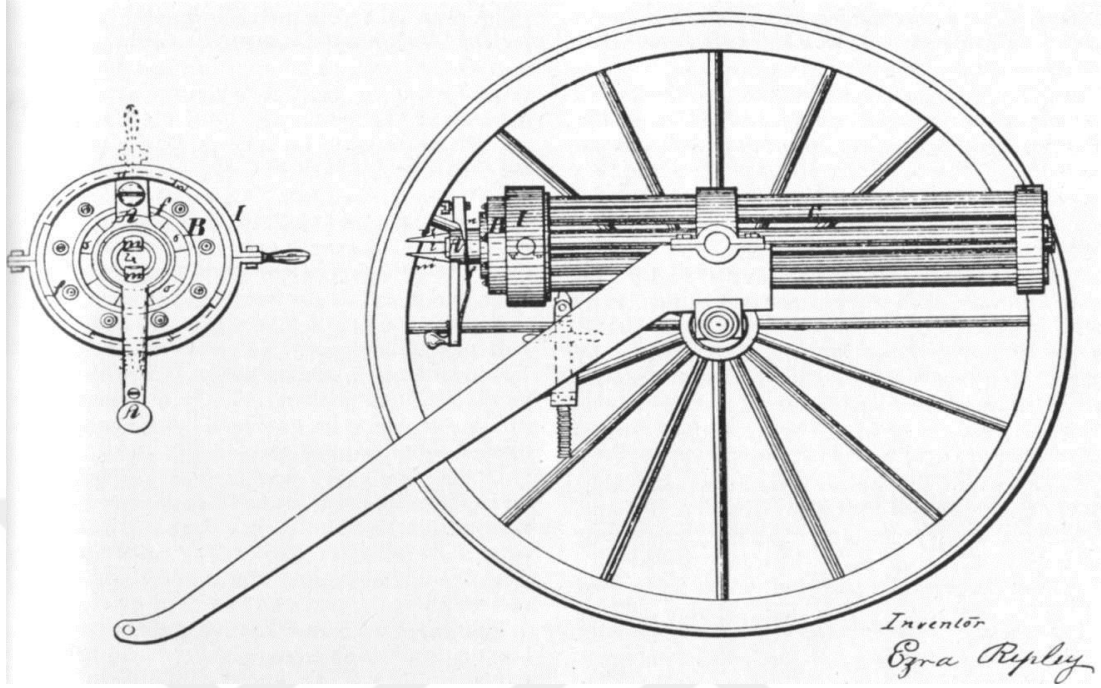

- © GTS.
1. The Barrel of the Gun.
2. The Set of Screws which pass through the Barrel.
3. The Screws which pass through the Barrel.
4. A Set of Screws which pass through the Barrel.
5. The Barrel of the Gun.
6. The Set of Screws which pass through the Barrel.
7. The Screws which pass through the Barrel.
8. The Barrel of the Gun.
9. The Set of Screws which pass through the Barrel.
10. The Screws which pass through the Barrel.
11. The Barrel of the Gun.
12. The Set of Screws which pass through the Barrel.
13. A Set of Screws which pass through the Barrel.
14. The Barrel of the Gun.
15. The Set of Screws which pass through the Barrel.
16. The Screws which pass through the Barrel.
17. The Barrel of the Gun.
18. The Set of Screws which pass through the Barrel.
19. The Screws which pass through the Barrel.
20. The Barrel of the Gun.
21. The Set of Screws which pass through the Barrel.

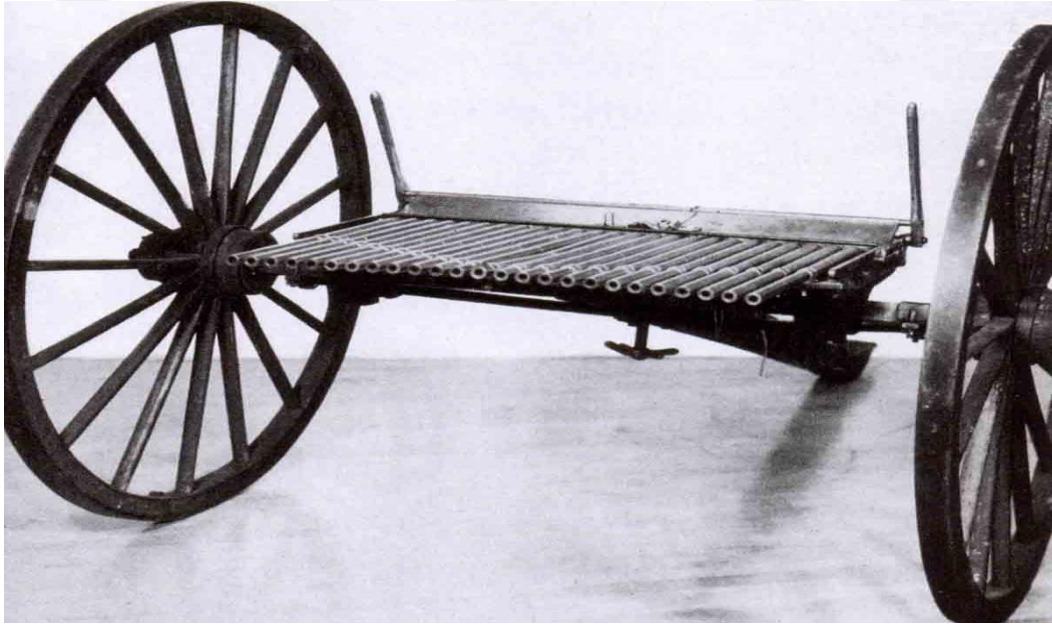
2) PUCKLE SİLAHI

(Kaynak: Martin Pegler, The Vickers-Maxim Machine Gun, s.9)

3) RİPLEY SİLAHI

(Kaynak: https://en.wikipedia.org/wiki/Ripley_machine_gun)

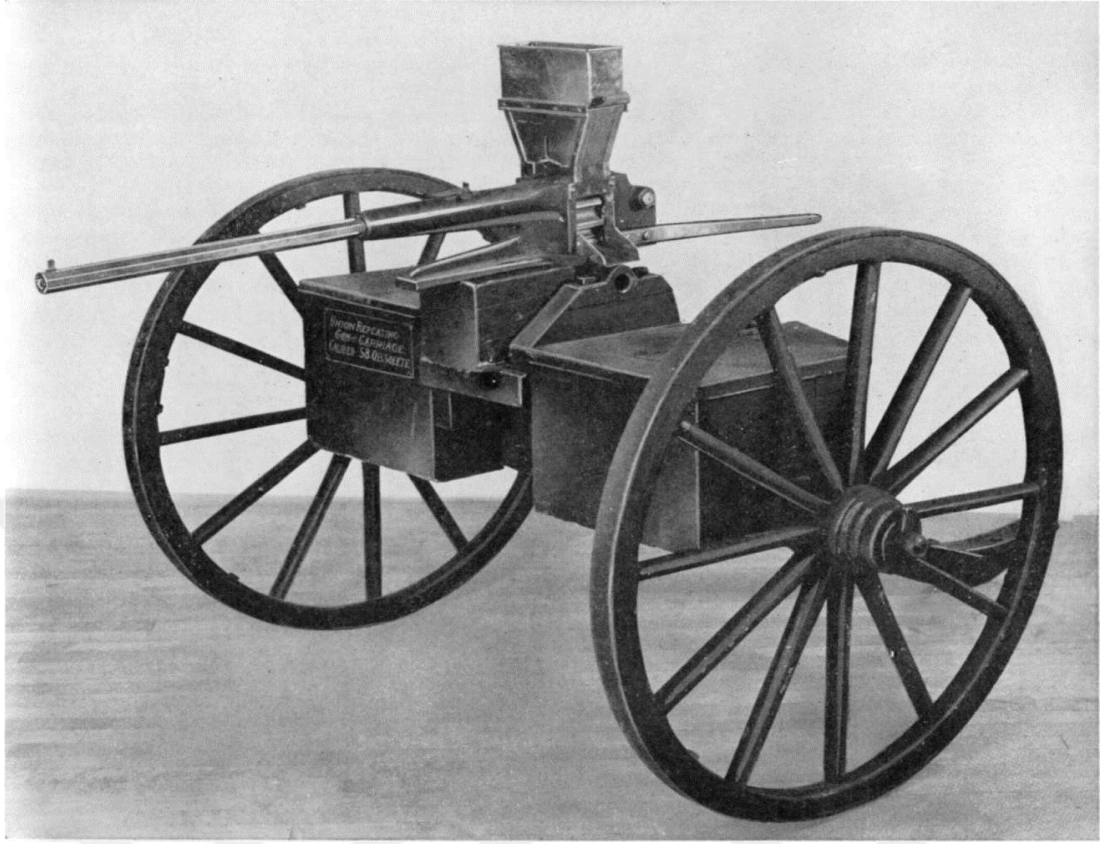
4) BİLLINGHURST-REQUA

(Kaynak: <https://markerhunter.wordpress.com/2013/07/15/billinghurst-requa-battery-gun/>)

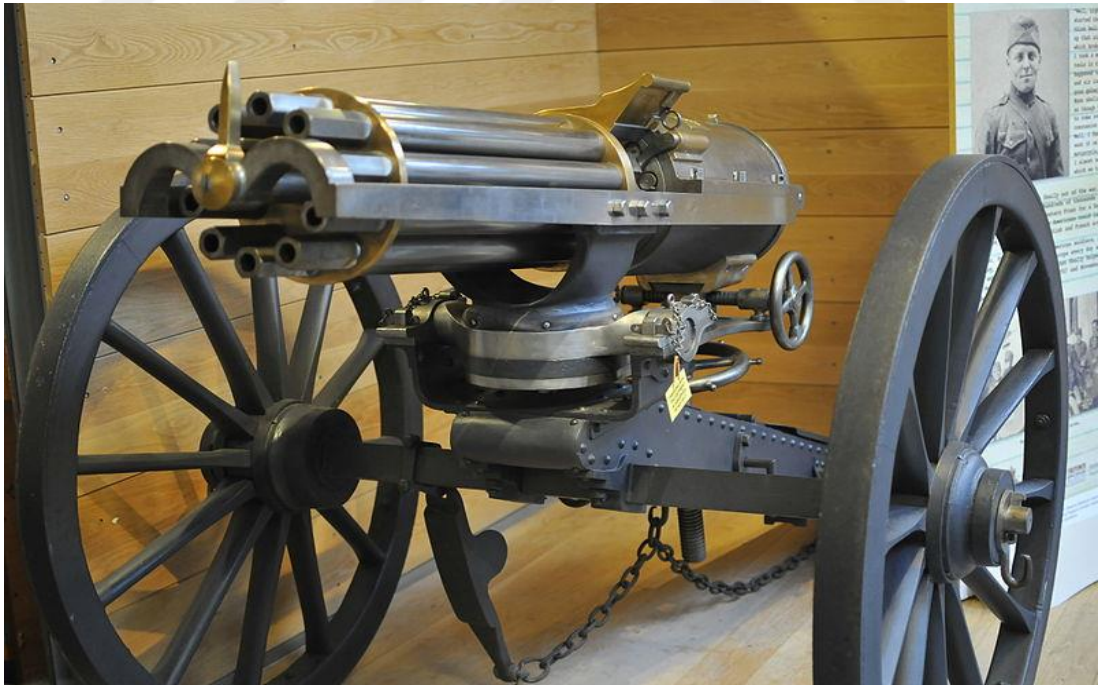
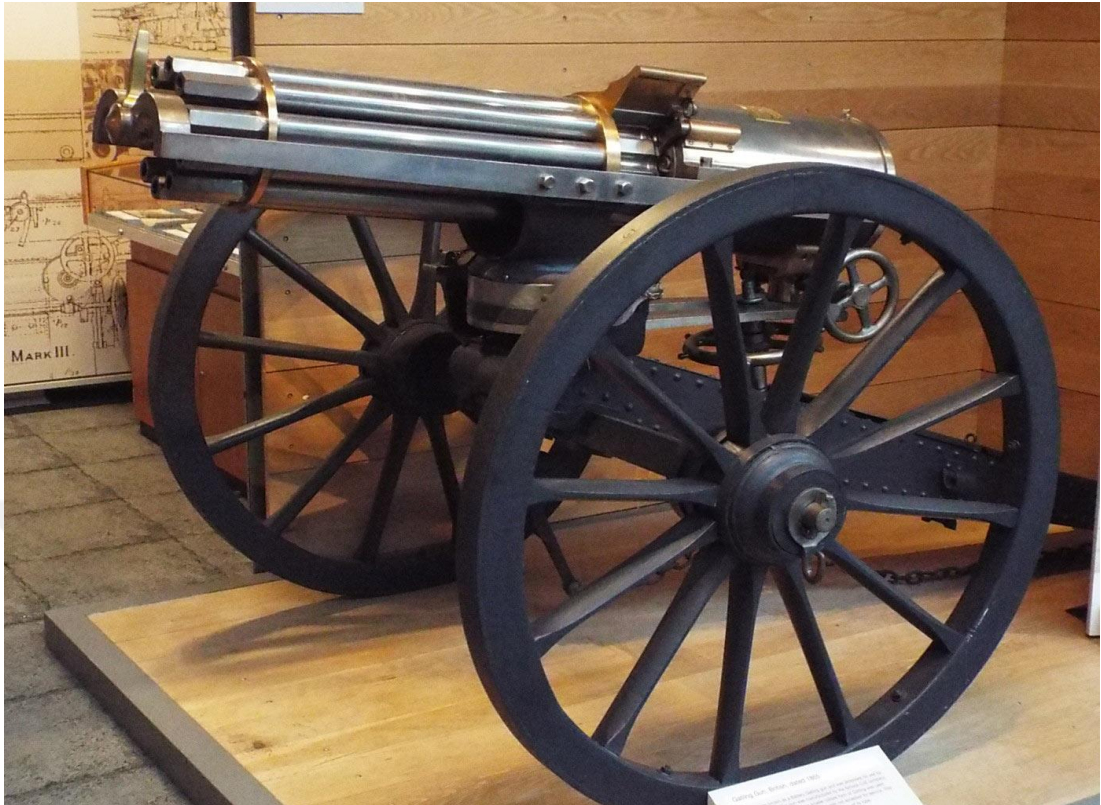
5) MONTIGNY MITRALYÖZ

(Kaynak: <http://www.wikiwand.com/en/Mitrailleuse>)

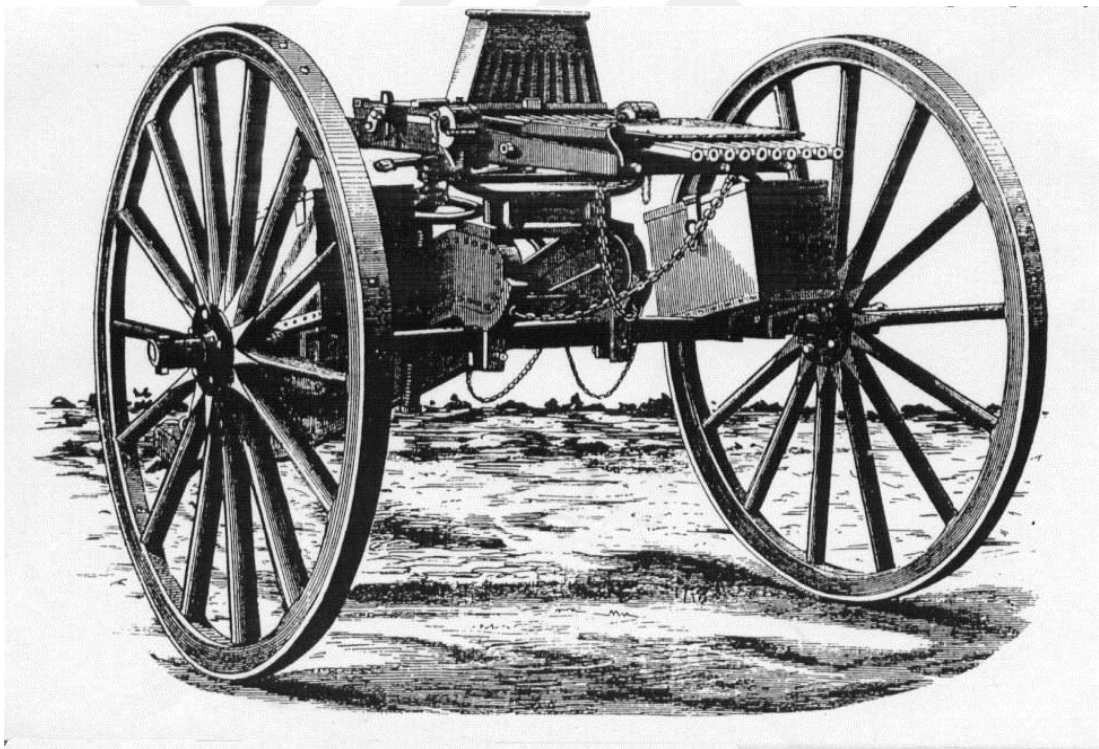
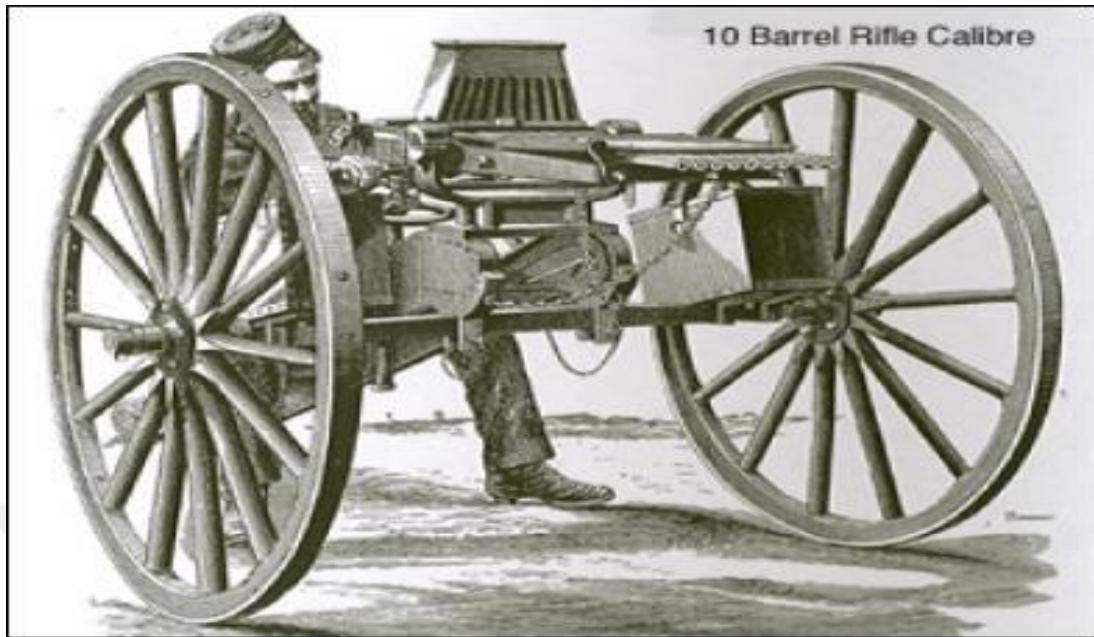
6) AGAR MAKİNALI TÜFEK

(Kaynak: https://en.wikipedia.org/wiki/Agar_gun)

7) GATLING

(Kaynak: https://en.wikipedia.org/wiki/Gatling_gun)

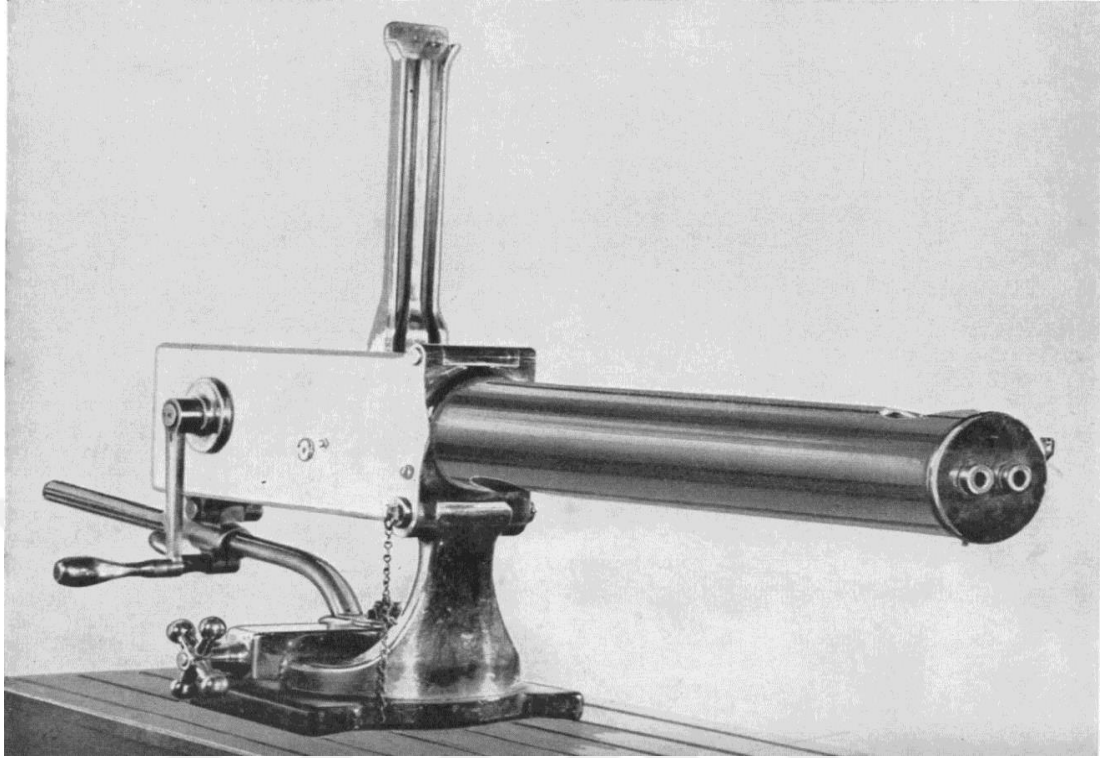
8) 10 NAMLULU NORDENFELT

(Kaynak:http://artilleryhistory.org/artillery_register/nsw/gun_manly_10_barrel_nordenfelt_machine_gun_sn173.html)

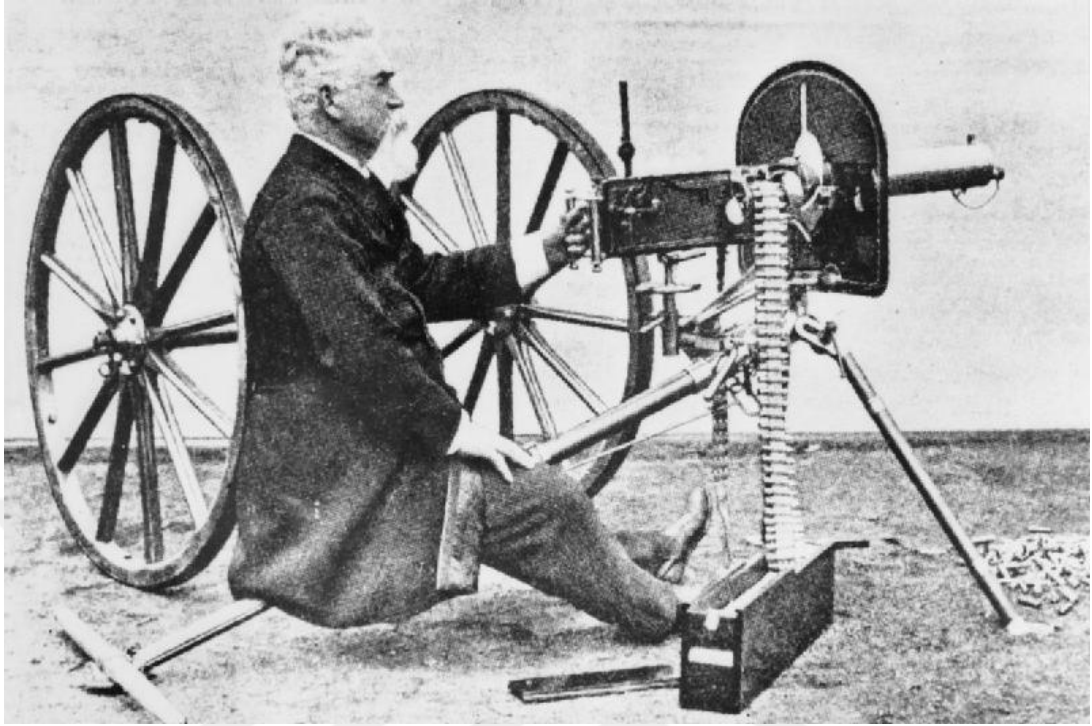
9) 5 VE 4 NAMLULU NORDENFELT

(Kaynak: <http://survincity.com/2011/07/machine-gun-nordenfelt-modularity-of-the-xix/>)

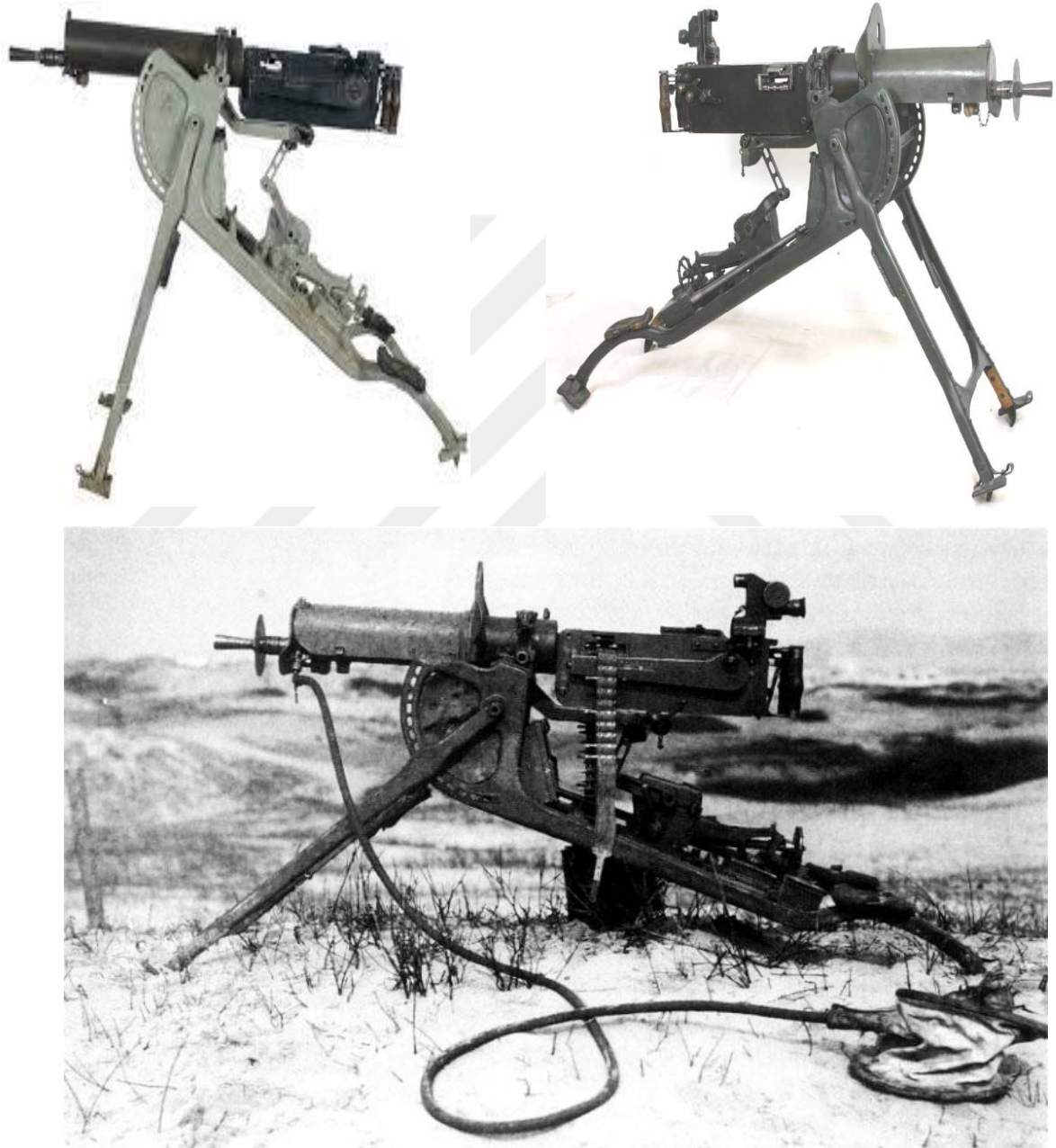
10) GARDNER

(Kaynak: <http://www.thefirearmblog.com/blog/2014/11/24/making-gardner-gun/>)

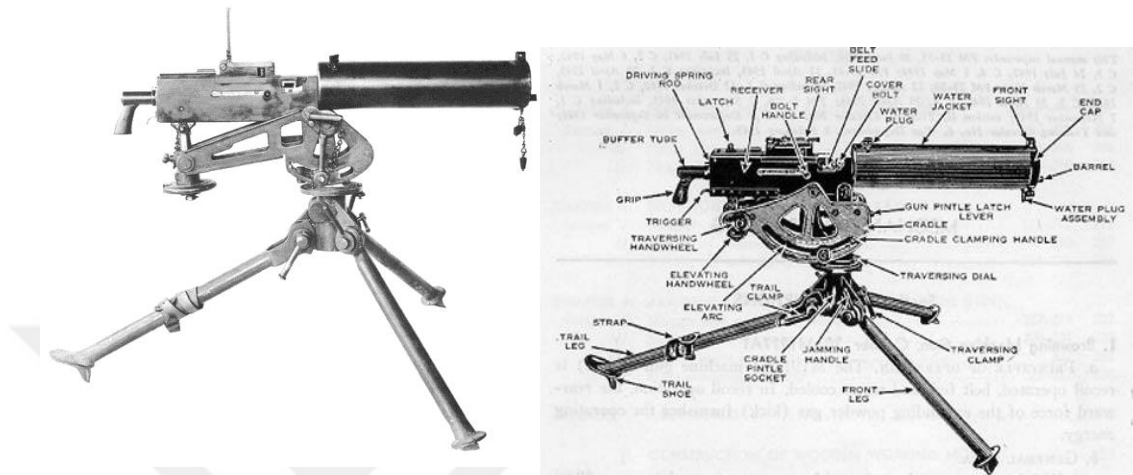
11) MAXİM

(Kaynak: <http://browningmgs.com/Maxim/Maxim.htm>)

12) MG 08

(Kaynak: <http://world.guns.ru/machine/de/mg-0-e.html>)

13) BROWNING

(Kaynak: http://browningmgs.com/Images_1919A4/Brownings.htm)

14) SKODA 1893

(Kaynak: <http://survincity.com/2012/03/machine-gun-skoda/>)

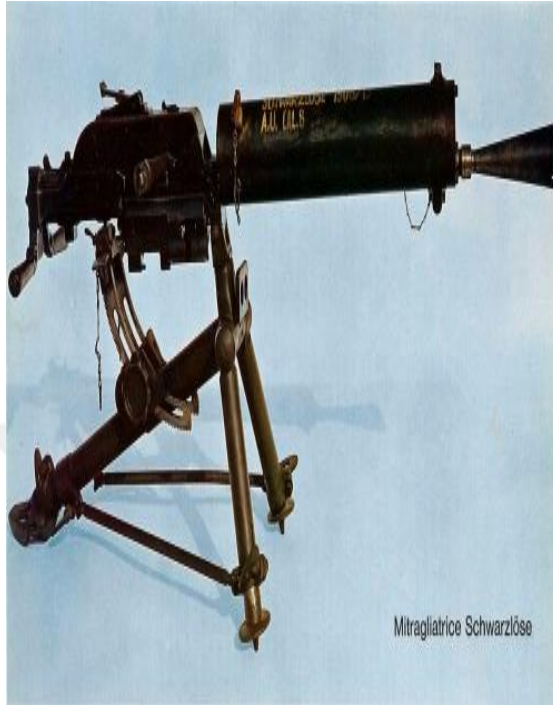
15) SKODA 1909

(Kaynak: <http://www.securityarms.com/firearm/4991>)

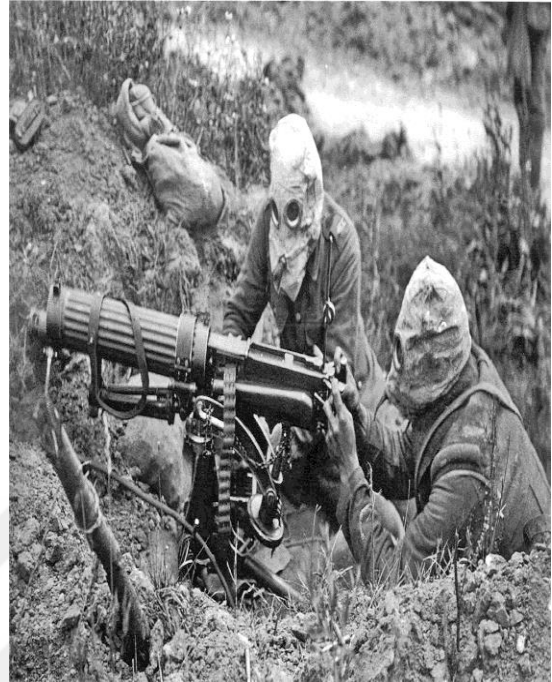
16) HOTCHKISS 1914

(Kaynak: <http://www.mitrailleuse.fr/France/Hotchkiss/Hotchkiss.htm>)

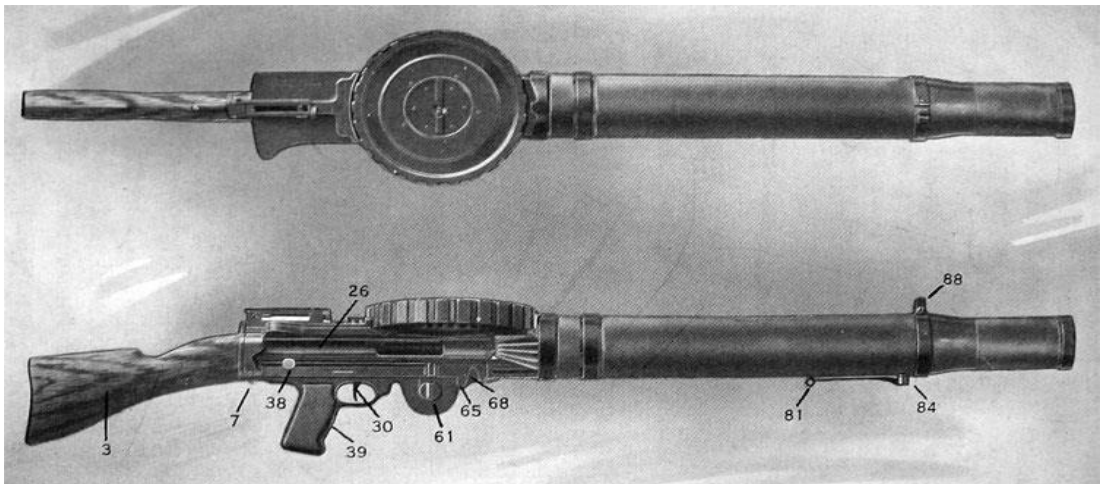
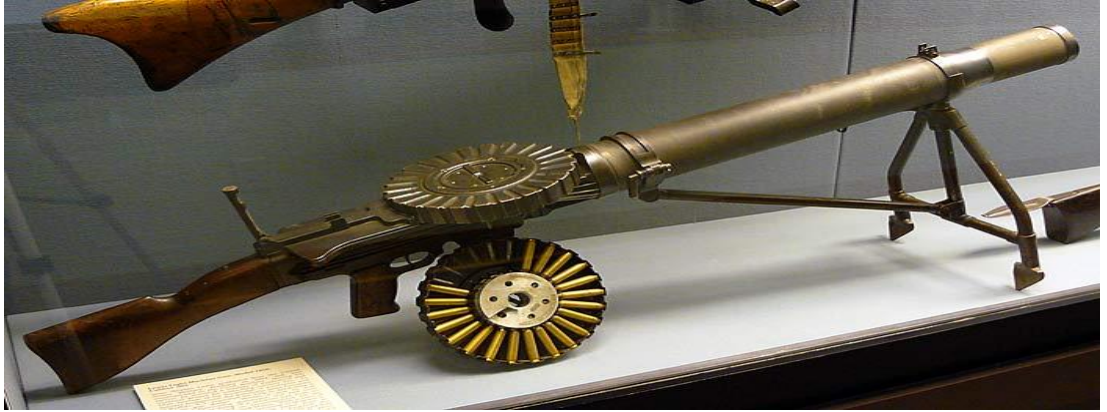
17) SCHWARZLOSE 07

(Kaynak: <http://world.guns.ru/machine/at/schwarzlose-m07-12-e.html>)

18) VICKERS

(Kaynak: <http://www.warmuseum.ca/firstworldwar/objects-and-photos/weapons-and-ammunition/firearms/vickers-machine-gun/>)

19) LEWIS HAFİF MAKİNALI TÜFEK

(Kaynak: <http://tonnel-ufo.ru/turkey/articles.php?id=2761>)

20) “Kırk kilise Osmanlı ordusu beşinci mitralyöz bölüğü ateşte”

(Kaynak: <http://katalog.ibb.gov.tr/yordambt/url.php?-action=new&-url=aHR0cDovL2thdGFsb2cuaWJiLmdvdi50ci9rdXR1cGhhbmUyL2thcnRwb3N0YWxsYXIvS3J0XzAwMDUxMy5wZGYmZGVtaXJiYXM9S3J0XzAwMDUxMw==>)

21) “Galata Köprüsü’nde Mitralyöz Bölüğü”

(Kaynak: <http://katalog.ibb.gov.tr/yordambt/url.php?-action=new&-url=aHR0cDovL2thdGFsb2cuaWJiLmdvdi50ci9rdXR1cGhhbmUyL2thcnRwb3N0YWxsYXlvcS3J0XzAwMDcwOC5wZGYmZGVtaXJiYXM9S3J0XzAwMDcwOA==>)

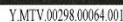

22) Alman yapımı Maschinengewehr 08 (MG08) makineli tüfek donanımlı Osmanlı birliği (İkinci Gazze Muharebesi sırasında, Tel el-Şeriye, 1917)

Kaynak: https://tr.wikipedia.org/wiki/MG_08

(BOA. Y.MTV. Nr. 298/64)

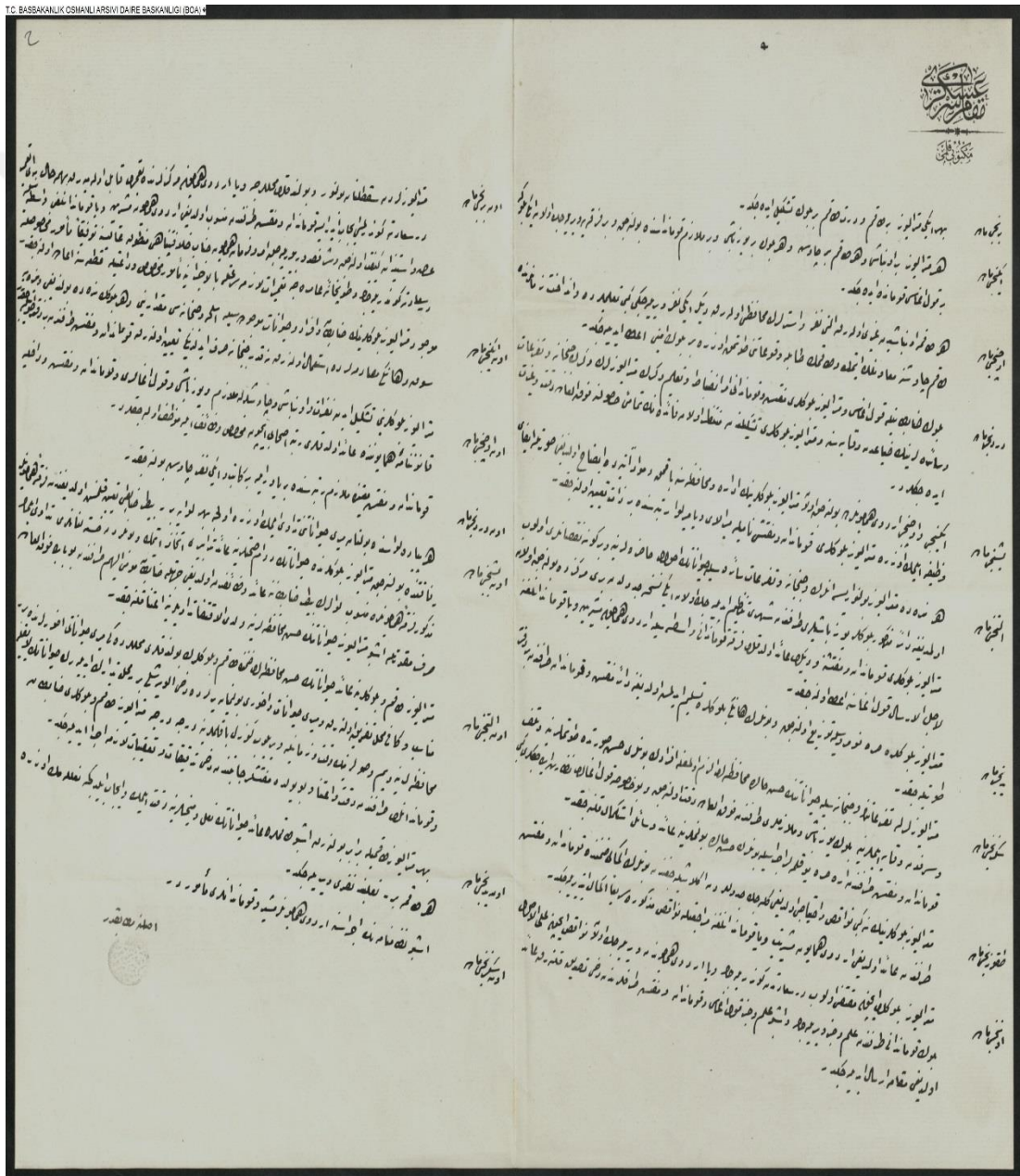
[illegible]

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAİRE BASKANLIĞI (BOA) ♦

Y. MTV

$$\begin{array}{r} 299 \\ \times 138 \\ \hline \end{array}$$

Ek 1.4 1908 yılında mitralyöz bölükleri için hazırlanan nizamname. (BOA. Y.MTV. Nr. 309/99)

Y.MTV.00309.00099.003

EK 1.5

ATEŞLİ SİLAHLAR TEKNOLOJİSİNDEKİ GELİŞİM

Çıplak Elle Çarpışmadan Kaçınma İhtiyacı	Elle kullanılan silahların ortaya çıkmasına neden olmuştur. (Mızrak, sapan, ok, yay...)
Ok	Yay, nişancının oku bir mızrağı fırlatabileceği mesafeden daha uzağa atmasını sağlar. Uzun yay savaşın evriminde önemli rol oynamıştır. Bu aletin en büyük dezavantajı ise okçunun fiziki gücü ile sınırlı olmasıydı. Bu nedene şövalyelerin demir zırhını delmiyordu.
Barut	Silah gelişiminde devrim yapıp 12. ve 13. yüzyıllarda Avrupa’da görülmeye başlayan barut 14.yy’ın ilk çeyreğinde topların ortaya çıkmasını sağlamıştır.
Topun Ortaya Çıkması	2 temel düşünceden meydana gelmiştir. İlki, barutun sevk edici gücü sıkıştırılmış boru namutların içerisine kapatıldığı zaman etkili oluyordu. İkincisi yuvarlak mermilerin fırlatılmak için en uygun mermi şekli olmasıydı. İlk toplar bu fikirlere dayanarak kullanılmıştır. Ki bu durum nihayetinde modern topçuluk ve daha küçük ateşli silahların gelişmesine neden olacaktı. Topların boyutunun kademeli olarak küçültülmesi küçük ateşli silahların ortaya çıkmasında devrimsel bir öneme sahip olmuştur. Çünkü top ve ateşli silahlar aynı gelişme prensiplerine sahipti. Söyle ki bu silahlar öncelikle sevk edici barut ve mermi ile doldurulur, nişan alınır ve barutun tutuşması sayesinde ateş eder. Kısaca doldur, nişan al, ateşle. Aslında bunun akabinde ateşli silahlarda meydana gelen tüm gelişmeler bu süreci hızlandırmak için yapılan girişimlerden ibarettir.

İlk Ateşli Silahlar	Ağzdan dolmıyordu ve barutun kullanılması problemiydi. İlk ateşli silahlar ateşleme gücünü esas serik edici barutu ateşlemek için kullanılmaktaydı. Lakin bazı temel problemler mevcuttu. Barut rüzgarda veya en ufak hareketle yerinden oynamaktaydı. Bu sorun barut doldurma yerinin namlunun üst tarafı yerine sağ tarafına yerleştirilmesi ve palatıyıcı barutu tutacak ufak bir aparatın yapılması sayesinde çözüldü. Toplar bildiğimiz tüfeklere benzemeye başladıkça başka sorunlarda gün yüzüne çıkmaya başladı. Nisancı öncelikle yabancı markayı (burring brand) veya kızgın teli (red-hot wire) barutun doldurulduğu deliğe uygulamakla ilgilenirdi ve bu yüzden isabetli bir atıştan erimi olmak için mevcut işlemlerle aynı anda nişan alma görevini yapmak zorunda kaldı. Ayrıca nişancı ateşleme telinin sıcaklığını veya yabancı markayı elde etmek amacıyla ateş kaynağına yakın durmak zorundaydı. Bu durum muharebe alanında hareketli olması beklenen askerler için büyük bir dezavantajdı. Bu soruna çözüm 1400'lerde güllerle çözelisini emen bir halat veya bir ip ile çesidiydi. Böylece kızgın kömürün yavaşça ve düzgünce tutuşması sağlanmıştı.
Atkebüz	15. yy'ın ikinci çeyreğinde bulunmuştur. Bu hafif taşınabilir silah bazı yenilikler barındırmaktaydı. İlk olarak fiili tutan mekanik bir alete sahipti. Bu alet elle çabıyordu. Fiili aşağı yukarı hareket ettirir, ateşleyici barut ile temasa geçirir ve silah ateşlenirdi. Nisancı artık bir elinde silah bir elinde fiil tutmak zorunda değildi. İkinci el toplarıyla nişan almak zordu. Lakin atkebüzün sahip olduğu namluya sağlan bir zemin sağlamak için namluya ilişkin bir tahta parçasından ibaret olan bir kumdak eklenmiştir.

Fifili Sistem (Matchlock)	1500'lerde İspanya'da bulundu. Atkebüzin geliştirilmesinin başlangıcı oldu. "S" şeklindeki metal bir kol sayesinde geliştirilen kıvrımlı düzenek kundağa eklendi. Üst kısmı yamcı fiil parçasını tutabilecek bir mengine olarak düzenlendi. Dip kısmındaki tutacak çekildiği zaman fiilin sonundaki tutuşurucu, metal haznenin içine düşer. Namlunun arkasındaki delik boyunca ilerlemesini sağlayan barutu tutuşturur ve böylece silah ateşlenir. Bu sistemin en büyük dezavantajı silahsoran fiili yankı tutmak zorunda kalması ve uzun bir süre kullanıma hazır tutması gerekliliğiydi. Havanın durumuna göre bu durum daha da zorlaşabiliyordu. Yağmur ve rüzgar fiili etkisiz hale getiriyordu.
Pirit	Bu mineral madde sülfür ve demirin doğal bir birleşimiydi ve yüzyıllarca kıvılcım çıkartmaktaki kalitesiyle bilindi. Silah teknolojisine uygulanması fifili tüfeğin sorunlarına cevap oldu.
Ateşleme Mekanizması (Firelock)	İsmini sürtünmeden elde ettiği ateş üretiminden alır. Piritin tüm avantajlarını kullanır ve fifili tüfeklere uygulanan ilk gelişmedir. Bu silahın en erken formu Wheel-lock (çarklı ateşleme mekanizması) olarak bilinir. 1517 yılında Almanya'da icat edildi. Bu mekanizma fifili mekanizmadan daha güvenilirdi. Çünkü kaza eseri patlamalar daha azdı. Tüm hava koşullarında kullanımı daha kolaydı. Fakat silah mekanizmasının kamaşıklığı, narin mekanizmasının bozulmadan devam etme sıklığı ve üretiminin pahalıya mal olması nedeniyle asla standart bir ordu silahı olarak fifili tüfeğin yerine geçememiştir.
Miquelet (İspanyol Tertibatı)	Çarklı tekerlek mekanizmasının kıvılcım ateşlemesiyle fifili tüfeğin bastığı gibi bir birleşimiydi. Miquelet tertibatı, çakmak taşı, horoz ve tekerlek tertibatından oluşmaktaydı.

Çakırmaklı Ateşleme Mekanizması (Flintlock)	Eski kırılgan çakıcı sistemin en iyi özellikleri, yıllar boyunca mülharebe alanların domine edecek yeni bir silah üretmek için birleştiydi. Güvenliğini sağlamak için tek mekanizmasının dahili çalışma sistemi modifiye edilmiştir. Bu mekanizma çok az namın parça barındırıyordu. Bu yüzden üretmek ucuzdu ve tekerlekli mekanizmaya göre daha kolay tamir edilebiliyordu. 1650-1700 arasında bu sistem çoğu ordu da standart piyade silah olarak fiilli ve tekerlekli sistemlerin yerine geçti. 19. yüzyılın büyük savaşlarında kullanıldı. Bu teknoloji mskket tüfeğinden <i>blunderbusses</i> (ağızdan dolmalı bir silah türü) diablo pistollere kadar uygulandı. Çakırmaklı ateşleme mekanizması sanayileşmenin başlangıcında salıneye çıktığından beri silah üretimi zanaat üretiminde geniş çaplı endüstriyel devrimin üretimine geçişte faydalanılan ilk sektörlerden biri haline geldi.
Mısademe Sistemi (Percussion System)	Bu mekanizma yamıclar için partim şışesine benzeyen bir bölme kullanmaktaydı. Şışe döndürüldüğünde içindeki parlıhıcı dökülmekteydi. Tetik çekildiği zaman horoz direkt olarak yamcı şışeye vurur ve böylece parlıhıcı madde tüm gücü namtu içerisindeki barutun yamması için namtu boyunca fırlar. Bu silah yamcı barutun ateşlenmesi ve esas barut hakkı arasındaki bekleme süresi olmaksızın serice ateşlerdi. Bir çok mucid bu mısademe ateşi (percussion ignited) sistemini geliştirmiştir. Fakat en önemlisi 1815 yılında Joshua Shaw tarafından mısademe kovamanın icadı olmuştur. Bu ufak metal kapsül içinde bir miktar yamcı barındırmaktaydı. Bu kapsül silahın arka kısmında çelik uçlu bir yatağın üzerine oturtulmuştu. Çelik uçlarıdaki küçük kanallar parlamayı kovandan barut haznesine iletirdi. 1830'larda mısademe kovam en yaygın ateşleme sistemi haline gelmişti. Bu sistem çakırmaklı ateşleme mekanizmasının gelişmiş halıydı, daha güvenlidir. Y ağırlı havalarda çakırmaklı sistem ağırın kacırtılmasına neden olarak bu sistem tüm hava koşullarına daha dayanıklıydı.

Arkadan Dolma Sistem (Breech-Loading)	Modern fişekler arkadan dolmalı silahların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Aslında bu sistem yeni değildi. Bazı erken dönem topolar aynı doldurulan arkadan dolma fişek yatağına salınpı ve bu yataak somradan namıyla paralel hale getiriliyordu. Fakat o zamanın teknolojisi etkili bir silah için gerekli olan gazın sıkıştırılmasını sağlayamıyordu. Bu nedenle de serik bandının güçlü heba oluyordu. Lakin sonraki gelişmeler arkadan dolma sisteminin daha küçük silahlarda uygulanabilir olduğunu ortaya koydu. Bu yüzden bu fikir dıpyık ve küçük ateşli silahlara uygulandı. Bu tekniğin kullanıldığı pek çok silah 17.yı sonlarında ve 18.yı da derendi fakat dönemi üretim altyapısının zaraat temelli olması arkadan dolma silahların etkinliğini kısıtladı. İsveçli Johannes Paulv 1812'de arkadan dolmalı uzun namlulu bir av tüfeği geliştirdi. Bu silah namlunun arka kısmına erişim izni veren oyrak bir namıyla salınpı. Paulv bu silaha Napolyon'un işisini çekmeye çalışıyssa da silahın pahal olmas ve nispeten o zamanın standart pıyade silahına kıyasla kırılgan olması nedeniyle kabul gömedi. Casimir Lefaucheux isimli bir Fransız Paulv'ın dizaynını geliştirdi ve 1835 yılında ilk çalısan arkadan dolmalı silahı üretti. Avıclar arasında oldukça popüler hale gele bu silah askeri alanda pek kullanılmadı. 1827-1835 arasında Prusyalı Johann Nikolaus von Dreyse arkadan dolma mekanizmalı bir silah geliştirdi. (Zündnadelgewehr veya iğne ateşlemei silah) Bu silah ağızdan dolma tüfeklerin kullanıldığına benzer bir fişek kullanıyordu. Yalnız aralarında 2 fark vardı. İlki, uzun ateşleme noktası veya iğnesiydi. İkincisi ise silah doldurulduğunda namlu arka kısmını kaplamak için sürgülü kapak takımı kullanmasıydı. Prusya ordusu bu silahları 1843 yılında ordusuna kattı fakat çok az gözlendi Prusya'nın savaşta etkili bir şekilde 1864 yılında Danimarka'ya ve sonra 1866'da Avusturya-Macaristan'a karşı kullanmasına kadar bu silahın önemini kayıyabildi. Bu silahın avantajını gören diğer ordularda benzerete geçti. 1866 yılında Antoine Alphonse Chassepot Fransız ordusuna benimsenmiş arkadan dolmalı bir silah icat etti. Bu tüfeğin kalıbesi Prusya silahından daha ufaktı ve böylece daha fazla menzili ve isabete salınpı.
--	---

Center-Fire ve Rim-Fire Fişekler	1854 yılında İngiliz Charles Lancaster tabanında misedeme kovanıyla gaz kaçmaz bir mahlaza kullanan bir av tüfeği üretti. Bu alet fişek mekanizmasının önemli ölçüde basitleştirdi. Böylece fişek artık tabanına vurun bastı bir nokta sayesinde ateşleniyordu. Bu ilk center-fire (merkez vuruşlu) fişektir. Bu fikir daha sonra rim-fire (çevresel vuruşlu) fişğe evrildi. Buna göre ateşleyici karşını fişek tabanının kenarına yerleştirildi. Bundan sonra ateşleme iğnesi sadece fişek tabanında veya fişğin kenarında herhangi bir yere vurarak fişği palatıyordu. Bu fişekler 1860 ve 70'lerdeki arkadan dolmalı silah teknolojisini kolaylaştırdı.
Mükerrer Ateşli Silahlar	Benjamin Tyler Henry önceki silah dizaynını ve .44 kalibre rim-fire fişğini kullanarak tüfek namusunun dip kısmına ilave ettiği boru şeklinde bir şarjörden yararlanarak arkadan dolmalı tüfeği moderniz etti. Bu sistemde fişekler şarjöre dolduruluyordu ve bir yay vasıtasıyla namusun arka kısmına itiliyordu. Arkandan teğün arkasındaki manivelaya basılır, kalkan manivela fişği şarjörden ayrılır ve kama gövdesini kapatarak fişek harıuç yatağına itilirdi. Bu sistemin patenti 1860 yılında alındı ve Winchester's New Haven Arms Şirketine satıldı. Bu silah milayevinde imtili manivela tırlıklı Winchester tüfeğine dönüştü. Diğer bir gelişme 1860'larda Christopher Spencer, Henry Peabody ve Frederick von Martini tarafından yapıldı. Fakat Amerikan İç Savaşı çıktığında her 2 tarafta ağırdan dolmalı silahlar kullanıyorlardı ve her 2 tarafı içinde yeni sistem arkadan dolma silahların edinilmesi oldukça palalı idi. Bu nedenle bu üç mucidin icadının kullanımını sınırlı kalmıştır. Metalik fişeklerin salınmaya çıkması ve mükerrer ateşli tüfeklerdeki gelişmeler kara savaşlarının doğasını değıştirdi. Bu durum ilk defa 1877'de Türk-Rus Savaşı'nda görüldü. Plevne kuşatması sırasında savunmadaki Türkler winchester ve peabody-martini tüfekleriyle teçhiz edilmiş ve yaklaşık 26.000 Rus askerini bçmişti.
Dumanlız Barut	1880'lerin başında seri ateşli makinalı tüfeklerin ortaya çıkması için yeni ve oldukça önemli bir gelişme meydana geldi. Daha güçlü ve iz bırakmayan, nitroselüloz tenelli sevk edici barutlar kara barutun yerini aldı. Nitroselüloz daha fazla gaz üretir ve böylece dumanlız barut olarak üne kavuştu. Barutun mülharebe alanlarındaki başarısı da kısa zamanda ortaya çıktı. Çünkü silahlar artık ateşlendiğinde çok az iz bırakıyor ve daha da önemli bir barutun temiz yamaa kalitesi seri ateşli bir silahla götürecektir ateşleme mekanizması gelişiminde yardımcı olacaktı.

Şişe Boynulu (Bottle-Necked) Fışek	19.yı'ın sonlarında ortaya çıkmıştır. Bu teknolojiyi kullanarak Fransızlar 1886'da Lebel Tüfeyini yaptılar. Fransızlar bu silah sayesinde muharebelerin en etkili tüfeyini geliştirme yolunda bir adım öne geçtiler. Bu fışek sayesinde merminin daha fazla hızlanması için güç verildi. Ayrıca besleme gücünü artırdı.
Fışek bağı	Avusturya'da Ferdinand Ritter von Mannlicher fışek bağı doldurma sistemiyle öne çıktı. Buna göre mekanizmanın altına kutu şeklinde bir şarjör yerleştirildi. Mekanizma açıldığında, ateşleyici 5 fışeklik çelik fışekleri şarjöre düşürüyordu. Mekanizmanın hareketi merminin fışek bağından ayrılmasına zorluyor ve harınc yatağına itiyordu. Sonrasında açılan mekanizma harıncın fışeği atıyordu. Mekanizmanın tekrar hareketi sonraki fışek bağını dolduruyor ve fışek bağının altındaki bir yay kalan fışekleri yukarı çıkarmaya zorluyordu. Bu sistem doldurma sürecini büyük oranda hızlandırdı. Mannlicher dizayn 1885 yılında Avusturya-Macaristan ordusunca kabul edildi.
SONUÇ	İlk toplardan modern mekanizmalı tüfeklere kadarki süreçte teknoloji'de kat edilen ilerlemeler makinalı tüfek evrimini gerektiydi. Basitçe söylemek gerekirse erken dönem toplarla başlayan dizaynlar, teknikler ve teknoloji otomatik silah fikrinin gelişmesi için altyapıyı sağlayan modern piyade tüfekleriyle sonuçlandı. Ateşleme sistemleri, yivli namlular, mäsademe korumaları, arkadan dolmalı sistem, metalk fışekler, dumanlız barut ve otomatik mekanizma gibi çeşitli fikirler sürekli merminin ateşleyen bir çoklu ateş silahının üretimini sağlayan adımlardan ibaretti. Bu sürecin sonunda ortaya çıkan silah, makinalı tüfek, o kadar etkiliydi ki savaşların şeklini değiştirecekti.
	(Kaynak James H. Wilbanks, Machine Guns: An Illustrated History of Their Impact, Weapons and Warfare, s. 1-19.)